موناجات

«مه‌وله‌وی»

باعیس وجوود جه ماه تا ماهی
ده‌لیل ئیسبات سونع ئیلاهی

زیای بینایم ، نوور چه‌مانم
سه‌رمایه‌ی حه‌یات دین وئیمانم

من وێم مزانوو بێ ئه‌مریم كه‌رده‌ن
ئیتاعه‌ی فه‌رمان عه‌بدیم نه‌به‌رده‌ن

عومرم سه‌راپا غه‌رق غه‌فڵه‌ته‌ن
زاد ئاخرم بار خه‌جڵه‌ته‌ن

به‌ڵام مشیۆ تۆ وه فه‌زڵه‌كه‌ی وێت
كرده‌ی من نه‌بۆ به‌هانه په‌رێت

ئیغماز كه‌ی جه گرد نابه‌كاری من
جه رووسیایی و به‌دكرداری من

په‌ی من كافی یه‌ن ئه‌ی گرد ئینفیعال
بۆ به ره‌حم وێت بكه‌ره‌م پامال

مه‌دیه وه تۆمار كرده‌ی ویه‌رده‌م
بدیه وه زه‌ردی روخسار ئاوه‌رده‌م

هه‌رچه‌ند شایسته‌ی عه‌فوت نه‌داروون
رووی شه‌رمه‌نده‌گی وه ده‌رگات ماروون

جه به‌حر كه‌ره‌م بێ به‌شم مه‌كه‌ر
شه‌ڕ نه‌فسانی جه راگه‌م لابه‌ر

تا به فه‌زڵ وێت بوانیمه‌وه
جه ده‌س هه‌وای نه‌فس بسانیمه‌وه

به‌ڵكم جه‌ی ئاخر په‌ی وێم فكرێ كه‌م
ته‌داره‌ك په‌ی چه‌ند ته‌زبێح زكرێ كه‌م

به‌ڵام به‌و شه‌رته چه‌نیم قبووڵ كه‌ی
به‌هانه‌ی ئه‌سباب عه‌فوم وسووڵ كه‌ی

نه‌فس به‌دكردار ، بێ دین به‌دبه‌خت
شووم سه‌رگه‌ردان خه‌یاڵات سه‌خت!

په‌ی چێش عاده‌تت وه گوناه كه‌رده‌ن
ژار مه‌حروومی ره‌حمه‌تت وه‌رده‌ن

راگه‌ی حه‌قیقه‌ت جه ویرت شیه‌ن
یادت په‌ی مه‌حبووب حه‌قیقی نیه‌ن

مه‌وته‌ن ئه‌سڵیت نه خاتر لوان
مێخ مۆبه‌تت نه رووی خاك كوان ؟

دایم گرفتار ئاره‌زووی خامی
یه‌كسانه‌ن په‌رێت نیكی وبه‌دنامی

گا خه‌ریك ده‌رد هه‌وای مه‌جازی
گا مه‌شغووڵ كه‌سب كیبرو نیازی

گا غه‌رق هه‌وای وه‌سڵ نازاری
گا حیره‌ت زه‌ده‌ی روخسار یاری

هیچ هۆشت نیه‌ن حه‌ق خه‌به‌رداره‌ن
فه‌ردا رۆی حیساب میزان كاره‌ن

فكرێ كه‌ره‌وه ، واده‌ی لواته‌ن
وه‌خت شێویای شه‌وق سه‌وداته‌ن

باوه‌ره وه ده‌س زادێ په‌ی سه‌فه‌ر
وێت نه‌و سه‌فه‌ردا بێ تۆشه مه‌كه‌ر

وه ده‌رگای حه‌ق به‌ر رووی په‌شیمانی
عوزرئاوه‌ری كه‌ر كرده‌ی نادانی

به‌ڵ لیباس عه‌فو بكه‌رۆت خه‌ڵات
جه وه‌خت مه‌رده‌ن بده‌رۆت نه‌جات

وه نسیوت بۆ سه‌رمایه‌ی ئیمان
نه‌وی وه ریشخه‌ند سوخریه‌ی شه‌یتان

وه رۆی مه‌حشه‌ردا بگێڵی دڵشاد
جه قه‌ید عیسیان دڵت بۆ ئازاد

ناوەڕۆک

سەروتار ٣
شکانەبەرسی ٧
قامووسی زمانی کوردی ١٠
بەسار ١٣
ئێمە وباوەڕ ١٤
حوکمی ناڕەوا ١٨
ڕەندی من ٢٠
ڕەحمە وبێسار ٢٢
عەبدوڵڵا ناهید ٢٦
لەشکری ٢٩
قەررەندە ٣٢
ساوەژن ٣٥
هەواری شیعر ٣٨
قدمێ بەیران ٤٠
گەڕانەوەی دەهەرار ٤٤
دەنگ لە زمانی کوردیدا ٤٦
پێوەکەوش ٤٨
ڕاهێنانی منداڵ ٥١
جوغرافیای بانە ٥٤
شاعیرانی لاو ٥٨
یەکسم ٦٠
پەروەندە ٦٧
شیعری ژاپۆنی ٧٢
قالەمەڕە ٧٤
سۆزی شکسپیر ٧٩
پادشای بەقام ٨٢
گرانەنێ ٩٠
حەونووی ٩٦
بەنگەزە ٩٩

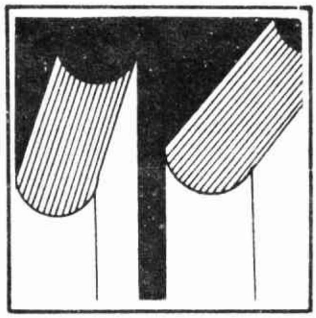

گۆواری ئەدەبی ـ فەرهەنگی

سروه

ناونیشان: ارومیه ـ چهارراه داش ـ جنب ژاندارمری ـ مرکز نشر فرهنگ و ادبیات کردی : انتشارات صلاح الدین ایوبی .
تلفن ۲۵۸۰۰

چاپ: از شرکت ایرانچاپ
تلفن: ۳۲۸۱

سەروتار

بەناوی خوا

قسەیەک لەگەڵ خوێنەرانی بەڕێز

وێڕای سڵاو، سەرکەوتنی هەموولایەک بەئاوات دەخوازین هەر وەک دەزانن بەدەرچوونی ئەم ژمارەیە "سروە" دووەمین ساڵی ژیانی خۆی هەڵدەبوێرێ. دووساڵ کە سات بەساتی پڕلە حەول وتێکۆشان وبەربەرەکانی لەگەڵ گیروگرفتەکان بوو. ئەم دووساڵە قەڵەم لە حەول وتەقەلادا بوو بەڵکوو بتوانێ قەرەبووی سووچێک لە بێ بەشی مێژوویی ئەم گەلە بکاتەوە. دووساڵی پڕجم وجووڵ وهیوا وهومێد، ئەنگیزەیەک بوو بۆشکاندنی تەلەسمی دێوەزمەی زوڵم وزۆر، جەژنی پچڕانی زنجیری ڕزیوی کۆیلەتی لەدەست وپێی ئەوانەی کە زۆرلێکراوی و بەش خوراوی یان بارمەهای درێژەدانی حکوومەتی ئەو نامەردە لامەزەبانەیە کە شەرەفی ئینسانەتی لە لایان بێ مانا بوو وبۆ عەیش و نۆشی زۆرتر ژیانی هەزاران ژن وپیاو وگەورە وبچووکیان کردبوو بەژار. بەڵێ ئەم دووساڵە بۆ مێژووی ئێمە

دووسەدەنا دووهەزار ساڵ بوو **بەڵام لەم دووساڵە پڕتێکۆشانە ـ دا هێزێک دنەی دەدایـن باری قورسی کاروگیروگرفت بەلامانەوە سووک بێ ولە گەڵیان هەڵکەین . ئەویش هەستی رەزامەندی وپشتیوانی وچاوەڕوانی ئێوەی ئازیز و بەڕێز بوو . ئەگەرچی لە کۆمەڵە نامەکانی خۆتاندا شانازی بەڕێوەبردنی ئەم جووڵانەوە مەزنەفەرهەنگی یە ـ تان بەئی ئێمە دەزانی بەڵام دەبێ دان بەوەدا بێنین کە ئەگەر پشتیوانی ولایەنگری ولوتفی ئێوە نەبوایە ، قەت نەماندەتوانی بەری ئەم نەمامە پیرۆزە بەچاو ببینین**

ئێمە لەبەرامبەر ئەم هەموو لوتف وخۆشەویستی یەدا چمان نیە پێشکەشتانی بکەین تەنیا ئەوەمان لەدەست دێ چەندی پێمان بکرێ بۆ گەشە ونەشەی ئەم نەمامەپیرۆزە تێبکۆشین

کە دەستمان بە کار کرد پێمان وانەبوو لە ماوەیەکی کورتدا دەتوانین گۆوارێک بەم چەند وچۆنەوە دەربکەین بەڵام هەوەڵ ژمارەی سروە پێشاندەری پێشوازی ولایەنگری خەڵک بوو ، پێشوازی یەکی بێ وێنە . هەزاران سروە لە ماوەیەکی کەمدا نەیاب بوو . سروە وەک شەپۆلێک بڵاو بۆوە سنوور وکەوشەنی هەڵبوارد و لەهەموو شوێنێکی وڵات و زوربەی وڵاتانی دەرەوە بە دیداری دۆست وبرادەران شاد بوو .ئەم بڵاو بوونەوەیە لە هەل ومەرجێکدا بوو کە کەمترین تەبلیغاتی بۆ نەکرابوو ، زۆرکەسیش هێشتا نەیانزانیبوو . ئەودەم پێمانزانی کە قورسایی سەرشانمان سەدهێندەیە پەیمانمان بەست تاوەدی هێنانی ئاواتە مێژوویی یەـ کانی گەلی خۆشەویستمان دەست لەتێکۆشان شل نەکەین .

مامۆستای خوالێ خۆشبوو ئاڵا هەڵگری ئەم خەباتە لە حاڵێکدا فرمێسکی شادی تک تک بەرەوپیری ئەم فەرمایشانەی دەچوون،دەیگوت "ئەگەر عومرێک مابێ لە پێناوی ئەم رێبازەم ناوە"

دوای بڵاوبوونەوەی هەوەڵ ژمارەی سروە کاروانی پیرۆزبایی وپەیام و وتار و شیعر بەرەوناوەند بەڕێ بوو . کاروانێک کە لە هەموو شار و شارۆچکە وگوندێک ، لە هەموو کووچەو کۆڵانێک موسافیری بوو . کاروانێک کە ئەوین و لوتف ودنەدان وهاوکاری و پشتیوانی وچاوەڕوانی داهاتوویەکی باشتروروونا کتر هاوسەفەری بوو . ئێمە لە سەرمان بوو بەرەوپیری ئەو میوانانە بچین ومیوانداری یان لێ بکەین . بەڵام بەدەستی بەتاڵ ونەبوونی ئیمکان و کەمئەزموونی چمان پێدەکرا ؟

یارمەتیمان لە خوداویست کەلکمان لەدیاری **مەعنەوی** خوێنەرە پڕشۆرودڵسۆزەکان وەرگرت ودەستمان بە ژمارە دوو کرد . بەمحاڵە کە ئێمەی تێدا بووین لێمان روون بوو کە ماوەی دەرچوونی سروەی (۱و۲) لانی کەم سێ مانگە ، بۆیە بڕیارماندا تا هەل و مەرجێکی باشتر پێک دێ سروە بەسێ مانگ جارێک دەربکەین . بەم شێوە گۆوارەکەمان بەرە بەرە بڵاو کردەوە .

لە ساڵە وەختی سروەدا مامۆستاهێمن بەجێی هێشتین و زەبرێکی توندی لە کارەکەماندا وتا رادەیەکی زۆر وەپاش کەوتین .بەڵام بە یارمەتی خودا و هیممەتی دۆستان وخوێنەران ژمارە پێنج مان (ئەگەرچی درەنگ " لە تیراژێکی زۆردا بڵاو کردەوە ولە ماوەیەکی کەمدا نەیاب بوو .

لە حاڵێکدا هەموو حەول ودەولمان بۆباشترکردنی وەزع وبەهێزترکردنی بناخەی کار بوو ،پەیمانمان دا سروە بە وەختی خۆی بگاتە دەست خوێنەران بەڵام کەمبوونی کاغەز وزینک لە بازاڕدا کۆسپی هەرەگەورەی سەر ، رێگامان بوو . سەرەڕای تێکۆشانێکی زۆر بۆ ئەوەی هەنگاومان خۆشتر بێ بەداخەوە سروەی ژمارە شەش لە هەموان درەنگتر گەیشتە دەست خوێنەران چوون

زۆریشیان چاوەڕوانی کێشابوو لە ماوەیەکی کورتدا ئەویش تەواو بوو، لێبڕاین دیسان چاپی بکەینەوە. لەم نێوەدا سروەی ژمارە ٧ تەواو بووو دەستی خوێنەرانی ئەویندار و خۆشەویستەکانی ماچ کرد و ئێستا ئەوە دوامین ژمارەی ساڵی دووەمتان لەبەر دەستە کە هیواداریـن درەنگ نەگەیشتبێتێ.

هەڵێکە وهەڵکەوتووە تا سەبارەت بەم هەموو کەم و کووڕی یە داوای لێ بووردن و چاوپۆشی بکەین. هەر وەک پێشتر رامانگەیاندووە ئێمە چمان لەباراندا نیە تا ئەم هەموو لوتف و پشتیوانی یەی ئێوە قەرەبوو بکاتەوە، بەڕجی ئەوە کە حەول بدەین سروە باشتر و پڕنێوەرۆکتر بکەین. لەم نێوەدا ئەگەر خوا یاربێ و پشتیوانی بێدریغی ئێوە درێژەی هەبێ (کە هیوامان بە هەردووک لا هەیە) عەزممان جەزم کردووە تا بە هیوای خودا لە ساڵی داهاتوو یانی لە ژمارە نۆوە سروە مانگانە دەربکەین. ئەمکارەهەرچەندە لەچاو وەزعی ئێستای ئێمە بەرزەفڕیە بەڵام لەبەرامبەر لافاوی داخوازی پەیتا پەیتای بەزمان وبە نامە وتەلەفونی ئێوە بچووکترین کارێکە کە لەدەستمان دێ وبە ئەرکی سەرشانی خۆمانی دەزانین. بەمجۆرە سروە دەبێتە مانگانە. ئەڵبەت رەنگ بێ کەمبوونەوەی ماوەی دەرچوونی گۆوار ببێتەهۆی کەمبوونەوەی لاپەڕەکانی بەڵام بە پێی ئەم بەرنامە کە بۆمان داڕشتووە تێدەکۆشین لەباری چۆنەتی ـ یەوە گۆوارەکە بەرینە سەرو بابەتی جۆراوجۆری زۆر تێ باوێین (هەڵبەت وێڕای پاراستنی مەبەستی فەرهەنگی ئەدەبی بوونی گۆوارەکە) و داخوازی ئَەو بەرێزانە لە سەرچاو دابنێین و بۆ بانگەوازەکەتان بڵێین "سەددەق"

قەڵەم بەلاساری دەیەوێ بگەڕێتەوە شوێنی پێشووی خۆی کەوایە دەبێ بڵێین کە لە راستیدا بوون ومانی سروە و هەموو ئەم شۆڕشە پیرۆزە فەرهەنگی یە بە ئێوە و پشتیوانی ئێوە بەستەیە.

ئیمڕۆ بۆ هەموان بەتایبەتی بەڕێوەبەرانی سروە روون و ئاشکرایە ئەم جووڵانەوە، مەزنە بەکەسێک یا چەند کەس رانەوەستاوە وسەرچاوەی ژیانی دڵی پاکی خەڵک و ئەویندارانی رووت وبێ ریای ئەوە کە دیمەنی ئینسانی خۆیان لە بەرامبەر پەلاماری فەرهەنگی رۆژهەڵات ورۆژئاوا لەدەست نەداوە ونەیاندۆڕاندووە. ئەوان پێویستی یان بەناساندن نیە. لە هەموو شوێنێکی خاکی پیرۆزی کوردستان زانست ومەعریفەتی رەسەن وبابی‌داریان لە سینەدایە ولە تالان وبڕۆی رۆژگار پاراستوویانە. ماموستایانی گەورەی فەرهەنگ وئەدەبی کوردی ـ خوا ئاگاداریان بێ، لە گەشە و خۆگرتنی ئەم جیهادەپیرۆزەدا دەورێکی بەرچاویان بووە بەڵام ئەوەی ئەوانیشی وە جمو جووڵ خستووە ولەشی کەنەفت و کەلەلایانی جحێڵ کردۆتەوە و گیانی تازە ورووحی تازەی پێ بەخشیون، ئۆگری و یارمەتی وچاوەڕوانی دڵ و دەست وچاوی خەڵکە.

ماموستای بەڕاستی سووژەی

ئەو مەسەلە کە چارەنووسی ئەم جووڵانەوە بەستە بە چارەنووسی یەک یا چەندکەسی دیاری کراوە هەڵەیەکی ئاشکرا و بەرچاوە.

شیعروئەدەبی خۆی لە بەسەرهاتی راست ودروستی کوێرەوەری تێکۆشان،خاترجەمی ورحەت وسحەت هەڵس وکەوت و چارەنووسی تاڵ و شیرینی ئەم خەڵکە وەرگرتووە و زۆر خۆی لەبەندی خەیاڵی پڕ و پووچی زەیندا نەبەستۆتەوە. بە کورتی ئەومەسەلەکەچارەنووسی ئەم جووڵانەوە بەستە بە چارەنووسی چەند کەسی دیاری کراوە هەڵەیەکی ئاشکرا و بەرچاوە.

وەفاتی لەپڕی ماموستا هێمنی رەحمەتی لە هەل و مەرجێکدا بوو کە باری هەرە قورس لەسەرشانی ئەو پیرە بوو. بەڵام هەروەک خۆی تێبینی لەسەر بوو و هەموو بەچاوی خۆمان دیتمان پاش مەرگی ئەو نە تەنیا کارەکان مەحتەل نەبوون وسروە نەکەوت بەڵکوو هەستی پاک و پشتیوانیّ هەموولایەنەی خەڵکی وەفادار بەم شۆڕشە رەسەنە فەرهەنگییە هانی داین لە هەوەڵین ژمارەی "سروەی بێ ماموستا "دا سەرەرای بەرەنەدانی رێگەی پێشوو بەزیاد کردنی "ویژەنامە" لەخزمەتکارێکی بەراستی کە گیانی لەرێگەی خزمەت بەخەڵک ونیشتمان و ئامانجەکەی بەخت کرد رێز بگیرێ ودیسان "سروە" درێژەی درایە.

ئێستا بەفەزڵی خوای مەزن وبە هیممەتی هۆ-گران ولایەنگرانی،"سروە" لە هەموو شەقام وکووچە و کۆڵان وبنکەیەکدا بنەگر بووە ولەجاران جوانتر چلچرای مێژووی تاریکان و رەشاییەوخوری دۆڵ ودەرەی ، ساردی هەرێمی دووردەستە. ئیمرۆ باسی سروە شەوچەرەی هەر کۆڕوکۆبوونەوەیەکی فەرهەنگی لە دەرو ژووری وڵاتە

بەراستی ئەرکی پاراستنی دەستکەوتەکانی ئەم شۆڕشە پڕشکۆیە گرانە.چ بارێکی قورسە کۆڵەوباری چاوەڕوانی مێژوو! بەراستی زایەڵەی زەنگی کاروانی تەنیایی و خەیاڵاوی بڕست وبڕشتی ئەم بارەی نیە ولە سەرشانی هەموانە وبەبێ جۆش وخرۆشی هەموان پێک نایە.

" خوایە بۆخۆت بیپارێزی"

ئێستا بەفەزلی خوای مەزن و بە هیممەتی هۆگران ولایەنگرانی "سروە"لە هەموو شەقام و کووچەوکۆڵان وبنکەیەکدا بنەگر بووە ولەجاران جوانتر چلچرای مێژووی تاریکان ورەشاییەوخۆری دۆڵ ودەرەی ساردی هەرێمی دووردەستە. ئیمڕۆ باسی سروە شەوچەرەی هەر کۆڕو کۆبوونەوەیەکی فەرهەنگییە لەدەر و ژووری وڵات.

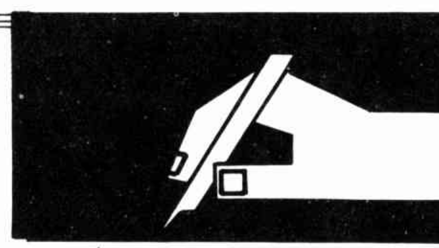

بسمه‌تعالی

سرمقاله

سخنی با خوانندگان عزیز

با سلام و آرزوی توفیق برای یکایک شما، همانطور که میدانید با انتشار این شماره،"سروه" میرود تا دومین سال حیات خود راپشت سر گذارد. دوسالی که تلاش رنج ومبارزه با مشکلات لحظه لحظه‌اش را به هم پیوند میداد. دوسالی که قلمها سخت مشغول بودند تا بلکه گوشه‌ای از محرومیت تاریخی این مردم را جبران نمایند. دوسالی که سراسر شور بود وغوغا، امید بود و انگیزه برای شکستن طلسم عفریت ستم وجشن گسستن زنجیر فرسوده اسارت ازپای مردمانی که مظلومیت ومحرومیتشان

بروانە لاپەرەی ٧۶

بێگانە پەرستی

«ماموّستا هەژار»

... حائیمەی کوردی ماڵ وێران بەناشکوری خودا نەبێ ،ئەگەر وەک گەلانی دیکەی خوداپێداو ،تا ئێستا بۆمان نەلواوە بەزمانی خۆمان بخوێنین وخوێندەوارەکوردە زاناوتێگەیوەکان ،بەزمانی کوردی بنووسن وئەزموونی گەلانی ترمان بەکوردی تێ بگەیەنن وکتێبخانەی خۆماڵیمان ،زۆرئاوەدان و قەوغابێ .دیسان نابێ لامان وابێ بەتەواوی بەش براوین . گەلێک پەندوئاموژگاری نرخداری کەونارامان، بە میرات بۆماوەتەوە ،دەماودەم فێریان کردووین و، نەفەوتاون ئەگەر بیانکەینە رێبەر و رێ شاندەرمان ،کەمتر تووشی هەڵە دەبین و لە زۆر تەڵەی سەر رێگە خۆ دەرباز دەکەین .زۆرلە باپیرانی ژیرمان ،ئەزموونی ژیانی خۆیان ،بەچەند رستێکی لەشان سووک دەربڕیوە و ،هەر یەکەی گەنجینەیەکن.پێویستە سەریان دەینەوەوبەهرەیان لێ هەڵکرێنین و ،بیانکەینە ماموّستای خۆمان . بۆ نموونە فەرموویانە :

(هەرکەس بکا بێگانە ـ پەرستی ،ئاخری هەر دەهێنی نوشوستی .)

بێگانە بەوکەسە دەڵێن : خەڵکی وڵاتی خۆت نبە ،نامۆیەکی لاپرەسەنە ،وە زمانێکی تر داخێوێ ،خووی ، ئاکاری ئیمانی ،دەراوی زاری،دەگەڵ ئیمان ورەوشت ورەفتاری تۆ پێچەوانەن.

نەتیناسیوە ،نایناسی . زاڵمە دەستدرێژکەرە . وڵاتەکەت داگردەکا ،دەیەوێ هاووڵاتی یانت ،خزمانت ، دەروجیرانت ،بکاتە بەندە و کۆیلەی خۆی .بەروبووی وڵاتەکەی خۆت بەدەستی خۆت رەنێو بێنێ وبیبا بۆخۆی رەنجی ساڵی کوڕوکاڵی نیشتمانت بەرێتەوە وڵاتی خۆی .مایەی ژیانت تەنانەت زمانەکەشت لێ بەربەستکا و بەیەکجاری بێ هەستت کا ....

ئەمجۆرە داگیرکەرانە ناویان لێ نراوە **ئیستیعمار،** کەبەراستی ژەهری مارن ..... ئیستیعمار هەرئەوە نیە قژی زەردوچاوی شین بێ ولەرای دەریاوە هاتبێ . **هەر هێزێکی دەستدرێژکەر بۆسەر گەلێکی زەبوونتر ئیستیعمارە .** جابا چاوی وەک قیل رەش بێ وتووکی بە رەنگی خەڵووز بێ (مەسەلەن بەعسی وسەددامیش وئەوانەی وەکوو ئەو دەکەن ئیستیعمارن) .

ئەوداگیرکەرە بێ فەرەی لە وڵاتەکەی تۆ خەفتاوە ، دەزانێ زۆر هاسان نیە

دەسکی بیور لە دار نەبێ دار ناقەڵشێ

داگیری کا . دەزانێ کە دانیشتوانی وڵاتەکە بۆ پارێزگاری لە ماڵ و نامووس وگیانی خۆیان و کەس وکاروروواڵ وکاڵ و منالیان ،بەگژیدا دێن و دەیکووژن .ئەو مەسەلەشی بیستووە ، گوتوویانە : دەسکی بیور لە دار نەبێ دار ناقەڵشێ .....

دێنێ هەرلە خەڵکی نێوخۆی وڵاتەکە چەند کەسانێک بە پووڵ دەکڕێ و دەیانکاتە قوڵەچۆماغی دەستی خۆی وبەڵاگەردانی بالای وبەگژ گەلی هاوخوێنی خۆیاندا دەکاو هەرلایەکیان بەکوشت بچێ قازانجیەتی و دەبێتە مایەی سەرکەوتنی . نەقڵی کابرای خۆی بەبێگانە دەفرۆشێ بەسەرهاتی کەوی راوە .کریارەکەی لە دان وئاو تێری دەکاو فێری دەکا : لە حەشارگەدا بخوێنێ و کەوەکانی هاوڕەگەزی بە دەنگی خۆیەوە بێنێ و دەنێو داوانیان هاڵقێنێ . بەڵام تاکەی قەدر وحورمەتی دەمێنێ ؟ تا کەوی لەوی چاتریان گیرناکەوێ ، تاخۆی لەخوێندن ناکەوێ ولە کەو فریودان ناسرەوێ .... هەر رۆژێکی پەکی کەوت : کابرا بەگۆشتەکەو فێرەکە ، دەگەڵ چەند کەوێکی گیراو سەری دەبڕێ ولەسەر پلاوی دادەنێ . با نەڵێین کەو... بڵێین تاژی ،تاژی راوێ.قەلادەی ئاوریشمی خاوی پرزەنگولەی لە ملدایە.راو بۆئاغای نامۆ دەکا . بە پرتاو هات و چۆ دەکا . کەروێشکی سیخوار لەپشتی بەیەکەم هەڵپە بۆ دەگرێ .لەچەم مڵ ومۆێ بۆ دەکا ،پەلەوەری بۆ وەکو دەکا ،زۆر خۆشەویستە لای ئاغا ،رێگەی دەدەن لە دەوروبەری وەتاغدا بحەپێ وراوێچکە بکا ، بەرماو بخوا ، هەمیشە تێروتەسەل و تەڕ و بەل بێ .شەوانە بۆحەسانەوە لەنێو قەڵاغدا وەرکەوێ، جێی گەرم ونەرمی بەرکەوێ . سەگەلی گوند هەموو ئێرەیی پێ بەرن ،نەوێرن لێشی بمرێنن یا پارووی لە دەم برفێنن .ئاخۆئەوخۆش رابواردنەی چەند دەمێنێ ؟ ئەگەر پیر بوو ،ئەگەرچرنووک وپەنجەی سوان ،ئەگەر گیرگەی لەکار کەوت ،ئەگەر دەمگەرمی یەکەی نەما ، چی بەسەر دێ ؟.... کەسکاری بە تاژی یەک نیە هەر سەولەخۆری

ئەگەر کاورایێ کوردزوان، لە کوردستاندا دەسکەوێ هەر چەند باوەڕ ناکەم هەبێ .. خۆی بە دوژمنی داگیرکەر واتا بەهێزی ئیستیعمار فرۆشتبێ ،ئەم وتارەی من بژنەوێ ،لە ئاوێنەیەک بنەوێ وتەرحی خۆی وەبەرچاو کەوێ ،بە ئاوەزی من پێ بکەنێ وبزەیەک لێوی ببزێوێ ودەمی دڵی بورتێنێ : کە ئەم قسەقۆڕانە چین ! خۆ من نە کەوم نە تاژیم ، من زەلامم بەسوێڵم زەمین دەکێڵم ،زیت و وریا و خاوەن فێڵم ،لە شوێن ژیانی خۆش وێڵم .مایەی خۆشی سل کەر بێ .خوێری دەکرێ، تاژی یەکی دەمگەرم وتازەلە شوێنەکەی ئەو دادەنرێ . ئەویش دەشێ بەپیری وبە زەمین گیری بقروسکێنێ وکەس بە ئێسکێک نەیلاوێنێ تا لە کەند وبوودرێکدا بە ناهومێدی دەتۆپێ ...

رەنگە ئێستە خوانەخواستە یاخوا داروبەرد گوێی کەرێ!

ژینم دەوێ ، چەک وئەسپ و زینم دەوێ .گەربۆ داگیرکەر کار نەکەم، باری لاری بۆ بار نەکەم ،وەکوو خۆم گەڕەکمە ناژیم .ئێستا والە سایەی ئاغام خوا نەیبڕێ دەوروبەرم لێم دەترسێ .کەس ناوێرێ لێم بپرسێ بۆ وادەکەم ! خواردن زۆرە ، دراو کۆمە دنیاکە بە کەیفی خۆمە .

بەڵام ئەگەر ئەو کوردە نەجیمزادەیە! هەر تۆزێک بیربکاتەوە ، ئاوڕ لە دوارۆژ داتەوە و خۆی تەواوبەسەرکاتەوە ، رەنگە تێ بگا کە هەزار خۆزگەی بە تاژی .کەو یا تاژی دوو حانەوەری بێ بیرن ،راوکەر وبەراوگیراویش بیر لە تۆڵە ناکەنەوە و ئەوی ئەمڕۆ بەسەریان دێ ،سبەی لەبیریان چۆتەوە . بنیادەم چی ؟ کێ خرایەی دەگەڵ بکا لە بیریەتی ... ئەگەر گەل وخزمفرۆش ئەمڕۆش دەستەڵاتی هەیە و ئازار و حەزرەبەی دەدا ، کینەی لە دڵدا هەڵدەگرێ تا ئەو هەلەی کە دەتوانێ تۆڵەی خۆی لێ بکاتەوە .

ئەوکابرا نەجیمزادەیەی کە دەبینێ بێگانە پشتی دەخورێنێ ودژی گەل وخزمانی خۆی دەکاردێنێ ،دەبێ ئەوەندە تێ بگا کە **قشقەڵە بەخۆڕایی پشتی نێرەکەر ناخورێنێ !** رۆژێک دەبێ قشقەڵەهەڵفڕێندرێ وپشت خورێنی گیر نەکەوێ ، یا گریمان هەڵنەفڕێنرا وتوانی خۆی سەقامگیر بکا وکەس نەمێنێ کشەی لێ بکا .بێگانەی وڵاتداگیرکەر چۆن دەبێ ئەوەندە کەربێ ، پووڵ و پارەو پارووی چەور بدا بە نێرەزەلامێک کە هیچ کاری پێ نەماوە !ئەگەر دار شەق و پەق کراوسووتێندرا ، هۆرە و کلکەتەور وتەشوێ فڕێ دەدرێو دەکار ناکرێ .ئەوجار ئەگەر زەلامی خۆفرۆش کەرە ، کاورای زەلام کڕ کەر نیە . **باش** دەزانێ ئەوکاورا خوێڕی و ناکەسەی کەسی خۆی بە پارەداوە ،هەررۆژێکی بێگانە-یەک بەکرێی بگرێ و پارەی زیاتری بداتێ ،دەیفرۆشێ و بەگژیدا دێ . بە دەردی "سەعدی" گوتەنی :**دامێن تەڕێک تەماح بکاتە دایکی خۆی ،چلۆن لە ژنی بێگانە دەپرینگێتەوە ؟!**

لەم بارەوە لە کتێبی المستظرف)دا چیرۆکێکی زۆر خۆش وپڕکاکڵ هەیە ،دەڵێ :

شاپووری شای ئێران گەمارۆی شارێکی دابوو (ناوی شارەکە حەزەرە) ، دیواری شار لەوە بەرزوپتەوتر بوو بۆی بگیرێ .کیژی پاشای شاری دوژمن چاوی بە شاپوور کەوتبوو ،عاشقی ببوو .وڵامی نارد :

ئەگەر بەڵێنم پێ بدا کە **دەمخوازێ وادەکەم ئەم شارە بگرێ .بەڵێن درا ، کیژ** دەراوی هاتنە نێوی دەستنیشان کرد . لەشکر رژایە شارەوە ،باوکی کچی پاشای کوشت وخوێنی ئاپوورەی زۆر رشت وکیژەکەش بەمراد گەیشت وکەوتە نێوپەردەی بووکێنی .شاپوور هات لەگەڵی بنوێ ،دیتی دۆشەک خوێناوی - یە . بووک لە وەرامی شاپووردا کە پرسی ئەو خوێنە چیە ؟ گوتی تاقانە و نازدار بووم ،دایک وباوکم بەشیرو هەنگوین و مێشک منیان پەروەردە کردووە .لەشم ئەوەندە ناسکە بەلاسکە گوڵ و ریحانەی نێو پێخەفەکەم زامار بووم .شاپووور بانگی لە جەلاب کرد :

وەرە سەری ئەم بێ ئەمەگەم بۆببڕە .باوک و دا کی ئاوایان بەخێو کردووە بە بێگانەی بەکوشت داون .سبەی رۆژێ چۆن ئەمەگی بۆمن دەبێ وبە کەڵەگایەکی دیکەم بەکوشت نادا ؟!

بەڵێ خوێنەری خۆشەویست باپیرانمان بەخۆڕایی نەیانگوتووە :

"هەرکەس بکا بێگانەپەرستی ئاخری هەردەهێنێ نوشوستی "

دوکتور ئیبراهیم عەزیز ئیبراهیم

قامووسی زمانی کوردی

لەچەرخی بیستەمدا کە زمان وفەرهەنگی کورد بەپێی ئالٚ وگۆڕی کۆمەلایەتی و مێژوویی گەشەی کردووە و بووژاوەتەوە ، ژمارەیەکی بەرچاو قامووسی جۆراوجۆر بلاو کراونەوە، بەلام لەبارەی زانستی قامووسنووسیندا بەرهەمێکی ئەوتۆ بلاو نەبۆتەوە .

مێژووی فەرهەنگنووسین بە زمانی کوردی دەگەڕێتەوە سالانی (١٦٢٨- ١٦٨٣) پاش ئەمە **مۆریزیۆگارزۆنی** لە سالی (١٧٨٧) دا لە پاشکۆی کتێبە رێزمانی یەکەیدا فەرهەنگێکی ئیتالی - کوردی بلاو کردۆتەوە .

بێجگە لەوانە ئەم فەرهەنگانەی ژێرەوەش بلاو بوونەوە :

فەرهەنگی زانیاری ، نووسینی مامۆستا عەبدولقادر بەرزەنجی .

فەرهەنگی کشتوکال نووسینی مامۆستا مەعروف قەرەداغی .

فەرهەنگی زانیاری نووسینی مامۆستا کەمال جەلال غەریب .

ژمارەیەک زاراوەی جوغرافی ، نووسینی مامۆستا غەفوور رەشید .

فەرهەنگی زاراوەی پارێزگای سلێمانی ، لە لایەن دەستەیەکەوە نووسراوە لیستەی چوارەمی زاراوەکانی کۆڕی زانیاری کورد .

هەندێک زاراوەی زانستی نووسینی مامۆستا جەمال نەبەز

دوابەدوای ئەمانەش چەند فەرهەنگێک بۆچاپ ئامادە کراون وەک :

فەرهەنگی کوردی (سۆرانی) رووسی کە بەشی کوردی دانشکەدەی رۆژهەلاتناسی لێنینگراد بە سەرپەرستی ک .ک کوردۆیێف ئامادەی کردووە .

فەرهەنگی کوردی کۆڕی زانیاری کورد .

فەرهەنگی فریزیۆلۆژی (زاراوە ناسین) زمانی کوردی نووسینی دوکتۆر ماکسیمی خەمۆ .

فەرهەنگی کوردی - رووسی ی .ئا ئۆربیلی کە لە دانیشکەدەی رۆژهەلات ناسی لێنینگراد بۆ لە چاپدان ئامادە دەکرێ .

ئەگەر بەوردی سەیری ئەو فەرهەنگانە بکەین دەبینین بەم جۆرە نووسراون :

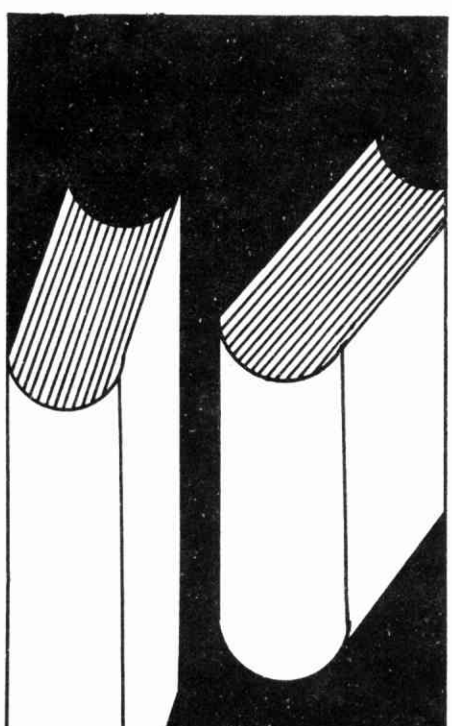

١- کوردی - کوردی
٢- کوردی - زمانی بێگانە
٣- کوردی - چەندزمانی بێگانە

۴- زمانی بێگانە - کوردی

جگە لەمانەش فەرهەنگی زاراوە وەهی دیکەش زۆر نووسراون .

۱- فەرهەنگی کوردی بەکوردی

لەم ڕیزەدا **فەرهەنگی ماموستا شێخ محەمەدی خاڵ** - مان هەیە کە لەسێ بەرگدا نووسراوە . بەرگی یەکەمی ئەم فەرهەنگە ، ساڵی (۱۹۶۰) لە سلێمانی بڵاو بۆتەوە . بەرگی دووهەم ساڵی (۱۹۶۴) وبەرگی سێ یەم ساڵی (۱۹۷۶) دیسان لە شاری سلێمانی دەرچوون . ئەم فەرهەنگە تەنیا فەرهەنگێکە کە بە یەکەمین فەرهەنگی تەواوی کورد دەژمێردرێ . هەروەها ماموستا جگەرخوێن دووبەرگی فەرهەنگی کوردی لە ساڵی (۱۹۶۲) دا بە ناوی **"فەرهەنگا کوردی"** لەچاپ داوە .

ماموستا گیوی موکریانی فەرهەنگێکی بۆچاپ ئامادە کردووە بەناوی **"بۆ کوردستان"** . ماموستا ئاورەحمانی زەبیحی بەرگێکی **لەقامووسی کوردی** (ئەو واژانەی بە پیتی "ء" دەست پێدەکەن) لە ساڵی (۱۹۷۷) دا لە بەغدا لەچاپ داوە بەرگی دووهەمی (ئەو واژانەی بە پیتی "ب" دەستپێدەکەن) لە ساڵی (۱۹۷۹) دا لەشاری بەغدا دەرچووە. حەمیدی ئیزەدپەنا فەرهەنگێکی بە ناوی **" فەرهەنگی لەک ولوڕ"** لە ساڵی (۱۹۷۸) دا لە بەغدا بەچاپ گەیاندووە .

۲،۳- فەرهەنگی کوردی،زمانێکی بێگانە یا چەند زمانی بێگانە :

لەم بارەوە چەند فەرهەنگێک هەن کە لەژێرەوە ، باسیان دەکەین :

* **فەرهەنگی کوردی (کرمانجی ژوروو - زازا) بە رووسی** نووسینی پیۆتر لێرخ لە ۱۰۸ لاپەڕەدا .

* **فەرهەنگی کوردی بە فەڕانسی** نووسینی ئا . ژابا کە پازدەهەزار واژەی تێدا کۆکردۆتەوە ئەم فەرهەنگە لە لایەن فردینا ندیۆستی لە ساڵی (۱۸۷۹) دا بڵاو بۆتەوە . هەر ئەونووسەرەفەرهەنگێکی - تری **کوردی بە فەڕانسی و رووسی** داناوە کە هێشتا بڵاو نەکراوەتەوە .

* س . ئا . ریا . **فەرهەنگێکی کوردی -ئینگلیزی** وەک پاشکۆیەک بۆ کتێبە ڕێزمانی یەکەی خۆی نووسیوە .

* **فەرهەنگی کوردی ئەڵمانی** نووسینی ئا. سۆ سین .

* **فەرهەنگی کوردی ،رووسی** نووسینی س . ئا یەگیزارۆف

* **فەرهەنگی کوردی عەرەبی** نووسینی یوسف زیائەدین پاشا ، خالیدی . لە ئەستەمووڵ بڵاو بۆتەوە .

* **فەرهەنگۆکی کوردی ئینگلیزی** نووسینی شاکر فەتاح ،ساڵی (۱۹۳۴) لە ڕەواندز بڵاو بۆتەوە .

* **کۆلکە زێڕینە کوردی فارسی - عەرەبی - فەڕەنسی ئینگلیزی** نووسینی ماموستا گیوی موکریانی لە ساڵی (۱۹۵۰)دا لەچاپ دراوە . کە لە ساڵی (۱۹۶۶) دا دووبارە چاپ کراوەتەوە .

* هەمان نووسەر فەرهەنگێکی تری لە ساڵی (۱۹۶۱) دا بڵاو کردۆتەوە کە **کوردی - عەرەبی یە** ونزیکەی سی هەزار واژەی تێدا کۆ کراوەتەوە .

* **فەرهەنگی کوردی ،فارسی عەرەبی** نووسینی ماموستا شێخ محەممەدی مەردۆخ کوردستانی لە ساڵی (۱۹۵۶) دا لە تاران دەرچووە .

* **فەرهەنگی کوردی عەرەبی - فارسی** نووسینی ماموستا ع . سەجادی لە ساڵی (۱۹۶۲) دا لە بەغدا بڵاو بۆتەوە .

* **فەرهەنگی کوردی - تورکی** نووسینی مووسا عەنتەر لە ساڵی ۱۹۶۷ دا بڵاو بۆتەوە .

* **فەرهەنگی کوردی - رووسی** نووسینی ماموستا چ . خ . بەکایۆف ساڵی (۱۹۵۷) لە مۆسکۆ بڵاو بۆتەوە .

* فەرهەنگی کوردی ـ رووسی نووسینی قەناتی کوردۆ ساڵی (١٩٦٠) لە مۆسکۆ بڵاو بۆتەوە.

* فەرهەنگێکی کوردی ئینگلیزی وەک پاشکۆی کتێبێکی رێزمانی ساڵی (١٩٢٢) لە بەغدا چاپکراوە.

* فەرهەنگی کوردی ئینگلیزی ـ فەرانسی نووسینی جۆیس بلۆ ساڵی (١٩٦٥) لە پاریس بڵاو کراوە.

* فەرهەنگی کوردی ئینگلیزی نووسینی مامۆستا تەوفیق وەهبی و س . گ . ئەدمۆندز ، ساڵی (١٩٦٦) لە شاری لەندن بەچاپگەیشتووە.

* فەرهەنگی کوردی ئینگلیزی نووسینی ئێرنیست ماکاریوس لەساڵی (١٩٦٧) دا لە میشیگان چاپکراوە .

* فەرهەنگێک بە ناوی "ئەستێرەگەشە" کە کوردی عەرەبی یە لە ساڵی (١٩٧٧)دا لە لایەن فازیل نیزامەدین بڵاو کراوەتەوە.

٤-فەرهەنگی زمانی بێگانە بە کوردی .

* یەکەمین فەرهەنگ لەم رەدەیەدا فەرهەنگە عەرەبی کوردی یەکەی ئەحمەدی خانی شاعیری بەناوبانگی کوردە کە بە شیعر داینا وەوویستوویەتی منداڵانی کورد فێری زمانی عەرەبی بکا . تاریخی نووسینی ئەم فەرهەنگە دەگەڕێتەوە ساڵانی (١٦١٨تا ١٦٨٣) ی میلادی .

* فەرهەنگی عەرەبی کوردی بە ناوی "ئەحمەدی" نووسینی شێخ مارفی نۆدێ ساڵی (١٧٩٠) بڵاو کراوەتەوە .

فەرهەنگی فەرانسی رووسی ـ کوردی نووسینی ئا . ژابا کە هێشتا بڵاو نەبۆتەوە .

* فەرهەنگی رووسی ـ کوردی نووسینی سی . ئا . بەگیزاروف چوارهەزار وشەی تێدا بڵاو کراوەتەوە .

* فەرهەنگی رووسی ـ کوردی نووسینی دوکتۆر س . و فاریزۆف .

جگە لەم کۆمەڵە فەرهەنگانە وتار ونووسراوی بەنرخی دیکەش لە بارەی واژە و زاراوەی کوردیدا زۆر نووسراون بۆ نموونە دەتوانین باسی لیستەی ئەوزاراوە کۆمەڵایە ـ تی وسیاسی یانە بکەین کە مامۆستا جەلادەت بەدرخان لە گۆواری "هاوار" دا بەناوی فەرهەنگۆک بڵاوی کردوونەوە .

* ی . ب . سووەن لەساڵی (١٩١٣) دا لەپاشکۆی کتێبە رێزمانی یەکەی خۆیدا فەرهەنگۆکێکی ئینگلیزی کوردی نووسیوە و بڵاوی کردۆتەوە .

* هەر هەمان نووسەر لەساڵی (١٩١٩) دا فەرهەنگێکی ئینگلیزی ـ کوردی بڵاو کردۆتەوە .

* گیوی موکریانی فەرهەنگی کۆلکەزێڕینە"ی بە کوردی ـ فارسی ـ عەرەبی فەرانسی ـ ئینگلیزی نووسیوە کەساڵی (١٩٦٦) لە هەولێر بۆجاری دووەم لەچاپدرایەوە

* فەرهەنگی مەهاباد کوردی ـ عەرەبی نووسینی گیوی موکریانی چاپی هەولێر (١٩٦١) .

* فەرهەنگی عەرەبی کوردی گیوی موکریانی بەناوی "رابەر" ساڵی (١٩٥٠) لە هەولێر دەرچووە .

* فەرهەنگی رووسی کوردی نووسینی ش . ف نیکیتین ساڵی (١٩١٦) بڵاو بۆتەوە .

* فەرهەنگی عەرەبی کوردی بە شیعر بە ناوی "دووڕشتە" لەسەر "نەوبەهاری" ئەحمەدی خانی نووسینی مامۆستا عەبدولکەریمی مودەڕڕیس ساڵی (١٩٧٠) لە بەغدا بڵاو بۆتەوە .

* لەماوەی ساڵەکانی (١٩٣٠ تا ١٩٣٣) دووفەرهەنگی ئەرمەنی ـ کوردی لە ئێرەوان بڵاو بوونەتەوە کە بەهەر دووکیان نزیکەی (٣٠٠) لاپەڕە دەبن .

* فەرهەنگی ئەرمەنی کوردی بە (٣٥٢) لاپەڕە و (٢٣) هەزار واژەوە ساڵی (١٩٥٧)

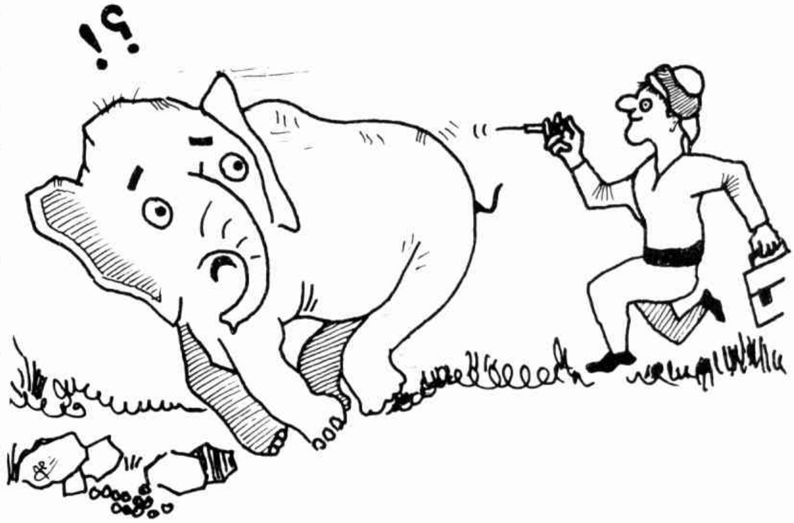

بەیتار

«مامۆستا حەقیقی»

جارێکی دەڵێن ژنی فەقیری
چۆ خزمەتی خانمی وەزیری
پێی گوت شووەکەم گەلێ فەقیرە
پێویستی بە کۆمەگی وەزیرە
کارێکی موناسبی بداتێ
پێچارەیە زۆری خێر دەگاتێ
چووپێی گوت وەیستی ناردی هێنای
دی موستەحەقە گوتی لە رێی خوای
دەت نێرمە رەوەی بەنێوی بەیتار
مەخولێوە لەوانە چیدی بێکار
گیا زۆرتری خاوەنی خەواسن
گیا هەڵکەنەکان ئەوان دەناسن
لەوبەندەنە هەڵکەنە لە مانە
ویشکی کەوە بیخە نێو هەمانە
هەرماین و ئەسپێ دیت نەخۆشە
واسەی مەکەشین و رەش مەپۆشە
نەختێ لەگیاکەتی بنێ دەم
چابووئەوەچاک نەبوو جەحەندەم
دوای ماوەیەکی فەقیری تایین
بۆنەبوو پزیشکی ئەسپ و مایین
ئەمجا رەکە فیلی شا نەخۆش بوو
شا خۆشی دەویست وەوێ پەرۆش بوو
گوتیان لە رەوەی هەیە پزیشکێ
عەقڵی بە هەموو شتێکی دەشکێ

شا گووتی وەزیر بنێرە با بێ
دەرمانی بداتێ بەڵکە چا بێ
سوارێکی هەنارد و پیادەیەک هات
وێستا بووجەمات و فیل و شامات
کابرا سەری لەو جەماتە سوڕما
قەت فیلی نەدیبوو واقی وڕما
دەم داچەقی لووتی فش بوو چاوزەق
وەک خولخولە یەک لەدەوری مەزرەق
سووڕا و خولی دا نەشەش نە حەوجار
ترسی هەبوو بۆی بەرێ پەلامار
شا پرسی ئەرێ وەزیر چ باسە
ئەودوکتورە بۆچی وا هەراسە؟
تێ فکرە قسەی وەزیری دانا
چ جوان و عەقڵ پەسندی دانا
لێی سوورە کە فیل هیلاکە قوربان
چارەی نیە خۆی دەکاتە قوربان
شا رۆیەوە ژوورو ئەهلی دەربار
رۆیشتن و ما، وەزیرو بەیتار
پێی گوت ئەرێ ئەی پزیشکی نادان
پێم نەگوتی دەوا بە چارەوادان؟
ئیتر خول و سووڕە کەت لەچی بوو
قوربان بە سەرت خەتا لە وی بوو
خۆمن قسەکانی تۆم لە بیر بوون
بۆم لێک نەدەبۆوە لای سەروقوون
دەخولامەوە لای سەری پەیاکەم
تا بیخەمە ناو دەمی گیاکەم
هەندیلە سەرێکی ئەوسەری میل
فەرقێکی نیە سەرو بنی فیل
پاشی وەکو سەردەچێ و سەری پاش
پێی پانی بە عەینی لینگەبەرداش
لەومەسئەلەدا هەمانە وێنە
ئەمما گەلێ مەسنەوی وەخوێنە
گوێ هەڵخە لە کوێرەکان ببیسە
فیل کۆڵەکەیە و بەرەوگوریسە
تۆ ژیری لە خۆت مەکە قیاسێ
زۆر کەس هەیە گا بە گون دەناسێ

ئیمـــەوباوەڕ

«مستەفا میرنی»

شتێکی سەلماوە کە کردەوە وئاکاری هەر مرۆیەک لە بیروباوەڕی یەوە سەرچاوە دەگرێ .بیروباوەڕی مرۆ چ نێوەرۆکێکی هەبێ بەکردەوە نیشانی دەدا . جووڵانەوەی مرۆ بەپێچەوانەی بیروبڕوای خۆی وئاکارێکی کە باوەڕ پەسندی نەبێ شتێکی خراپە و دەتوانم بڵێم ناشگونجێ . هەر کۆڕوکۆمەڵێک وەبەرچار بگرین لە کۆمەڵی گوند و شارەوە بگرە تا وڵاتێک ،بگرە ئەندامانی چکۆلەترین بنکەی کۆمەڵ کە خێزانە ، بیروباوەڕیان چۆن بێ ولەسەر چ بناغەیەک دامەزرابێ ، ئاکاروکردەوەیان هەروا دەبێ. بە تەعبیرێکی دی ئەقیدە و کردەوەی هەر ئینسانێک و هەر کۆمەڵێک پێوەندێکی نەپساو ولەپچڕان نەهاتوویان پێکەوە هەیە .

هەرکەس فامی کردبێتەوە وچاک وخراپ لێک هەڵاوێرێ و بزانێ باوەڕێکی هەیە ، ناتوانێ لەفەرمانی باوەڕی خۆی دەرچێ . بەو مەرجە باوەڕەکەی ساغ و تەواو بێ . دەنا فەرماندەرێک کە مەرجی فەرماندەری تێدا نەبێ ، فەرمانی بۆ بەڕێوە ناچێ و بە فەرماندەر ناناسرێ .

لێرەدا رەنگە خوێنەری ئازیز بپرسێ : ئەگەر ئەم قسە راستە بۆچی زۆرکەس بەپێچەوانەی مەرامی خۆی دەجووڵێتەوە ؟ بۆچی زۆرکەس کەخۆیان بە مسوڵمان دەزانن وبیروباوەڕی ئیسلامی یان هەیە ، زۆر کردەوەی واش دەکەن کە خراپەوئیسلام بە پەسندی نازانێ و مەنعی کردووە ؟

وەڵامی ئەو پرسیارەئەمەیە کە ناتوانین بڵێین ئەو مسوڵمانەی کارێکی غەیرە ئیسلامی دەکا بیروباوەڕی پتەوی هەیە یان ئەگەر هەشیبێ لەوکارە نارەوایەدا لەدەستی نادا . من بەپێی بۆچوونی خۆم لە ئایینی پیرۆزی ئیسلام ،پێموایە هەرکەس کارێکی نارەوا بکا و بشزانێ نارەوایەوئایینەکەی بەرگری لێ کردووە ، بێ گومان یا ئیمان وباوەڕی پتەونیە یا ئەگەر هەیبێ لەوکاتەدا لەدەستی دەدا وئیمانەکەی زەبوون وناتەواو دەبێ . یەکێک لە بەڵگەکانیشم لەسەر

ئەم بۆچوونەی خۆم ئەم فدرمایشتەی پێغەمبەرە (د . ح) کە فەرموویەتی: "لایشرب الشارب حین یشربها وهومومن" یانی ئینسانی بە ئیمان ئارەق ناخواتەوە. ئەگەر بێتوو ئارەق بخواتەوە ئیمانی لە دەست دەدا .یان لانی کەم ئیمانی بەوە نامێنێ کەئارەق حەرامە چون بەرای هێندێک لە زانایانی ئیسلام ، ئیمان یا باوەڕ ،کەموزیاد دەبێ و هەرلە پلەیەکدا نامێنێتەوە. هێندێک لەبەڵگەی ئەو زانایانەش بریتی یەلە :

١ـ ئایەتی ژمارە (١٢٤) ی سوورەی ـ التوبە ـ کە دەفەرموێ "...و هەر کاتێک سوورەیەک دەهاتە خوار هێندێک لە دووڕوو (منافق)ـەکان دەیانگوت کێ لەئێوە ئیمانی بەم سوورەیە زۆر بووە ؟ بەڵام ئەوانەی ئیمانیان هێنابوو بەهاتنی ئەو سوورە ئیمانیان زۆر دەبوو ومزگینی یان بەیەکتری دەدا ." وەک دەبینین خودا لەبەرپەرچ دانەوەی قسەی دوو ڕووەکاندا کەبۆ گومڕا کردنی خەڵک دەیان کوت دەفەرموێ بەهاتنی ئەو سوورەیە ئیماندارەکان ئیمانیان زیاتر دەبوو.

٢ـ ئایەتی ٢ ی سوورەی "الانفال" کە دەفەرموێ : "مسوڵمانان کەسانێکن کە ئەگەر باسی خودایان لا کرا دڵیان دەترسێ وهەرکاتێش ئایەتی خودایان بەسەردا خوێندرایەوە ئیمانیان پێ زیاد دەبێ وپشت بەخودا دەبەستن"بەئاشکرا ئەمە بەڵگەیەکە بۆئەوەی کەئیمان زیاد دەبێ .

٣ـ سێهەم بەڵگەی ئەو زانایانە ئایەتی (٢٦٠) ی سوورەی (البقرە)یە کە دەفەرموێ "...ئەی محەمەد لە نێو یارانتدا باسی ئەوکاتە بکە کە ئیبراهیم عەرزی خودای کرد: ئەی پەروەردگاری من پێشانم بدە چۆن مردووان زیندوو دەکەیەوە؟ خوداش فەرمووی : ئیمانت بەزیندوو کردنەوە نەهێناوە ؟ ئیبراهیم فەرمووی : بەڵی ئیمانم هێناوە بەڵام دەمەوێ دڵم لەسەر ئەوئیمانە قایمتر و پتەوتربێ .

٤ـ بەڵگەی چوارەمی ئەو زانایانەحەدیسێکە کەحەزرەتی عومەر ریوایەتی کردووە و دەفەرموێ :"بەڵی تەنانەت ئیمان وازیاد دەکا هەتا خاوەنەکەی دەباتە نێو بەهەشتەوە. واش کەم دەکا هەتا خاوەنەکەی دەباتە نێوئاگری جەهەننەمەوە ."

بۆ روونترکردنەوەی ئیمان من رام وایە کە ئیمان دوو قۆناغی هەیە . یەکەم قۆناغی ئیمان بریتی یە لە ناسینی شت .دووەم بریتی یە لەوەرگرتنی ئەوشتە بەدڵ . دەجا رەنگە ئینسان ئەوشتەی ئیمانی پێی هەیە بەباشی نەیناسێ یان ئەگەر بیشی ناسێ بەدڵ وەری نەگرێ کە دەبێتە زەبوونی ئیمان. هەروەها دەکرێ بە تەواوی بیناسێ وبەدڵیش وەری بگرێ ، بەڵام لەبەر چەند هۆیەک رەنگە هێندێ جار لەدڵی خۆی دەری باوێ وبیخاتە پشتگوێ کە دەبێتە کەمبوونەوەی ئیمان .

دێینەوە سەرباسەکە و بەعیبارەتێکی دی دەڵێم ئاکارو کردەوەی هەرتاک و کۆمەڵێک پێوەندی توندی بەبیروباوەڕی ئەوتاک وکومەڵە وچەندەتی، و چۆنەتی ئەوبیروباوەڕەوە ، هەیە . یانی ئەو باوەڕە لە باری چۆنەتی یەوە بەبێ لەبەرچاوگرتنی زۆروکەمی وتەواوونا تەواوی،ئەگەر باوەڕێکی باش بێ هەر کردەویەک لەو مەرامەوە سەرچاوە بگرێ بەکردەوەیەکی باش وپەسندکراو دەناسرێ و سوودی بۆتاک وکۆمەڵ دەبێ . ئەگەر باشیش نەبێ کردەوەکەش باش نیە وسوودی بۆ کەس نابێ .هەروەها ئەگەر لەباری

چۆنەتی (کیفیت)ەوە بیرو باوەڕێکی باشی بێ بەلام لە باری چەندەتی (کمیت) یەوە ناتەواو بێ دیسان ئاکارێکی باش وبەرچاوی نابێ ئەگەریش ئەسەری چاکی هەبێ تەنیا بەپێی لێ هاتوویی وهێز و توانای خۆی ئەوتەئسیرە دادەنێ بەکورتی وبە کوردی کەم لە کەمی وزۆر لە زۆری.

دەتوانین بڵێین پێوەندی نێوان کردەوە وبیروباوەڕی، مرۆ وەکو پێوەندی فڕۆکە وفڕۆکەوان یا گەمی و گەمیوان دەچێ. ئەگەر فڕۆکەوان و گەمیوان بە باشی لەکاری خۆیاندا شارەزا بن ئەوە بێ ترس وهەڵە رێی خۆیان دەپێون وتووشی کەند و کۆسپیش نایەن.

هەڵبەت مەبەستم لەئیمان باوەڕە بەگشتی. جا چ باوەڕ بە خودا وژیانی دوای مردن و باوەڕ بە بنەڕەت وسەرچاوە ـ کانی مەزەب بێ، چ باوەڕ بە راستی ودروستی هەر کار و کردەوەیەک یا هەر مەکتەب و مەرامو فکرێکی تر بێ.

بەهەر شێوەیەک بێ "باوەڕوئیمان" ئەسەری گرینگ لەسەر خاوەنەکەی دادەنێ .رۆحی هیواداری و فیداکاری ولەخۆبوردوویی ونەشکانی پێ دەبەخشێ. دڵخۆشی دەکا وپەژارەودڵە کوتەی لێ دوور دەکاتەوە وبۆ بەرەرەکانی کۆسپ و گیروگرفت بەهێزی دەکا.

هەرچەند هەموو مەرامێک زۆر تەئسیر دەکاتە سەر خاوەنەکەی بەلام باوەڕ و ئیمان ئەگەر"مەزهەبی" بێ ئەسەری زۆرتر وبەهیواتری هەیە.

لەوەلامی ئەم پرسیارەدا کە چۆن ئیمانی مەزهەبی تا ئەو رادەیە دەتوانێ ئارامی و بێ باکی وهیواداری بە ئادەمیزاد ببەخشێ؟ (ویلیام جێمس) دەڵێ: ئارامی و راوەستاوی بەردەوامی بن دەریا قەت بە شەپۆل و تۆفانی سەرێی ناشڵەقێ." کەمەبەستی ئەوەیە ئیمانی خاوەن بڕوا هیچ شتێک کاری لێ ناکا وبەهیچ جۆرێک ئارامی وهیواداری خۆی لەدەست نادا.

باوەڕی مەزهەبی تەنیا لەسەر خوو وخدە و ئاکاری مرۆ ئەسەر دانانێ، زۆر نەخۆشی هەن کە جگە لە ئیمانی مەزهەبی هیچ شتێک چارەسەریان ناکا.

دوکتۆر (کارل ژنک) لە کتێبەکەی خۆیدا بە ناوی (مرۆی ئەمرۆ بەشوێن خوادا) دەنووسێ: لەماوەی سی ساڵی رابردوودا خەڵکی نەتەوە پێشکەوتووەکان سەریان لەمن هەڵێناوە وسەدان نەخۆشم لەوان چارەسەر کردووە .لەنێو هەموو نەخۆشەکانمدا کە لە تەمەنی سی وپێنج ساڵ بەرە و سەر دەژیان کەسێکم وەدەست نەکەوت کە نەخۆشی یەکەی بەهۆی لەدەستدانی ئیمانی مەزهەبی نەبێ. بە دڵنیایی یەوە دەتوانم بڵێم نەخۆشی رووحی هەموویان ئەوە بوو کە رێ و شوێنی ئاینەکانی خۆیان لەدەست دابوو .هیچ کام لەنەخۆشەکان هەتا مەرامێکی مەزهەبی یان قەبووڵ نەکرد چاک نەبوونەوە هەر بۆیەش (ویلیام جێمس) دەڵێ:"ئیمان لەو هێزانەیە کە مرۆی پێ دەژی و نەبوونی ئیمان بەمانای مەرگ و نەمانە."

بەلام با ئاوڕێک بدەینەوە سەرخۆمان وبزانین بڕوامان چیە وئەو بیروباوەڕە لەباری چۆنەتی وچەندەتی یەوە چۆنە. ئەگەر بیروبڕوایەکی تەواو و باشە بۆچی بەردەوام کاری دزێو وناڕەوا لەناو کۆمەڵەکەماندا روودەدا. کەم کاروکردەوەمان هەیە کە زیانی تاک وکۆمەڵی تێدا نەبێ .بۆچی کەسمان لە کەس رازی نیە وهیچمان لە هیچمان ئەمین نین وتەنانەت خوشک و براش کەمتر بڕوایان بە یەکترە ؟

بەهیچ جۆرێ لە زیان گەیاندن بەیەکتر ڕاناوەستین درۆ ودەلەسەوبوختان بۆیەکتر هەڵدەبەستین . شەیتانی و دووزمانی یەکتر دەکەین. جنێووقسەی ناحەز بە یەک دەڵێین .ماڵی یەکتر دەدزین وداگیر دەکەین ، چاومان بڕیوەتە ماڵ وناموسی خەڵک وهەتا بۆمان بلوێ زیانیان پێ دەگەیەنین. بەدڵ دڵمان پێکەوە پاک نیە وئارەزوومان ئەوەیە کەس هیچی نەبێ و هەموو شتێک بۆخۆمان بێ . بەختەوەری یەکترمان بە دڵ پێ خۆش نیە . بەزیان وزەرەری یەکتر سەرودڵخۆشین .

سپاس بۆخودا کە لەنێو مسوڵماناندا ئینسانی زۆر چاکیشمان هەن وئەرکی خۆ شیان بەباشی بەڕێوە دەبەن . قسەکەی منیش نەبێتە غەیبەت وبوختان ولەباتی چاک کردنی کارەکە خراپتری بکەم! من مەبەستم هەموو کەس نیە بەڵکوو لەگەڵ زوربەی خەڵکمە و مەسەلەکە بەگشتی دەخەمە بەرچاو.

مەبەست ئەمەیە ، مادام ئێمە سەلماندوومانەوئاشکرایە کە چاکی وخراپی کردەوە و ئاکاری ئینسان پێوەندی بەچۆنەتی بیروباوەڕیەتی . لەلایەکی دیکەشەوە دەبینین کە ئێمەی مسوڵمان لەبەر چیە ئەو هەموو ئاکارە ناحەز و هەڵە وتاوانەمان لەنێو دایە. ئاکا بیروباوەڕەکەمان لە باری چۆنەتی یەوە بێ کەڵکە وبۆکاری خراپ وزیان هێنەر هانمان دەدا ؟ یان ئاکا لەباری چەندەتی یەوە ناتەواو وبێ هێزە وناتوانێ لەخوو و خدە وداب ونەریت وفکر و کردەوەی خراپ لامان بدا و ڕوومان بکاتە چاکە ؟

بێ گومان وەلامی پرسیاری یەکەم "نا"یە . چون،سپاس بۆ خودا ئێمە مسوڵمانین وبیرو بڕوامان ئیسلامی یە و ئیمانمان بەخوداوفەرموودە ـ کانیەتی . ئیمان بەمانەش سەرەڕای ئەوە کە شتێکی تەبیعی وئاشکرایە ئەقڵ و زانستیش دەیسەلمێنێ . بۆ هەر کردەوە وئاکارێکی باش هانمان دەدا . ڕێگای چاک و خراپمان بۆ جیا دەکاتەوە .بۆ ئەوەی ڕێگای چاکە بگرینەبەر وسەربەرزی هەردوو دنیا وەدەست خۆمان بخەین، لە بەرانبەر کاری باشدا مزگێنی بەهەشتی پێ داوین . لەسەر کاری خراپیش، هەڕەشەی ئاگری جەهەننەمی لێ کردووین. بەڵام وەڵامی پرسیاری دووهەم (بەڵێ)یە . هیچ شک لەوەدا نیە کە ئیمانی ئێمە لەباری چەندەتی یەوە کەموکووڕی هەیە وهێندە بەهێز وپتەو نیە کەنەهێڵێ شەیتان و هەوا و هەوەس ورەگەزپەرستی و خۆویستی لەرێ لامان بدەن و بمانخەنە چاڵی خیانەتەوە . هێندە بەهێز نیەبمان هێنێتە سەر ڕێگای ڕاستکە سوود و قازانجی بۆتاک وکۆمەڵ تێدا بێ وهەردوولا لە ناتەبایی و ناکۆکی دوور بخاتەوە .

لێرەدا بەم نەتیجە گەیشتین ،خراپەی ئێمە لەوە سەرچاوە باگرێ کە بیر و باوەڕمان پووچ و خراپە و ئەقڵ وزانست نایسەلمێنێ و بەشتێکی باشی دانانێ ، هی ئەوەیە کە ئیمان و ئەقیدەکەمان پتەو نیەو زۆر بەبڕوا نین . جا کە ئێمە دەردمان ناسی ودەرمانیشمان بۆ دوزی یەوە ، دەبێ بێ ڕاوەستان ئەو دەرمانە دەکار بێنین ودەردەکان چارەسەر بکەین . مەبەست لەوەیە کە دەبێ هەوڵ بدەین ئیمان وباوەڕمان پتەوو قایمتر بکەین وبە لێهاتوویی مەسەلەکەشی بکەینەوە و ئیساتی بکەین تا بزانین لە کوێوە هاتووین وئەرکمان چیە وبۆکوێ دەچین ؟

ڕۆژێک لەڕۆژان پیاوێکی پیروئیختیار ،چوو بۆ لای حەکیم وگوتی :

"زۆر ناسازوکەمتاقەتم ، پیاوی چابە عیلاجم بکە!".

حەکیم موعایەنەی کردوگوتی :

– دوێنێ شەو چت خواردووە؟.

گوتی : هیچ.

گوتی : ئەدی ئەم

بەیانی یە ؟

گوتی : هیچ .

حەکیم بۆی دەرکەوت کابرا جگە لە پیری وبێ تاقەتی هەژار وبرسیشە ولەوانەیە هەرئێستا بەلادابێ . زۆری زگ پێی سووتا . بۆئەوەی غەمباری نەکا ،گوتی :

– مامەگیان! ئەم نەخۆشی یەی تۆ ،دەواودەرمان وپارێزی پێ ناوێ .بۆئەوەی چاک بیەوە ،هەرکارێکت پێ خۆش بوو بیکە ،ئێشتیات لەهەرچی بوو بیخۆ ، بە کەیفی خۆت رابیوێرە!".

کابرا گوتی :

– فەرمایشتەکەت راستە بەلام من ئیشتیام لەهەرچی بێ ناتوانم بە کەیفی خۆم لێی راکێشم ،چونکە شک نابەم. حەکیم کزەی لەجەرگ هات .چونکەپێی خۆش نەبوو بەم ئاخیری عومرە خەم و خەفەتی زۆرتر بکا ،گوتی :

–مەبەستی من ئەمەیە کە بیرلەم جۆرە شتانە نەکەیەوە وهەر چۆنێک بۆت دەکرێ ، دڵی خۆت خۆش بکەی ولەقەدەر حاڵ ،ئامانج وئاواتەکانت وەدی بێنی .

حوکمی ناڕەوا

دەرگێر: عەبدوڵڵا زێرین

کابرا گوتی :

– خودا خێرت بنووسێ یارەبی راوەستاوبی ، چونکە منت ئاسوودە کرد. ئەڵبەتە خۆم دەزانم قەت ئاواتم وەدی نایەن".

حەکیم گوتی :

– بەڵێ مامەگیان. وایە ئیشەڵڵا خودا شفات دەدا . ئێستاش کوێت پێ خۆشە بچۆ هیوادارم بەمراد بگەی".

کابرا گوتی :

– دەمەوێ بچمە سەیران ".

حەکیم گوتی :

– زۆر چاکەبرۆ ئەسپاردەی خودابی".

پیرە ڕۆیشت .قسەکانی حەکیم زۆری کارلێ کرد .بەرەو دارستانی دەمرووبار کەوتە رێ .بە ئەسپایی دەڕۆیشت وسەیری دیمەنی جوانی بەهاری دەکرد . هێندێک پێچوو ،تەماشای کرد ئەوەوە دەرویشێکی زل وچوارشانە خەریکە دەست وچاوی دەشوا . چاوی بەپشت ملی پان ولووسی دەرویش کەوت ،لەدڵی خۆیدا گوتی :

– وەڵڵا نابە ئەم پشت ملە بابەتی ئیشە ،تەح.... چەند

لەبارە!" ، لەوەدەمەدا قسەکانی حەکیمی وەبیر هاتنەوە کەدەیگوت :

"چت پێ خۆشە بیکە".

هەنگێ قۆڵی هەڵماڵی و بە ماتەمات چووە پێش وبە هەموو هێزی خۆی ئیشێکی لە پشت ملی دەرویش راکێشا ، پاشان دایە قاقای پێکەنین دەرویش بەزەحمەت خۆی پێ راگیرا ،تۆزێکی مابوودەچۆمە-

که بکەوێ .لێی ڕاست بۆوە ، ویستی بیرازی بکا بەڵام تەماشای کرد زۆر پیرە .ئەگەر لووتی بگرێ لەوانەیە گیانی دەرچێ .لەبەر ئەمە توند دەستی مامەپیرەی گرت و گوراندی :

" بەدبەختی ماڵ وێران! لە گیانی خۆت بێزاری ئاوا دەکەی ؟ هیچ پێت عەیب نیە پێدەکەنی ؟ چما شێت بووی؟!

پیرە گوتی :

- وەڵڵاهی خۆشم نازانم بۆچی وام کرد ، لەحۆڕا ئێستام هەستا ،بەڵام پێکەنینەکەی ئەوەیە نازانم شەقەکەی ملی تۆ بوو یای دەستی من ؟!" .

ئەمەی گوت ودیسان دەستی کرد بە پێکەنین . دەروێش ئەوەندەی تر رقی هەستا وگوتی :

- ئێستا حاڵیت دەکەم!"

ئەوجا توند دەستی گرت و رایکێشا، بۆلای قازی .

دەروێش رووداوەکەی لە نووکەوە بۆقازی گێڕاوە و گوتی :

- جا قوربان ئەمە شکایەتی من، ئەمەش کابرای بێ شەرم .ئەگەر دەفەرمووی باتۆڵەی لێ بکەمەوە ، ئەگەر نا،بفەرموون چ بکەین ؟

-جەنابی قازی ! من بۆیە لێم نەدا ،گوتم دەستی لێدەم گیانی دەردەچێ " .

قازی چاوێکی لە کابرای پیرکرد ،زانی بەکاری تۆڵە نایە .ناعیلاج رووی لە دەروێش کردو گوتی :

- براگیان ،ئەم پیاوە زۆر پیرە ،بۆئەوە نابێ تۆڵەی لێ بکەیەوە . شتێکی لێ بێ بەسەرتدا ساغ دەبێتەوە ئەگەر هێزی لەبەردا بوایە هەقی خۆی بوو، بەرای من واباشترە لێی خۆش بی . پێشینیان گوتوویانە :

" ئەو لەزەتەی لە بەخشیندایە ، لەتۆڵەئەستاندندا نیە" .

دەرویش گوتی :

بەخشینی چی ؟! جەنابی قازی ئەم حوکمە حەق نیە ، سۆزیخەڵک ئەمە ببیسن ئیتر کەس بە کەس نابێ . چاوی سپی ،ملی ماسێ ! وەڵڵا هەرگیز نایبەخشم!

قازی گوتی :

- هەر ئەوەیە گوتم ،ئەم کابرایە نەخۆش وپیرو پەک کەوتەیە ، هائێستا ،ها تاوێکی تر بەلادا بێ،باشتر ئەمەیە وازبێنی .

دەرویش گوتی :

- من دڵم بەمکارە رازی نیە .

قازی رووی لەپیرە کردوگوتی:

- چەندت پوول پێ یە ؟"

پیرە گوتی : هیچ .

قازی گوتی :

- بەیانی چت خواردووە ؟" .

پیرە گوتی : هیچ .

قازی رووی کردە دەروێش :

- ئەمکابرایە برسیشە شەپلاغەیەکی لێداوی خۆهیچت لێ کەم نەبۆتەوە .لێی گەڕێ وازی لێ بێنە . ئەی تۆ چەندت پوول پێ یە ؟.دەروێش گوتی : " شەش دینار" .

قازی گوتی :

- زۆرچاکە ،نیوەی ئەم پوولەشی بدەیە ،لێی گەڕێ با بڕوا پاروەنانێک بخوا ، خودا خێرت دەنووسێ .

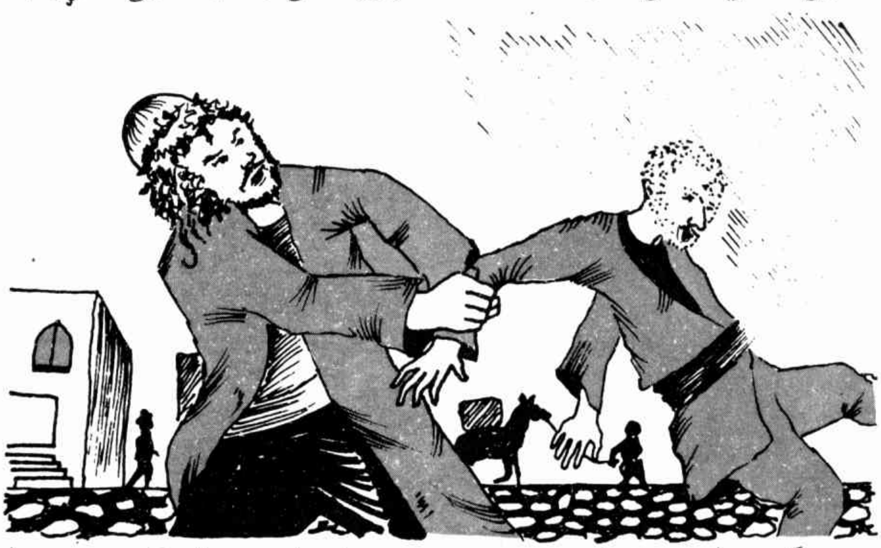

دەروێش زۆربە ناقایلی گوتی :

- چاک پێوە بووین !

بروانە لاپەرەی ۳۳

گوندی "گۆشخانی" کەوتۆتە نێوان شاری سنەومەریوان. (٩٦) کیلۆمیتر لە سنە و (٤٥) کیلۆمیتر لە مەریوان دوورە. ئەم گوندە راستەوخۆ ناچێتەوە سەر رێگای ئەسڵی مەریوان وسنە. جادەیەکی (٣) کیلۆمیتری لە بەرانبەری "رەزاو" دەیخاتە سەر رێگاکە گۆشخانی سەربە ناحیەی "سەوڵ ئاوا"ی مەریوانە و لەلای راستەوە لەگەڵ"سەوڵ ئاوا" و"تەرخان ئاوا"، لە لای جەنووبەوە لەگەڵ "رەزاو" و"کەڕئاوا" دراوسێ یە.

بە ئاماری "شووڕای ئیسلامی گۆشخانی" لە ساڵی ١٣٦٤ی هەتاوی کۆچیدا، ئەم دێ یە بریتی یە لە (٢٢٧)ماڵ و (٩٤٦) کەس.

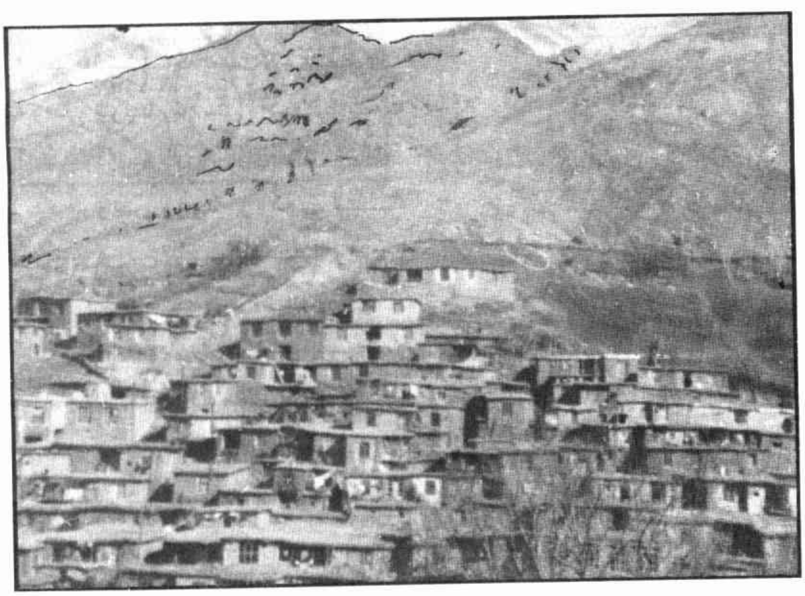

گۆشخانی کەوتۆتە داوێنی کەژوکێوی بەرزی وەک "کوڕە ـ میانە"،ئەم کێوانەش سەرچاوەی هێندێک کانین کە ئاوەکەیان بۆ دەوروبەری دێ یەکە دێتەخوار ویەک دەگرن ودەبن بە رووبارێک، رووبارەکەش دەڕژێتە نێو چۆمی رەزاو.

جووتیاری گۆشخانی بۆ داشتنی زەوی یەکانیان زۆریان جۆگە هەڵبەستووە. تەنانەت بەشێکی زۆر ئاوی گوندەکە بە جۆگە دەڕوا بۆ کەڕئاوا. خەڵکی رەزاویش ئاوی خواردنەوەیان بە بۆری (لوولە) لە کانی یەکانی گۆشخانی بۆخۆیان راکێشاوە. "هەوار"و"گوڵبەن"و"ئاغەگەورە" لە کانی یەکانی ئەم گوندەن. بەداخەوە لەبەر بچووک بوونی زەوی یەکان وکۆچ کردن بۆ شار، کشت وکاڵی گۆشخانی بە برەو نیە. گۆشخانی هەم بەراوی هەیە هەم دێمە. گەنم، جۆ تووتن، شەوەر، پیاز، نۆک سێوک (پەتاتە)،..... لە گوندی گوشخانی رەنێو دێن.

گۆشخانی لەچاو دراوسێکانی دارودرەختی زۆرە. بەهاران دیمەنی بە شینکە وگیا و گوڵی رەنگاورەنگ دەڕازێتەوە وبەڕای خەڵکەکە لەگەڵ بەهەشت رقەبەری دەکا. هاژەی کانیاوان، وڕینگەی مەلان سروەی فێنکی بەهار، گوڵی ئاڵ وواڵا، دارودرەختی چڕوپڕ،

میوەی جۆراوجۆر وبەلەزەت و سێبەری ماندووحەسێنەوەی ئەم راستی یە دەسەلمێنن .

زمانی خەڵکی ئەم گوندە کوردی گۆرانە ،ئەڵبەتە بن لەهجەی هەورامی زۆری کار تێکردووە . هۆی ئەمەش نزیکی وتێکەڵاوی دانیشتووانی لەگەڵ هەورامی یەکانە .

خەڵکی گۆشخانی هەموو واجیباتی ئیسلام بەجێ دێنن ودین بۆ هەموو کاروبارێکی ژین رێ پێشاندەریانە .مزگەوتێکی گەورەشیان هەیە کە سونەتی رابردووی هەرماوە . ئاوی بۆری یان هەیە کەچی بەئاوی حەوز دەسنوێژ هەڵدەگرن .گوندەکە کتێبخانەی نیە بەڵام لە قەدیمەوە خەڵک وەدوو فێر بوونی عیلم وزانستکەوتوون وزانای گەورەشیان لێ هەڵکەوتووە .ئێستاش خەڵک خوێندنیان بەلاوە زۆرگرینگە .

منداڵانی گۆشخانی تا سێهەمی راهنمایی لەوێ دەخوێنن ،بەداخەوە هێشتا دەبیرستانیان بۆدانەناوە .

لەمچەند ساڵەی دواییدا ئاوبەرقیان بۆ کێشاوە و "بێهداشت"یشی لێ یە بەڵام هێشتا وەکار نەکەوتووە .

خەڵکی گۆشخانی ماڵیان لە بەردوخشت سازکردووە . لەم دوایانەدا لەبەر ئەوە کە خشتهاسانتر دەستدەکەوێ و لە بەرد رێک وپێکترە زۆرتر لە خشتکەلک وەردەگرن . خانووی گۆشخانی وەک پلیکان بەسەر یەکەوەن. ئەویش چەند هۆی هەیە .

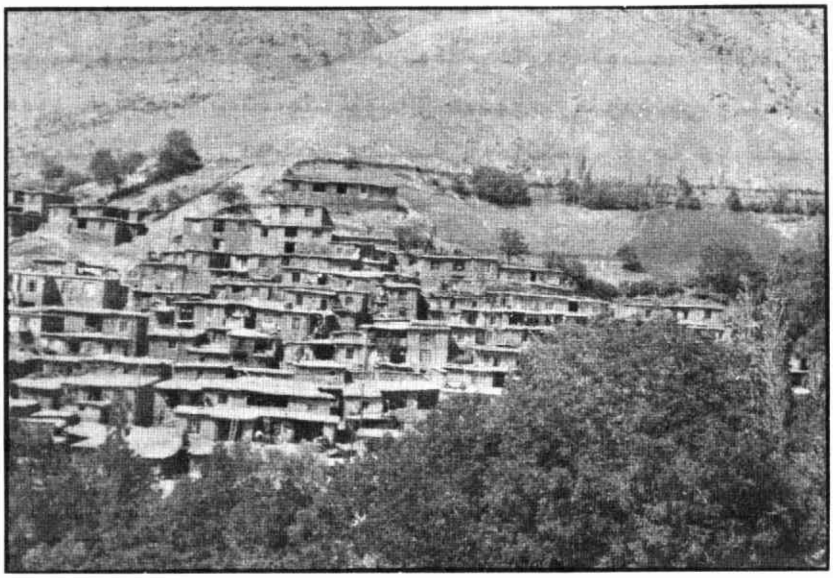

یەکەم: لەبەر ئەوە کە بە ئاتەگی شاخەوەیە .

دووهەم: خەڵکەکە بۆ پاراستنی گیان وماڵی خۆیان پاڵیان وێک داوە .

سێهەم: لەبەر هەندێک بەڵاو مسیبەتی تەبیعەت وەکوو لافاو .

ئەم گوندە لە پێشدا لە شوێنێک بوو کە ئێستا پێی دەڵێن "گۆشخانی کۆن"وناوی هەریل ئاوا بوو .هەریل یا هەرای وشەیەکی هەورامی یە بەمانای جاو .خەڵکی ئەم گوندە قوماشی جاویان لە لۆکە سازدەکرد .لەبەر ئەوە کاری خەڵکی ئەم گوندە بەرلەوە کە پارچەی جۆراوجۆر وتازە باو بێ ،جاوتەنین بوو ،گوندەکەشیان ناوە هەریل ئاوا .

ئەودەم کە دێ ودێهاتی ئێمە بە چنگ ئاغاوخانەکانەوە بوون ئەم گوندە ناوی"ئەحمەد سوڵتان" بووە . وەختێک میوان بۆ گوند دەهاتن خان نەیدەدیتن بۆیە دەستووری دا بیگوێزنەوە بۆ شوێنی ئەمڕۆی گۆشخانی .

لەبەر ئەوەش کە لە قەڵای خان زۆر نزیک بووە ناویان ناوە"گۆشخانی" ئەم وشەیەش هەورامی یە ولەراستیدا "گۆشۆخانی"یانی " شانی قەڵای خان" .

لە گۆڕستانی ئەم گوندە قەبری "خاتوون فاتمە" و "مەحموودبەگ"ی مەشهوور بە "ئاغاگەورە"ی لێ یە .خاتوون فاتمە ١٢٢ ساڵ و مەحموود بەگیش ١١٢ ساڵ لەمەوبەر مردوون .

ڕەخنە و

نیە لە مومکینێ ئیمکان خدتا و سدهوی نەبێ
بە غەیری خاجەیی دیوانی (عالم الاسما)

لەم بەشەدا کە زۆریش سەرنجی خوێنەرانی بەڕێزی ڕاکێشاوە دوو مەبەستمان لەبەرچاوە : یەکەم:ئەوەی کە بە هاوکاری هەموو خوێنەرە بەئەمەگەکانمان هەڵەی ژمارەکانی ڕابردوو ڕاست بکرێتەوە . دووەم : پێشنیاری خوێنەر بە هەموو ئەو کەسانەی کە بۆسروە دەنووسن یا دەیانەوێ بنووسن ڕاگەیەندرێ . لە ڕاستیدا ئەم لاپەڕە دەبێتە هۆی پەیوەندی گرتنی خوێنەرانی سروە و ئەو نووسەرانەی لە دوور و نزیکەوە شت بۆ سروە دەنووسن .

محەمەدی شانەزەری :

١ـ بابەتی شانۆگەری کوردی لەمچەند ژمارەیەدا بەرچاوم نەکەوتووە .

٢ـ بابەتی وەرگێڕان لە زمانەکانی دیکەوە (بابەتی باش و بەکەلک بۆ بەهێزتر کردنی گۆوارەکە) .

٣ـ بابەتی مێژوویی کە پەیوەندی بە مەسەلەی کوردەوە هەبێ.

٤ـ کەم کردنەوەی بابەتی ئایینی، و زۆرکردنی مەتلەبی زانستی وەکوو :ڕەوانشناسی ، جامیعەشناسی،و داب و ڕەسمی گەلانیتر .

شنۆ: **کاک غەفوور سولەیمی**

شوێنێکی تایبەت بۆ ئاساری باستانی و تاریخی کوردستان بکەنەوە .

شیراز : **کاک پێشڕەو سولەیمان**

ئەگەر گۆوارەکە ئەدەبی و فەرهەنگییە ـ ئیتر وەرزش کاری بەوە چیە ؟

سەقز : **کاک عەبدوڕەحمان گوڵستانی**

ئایا دەتوانن تاریخی وەدی هاتنی میللەتی کوردو ڕابردووی سیاسی بنووسنەوە ، ئەگەر دەکرێ لەهەر ژمارەیەکدا باسی لێ بکرێ.

بۆکان: **کاک عەلی خوسرەوی**

تەرحەکان حاڵەتی تەبیعیان نیە و کاریکاتۆری تەواویش نین.

گرشیلانی مەهاباد : **کاک قادر ڕەحیمی**

باسی کۆمەڵایەتی بکەن و داب و ڕەسمی خراپ وەک ژن بە ژنە و شیربایی بەکاری دزێو و خراپ بەخەڵکی ڕاگەیەنن . هەروەها باسی جێگا وشوێنی تاریخی کوردستان بکەن .

تاران: **کاک سەیدئەحمەدحوسێنی**

لە گۆوارەکەدا چیرۆکی درێژیش بڵاو بکەنەوە، لەسەر ژیان و شیعرەکانی قانیع بنووسن. لەبارەی حەجوزەکات و...لە کتێبی (فقە محمدی) مەقالە بنووسن.

ورمێ: **حوسێن ئەمیرحوسێنی**

لە گۆوارەکەدا ۴ پەڕە بۆ وەرزش زۆرە ـ هەروەها بۆچی لە سروەدا کتێبی باشمان پێ موعەرەفی ناکەن،عەکسی مامۆستا هێمنم بۆ بنێرن.

باختەران: **کاک سانا و**

لەچاپی کتێبی شامی کرماشانی ـ هەڵەی زۆری تێدایە ئەوانەی چاپیان کردووە ئاشنایی یان دەگەڵ زمانی کرماشانی نەبووە .

بۆکان: **م.ع.ئازاد**

چیرۆکی شیردا بۆداپیردا لای ئێمە (بۆکان) برێک جیاوازی هەیە لەگەڵ نووسراوەکەی ئێوە .

محاڵی ئەنزەل: **کاک عەبدولقادر کوردی.**

جوابی هەر مەتەڵێک لە ژمارەیی دوایدا بنووسنەوە و فەرهەنگۆک لە ئاخری گۆوارەکە پێویستە .

بۆکان:**کاک کەماڵ ئەحمەدی**

ئەگەر دەگونجێ لەسەر وەزنی شیعروقافیە مەقالە بنووسن . بەشی ئێمەوخوێنەر

پێشنیار ٧

بەختی ورد چاپ بکەن و چەند لاپەڕە بگرێتەوە.

ڕەحیم قەڵاتی گەلۆانی

بە بۆنەی وەرزی بەهارەوە عەکسی جوان ورەنگی لە گۆوارەکەدا چاپ بکەن. هەر وەها لەسەر وەزعی (اقتصادی) کوردستان مەقالەی باش بنووسن.

یەزد: **کاک مووسا محەممەد ڕەوانبدزی**

ئەگەر دەکرێ ژیاننامەی شاعیران و ئەدیبانی کوردستان بە گشتی بنووسرێ. فەرهەنگۆک لە ئاخری گۆوارەکەدا پێویستە بنووسرێ. ئەگەر بە باشی لە هەر ژمارەیەکدا چەند پرسیاری باش بنووسن تا خوێنەران بەدوایا بچن و ئەگەر جایزەشی بۆ لە نەزەر بگرن چاکترە، ماوەی دەرچوونی مجەلەکە زۆرە. تکایە بیکەن بە مانگانە، جەدوەلەکەتان زۆر سەختە ـ سێخانەی جەدوەلی ژمارە چوار خاڵییە وبێ پرسیار. چۆنەتی ژیان و مەرگی مامۆستا هێمن بنووسنەوە و وێنەیەکم بۆ بنێرن.

مەهاباد: **کاک م.ک.**

. بەیتی لاس و خەزاڵ و شاعەبدولعەزیزی داسنی و... لە سروەدا زۆرتر چاپ بکەن. وێنەی شاعیرونووسەری کوردلە لاپەڕەی نێوەڕاستی سروەدا چاپ بکەن و ئوسلووبی شیعر و نووسینیان باس بکەن.

سەقز: **کاک حەسەن خانزادی**

١ـ نەبوونی هیچ چەشنە باسێک لەسەر شانۆ و شانۆگەری لە گۆوارەکەدا.

٢ـ بەشێک لە دەسکەوتی ئەدەبیاتی هەندەران بەشێوەی وەرگێڕان.

٣ـ لاموایە ئەبێ چەند لاپەڕە بۆ لێکدانەوەی (نەقد) ئەو شیعروچیرۆکانەی کە چاپ دەکرێن تەرخان بکرێ.

سەقز: **کاک سادق عیرفانی**

بەدیتنی گۆواری سروە شاگەشکە بووم بەڵام وێنە کێشراوەکان وەک چیرۆک و بابەتە جوانەکانی گۆوارەکە یەک ناگرنەوە، تەرحەکان زۆر ئاسانن و شارەزایی خۆی تێدا نانوێنن.

کاک سەیدجەماڵ شوکری:

.. پێشنیارم ئەوەیە لەبارەی تاریخی و مێژووی کوردی زیاتر بدوێن. لەسەرباسی ئاسنگەری بدوێن.

٢ـ ماوەی دەرچوونی کەم کەنەوە "ئی گۆواری سروە".

بۆکان: **کاک حامید ئەحمەدی**

١ـ چەند لاپەڕەیەکی گۆوارەکە تەرخان بکەن بۆ ڕەخنەی خوێنەران.

٢ـ چەن لاپەڕەیەک بە لاوانی تازەپێگەیشتوو بدرێ.

٣ـ بەڕێزان وەک مستەفا بەگ) هۆنراوەکەیان لە گۆشەیەکدا چاپ بکرێ.

باختەران: **کاک محەمەد ڕەوانسەری**

١ـ گۆواری سروە بکەنە مانگانە.

٢ـ چەند لاپەڕێک فرەتر بەشیعر و پەخشان تایبەت بدەن.

٣ـ باسی جوغرافیای کوردستان ـ جێژنی مەولوود باسی ژیانی سەلاحەدینی ئەییووبی پێوەندێکی بە گۆواری سروەوە نیە.

بانە: **کاک تاهیر یوسفی**

باوەش کردنەوەی لاپەڕەکانی سروە بۆ گشت بابەتێکی زانستی وەک مێژوو فەلسەفە و بابەتەکانی دی ڕێگایەکە بۆ گەیشتنی سروە بە گۆوارە بەنرخەکانی سەردەم.

هەمەدان: **کاک جەعفەر قادری**

مانای وشەکان لێبدەنەوە وێنەی قەدیمی یا نەخشەی کوردستان چاپ بکەن.

سەقز: **کاک عەلی ئەمیری**

لەبارەی جوغرافیای سەقز لە گۆواری ژمارە ١ـ٢ـ٣ـ٤ـ بەداخەوە لە قەڵای قەدیمی کڵێپە کە من خەڵکی وێم، کانیەکی لێیە بەناوی کانی "قەڵعە" و کانیەکی دیکەی لێیە بەناوی "کانیەکۆرە" و قەڵایەکە

خەراپ بووە کە لە ئاساری سەقز تاران نیشانە گوزاری بۆ کراوە ،تکایە لە گۆواری سروەدا بینووسن.

سنە :جەلیلی پوورشاد :

١- باسی شەڕی قارەمانەتی کوردەکان هەروەک دەوری عوسمانی ٢٠- قەڵای دمدم ...مان بۆبنووسن * لەبارەی ئاساری مێژوویی کوردستانەوەبدوین * ئەگەرئیمکانی هەیە سروەبکەنە مانگانە * جەدوەلەکان زیاد بکەن * تۆزێ لە ژیانی گەورەکانی کورد بدوێن * ڕێنوێنیم بکەن چۆن شیعر بڵێم * شیعروچیرۆکم زۆرهەیە بڵێن تا بۆتانی بنێرم .

تەکاب :**رەسوولیخززادەـتەها مامەبایزیدی ـ کاکانی**

ئەگەر دەکرێ سەبارەت بە رەسمی ناپەسەندوناحەزی وەک ژن بەژنە بدوێن.

ناوچەی مەریوان: **رەحیم مەعرووفی**

١- باسێکی تایبەتی بۆ مافی ژنان لە بەرانبەری پیاواندا چون من پێم وایەلە کوردستاندا پیاوان نەتەنیا هیچ رێزوئیحترامێ بۆ ژنان دانانێن بەڵکوو وادەزانن ئەگەر ئیحترامیان لێبگرن سووک دەبن * باسێک لەبارەی چۆنەتی پەروەردەکردنی منالانی ساواوشێوەی هەڵسە و دانیشتن لەگەڵ ئەواندا بۆ ئەوەی بەباشی تەربیەت بکرێن ئەگەر ویستتان دەتوانم لەم بارەوە هاوکاریتان بکەم . ئەگەر دوولاپەڕەتان تایبەت دا بە ژنان باسێکی لەسەر چۆن دروستکردنی چێشت و بایەخی ئەو شتانەی وا تێی دەکرێ بنووسن* بۆچی لە گۆوارەکەدا ناوی شاعیری بەناوبانگ مامۆستا قانیع نابرێ؟ * پرسیار :«دەکەم، دروستە یا ئەکەم".سوپاس هەڵەیە یا سپاس."سۆما"یانی چی؟

بۆکان: **سەعادەتی یووسفی**

سروە بکەنە مانگانە .وێنە و نەققاشییەکانی سروە رەنگی بن * لاپەڕەکانی شیعروژمارە تەنزەکان زۆرتربن * لەهەر ژمارەیەکدا داب و شوێنی زەماوەندی ناوچەیەکی کوردستان بەوێنەوە چاپ بکەن * چەند کورتەچیرۆک و چەند پارچە شیعر و مەتەڵم هەیە ئەگەر قەبووڵی بکەن بە دیاری بۆتانی دەنێرم چاپی بکەن.

بۆکان :**مستەفا نیعمەتی**

بۆ سروە بەوەختێکی مشەخەس بڵاو ناکرێتەوە؟،ئەگەر لەباری ماڵییەوە کەمایەسیتان هەیە پێم وایە لایەنگر و خوێنەری سروە یارمەتیتان دەدەن * لەهجەوشێوەزمانی سروە وەک کامیەک لە لەهجە ـ کانی کوردیە؟ئایا تەواوی خەڵکی کوردستان لێ حاڵی دەبن و کەلکی لێ وەردەگرن؟ ئایا لەهجەیەکی سەرانسەری

ڕەخنە و

کە تەواوی کوردستان لێیحاڵی بن هەیە ئەگەر هەیە بۆچی کەلکی لێ وەرناگرن * چەند کەلیمە و جملەمان خوێندەوە کە پێم وایە خەڵکی لای سنە و دەوروبەر لێی حاڵی نابن وەکوو کەلیمەی"لەکن" "لەمێژ" و کەلیمەی دی * من پێم وایە ئەو وشانەی ریشەی فارسی و عەرەبییان نیە لەهەر لەهجە ـ یەکدایە بەنێوی کوردی کەلکی لێوەرگرن * سروەبکەنە مانگانە .

سەقز :**کاک عەلی سەلامی**

لە لاپەڕەی ٤١ی سروەی ژمارە چوار کاک سەلاحی عەرەبی لە (پیرەداردا) نووسیویەتی :بەهارهات و هاوین رۆیی ،بەنەزەری من کە بەهار بێتوەرز خۆش دەبێ، بەڵام ئەم نووسیویەتی(سەرما گەرایەوە) دوای ئەوە زستان پێش بەهارە نەوەک هاوین.

تێبینی: من ئامادەم کە هەرشتێکی بەنرخم دەسکەوێ بۆتانی بنێرم ،بۆ ئەوەی ئێوە بڵاوی بکەنەوە .

خانێ : **ئەبووبەکرئەحمەدی**

لەبارەی مەسایلی فەرهەنگی،ئەدەبی،مێژوویی ، فۆلکلۆری و ...ناوچە جۆربە

پێشنیار

جۆرەکانی کوردستان شت بنووسن و لێکۆڵینەوە بکرێ * چەند لاپەڕەیەک تەرخان بکرێ بە مەسایل و چیرۆک و شیعر و پەخشان و ... بۆ منداڵان و نەوجەوانان * ئەگەرۆێنەکان و سەردێڕەکان رەنگی چاپ بکرێن دیمەنێکی جوانتر دەدەن بە گۆوارەکە وئەگەر بەو پێیە قیمەتیش زیاد بکرێ گرینگ نیە * گۆواری سروە بکرێتە مانگانە.

شنۆ: **محەمەدعەرەب**

بۆچی شاعیر و نووسەری بەڕێز مامۆستا هەژار ج نووسراوەیەکی لە سروەدا بەچاپ نەگەیشتووە؟

محاڵی سۆمای برادۆست: **مەلا محەمەدی عومەری**

بەداخەوە گۆواری سروە زۆری وشەی فارسی وعەرەبی تێدایە و کوردی جۆتە دەر.

شنۆ.گوندی نەلۆس: **غەفوور سەلیمی**

بەشیک تەرخان بکرێ بۆ شوێنە باستانیەکان یانی ئەو جێگایانەی شوێنی تایبەتی تاریخی و مەڵبەندی کوردستانن باسیان بکرێ.

بۆکان: **فەتتاحی شەریفی**

بۆچی مامۆستاهەژار شیعری شینی بۆ مامۆستاهێمن نەگوتووە؟

سەردروود: **عوسمانی قادری رێبوار**

ئایا زمانی یەکگرتوو تەنیا بۆ کوردستانی ئێرانە؟ لە ژمارە ۳دا نووسراوە کتێب و بەرهەمی ئەدەبی و زانستی بەهەر لەهجەیەک زیاتر نووسرابێ،دەتوانێ ببێتە هۆی پێک هاتنی زمانی کوردی" جاکە وایە کوردستانی عێراق لەمێژە خەریکی کوردی نووسینن.

سەقز: **توفیقی قاسمی**

بە یاسای ئیسلاموئیمامی شافیعی لەبارەی زۆر مەسایلەوە بۆ لاوانمان شت بنووسن * سروە بکرێتە مانگانە یا ماوەکەی کەمتر بکرێتەوە * لەبارەی مێژووی کوردستان پێش ئیسلامفەرهەنگ و ئەدەبی کورد لە رابردوودا و شوێنە تاریخیەکانمان.

بۆکان: **کاک مستەفا ئیسماعیل ـ پوور**

ئایا ئینتیشاراتی سەلاحەدینی ئەیووبی دەیەوێ دیوانی مامۆستا هەژار و دیوانی تاریک وروون ونالەی جودائی مامۆستاهێمن لەچاپ داتەوە یان نا؟

شێرکۆناکام:

مامۆستاهێمن جگە لەتاریک، وروون و نالەیجودایی و هەواری خالێ و پاشەرۆک و چەندوتار کە لە سروەدا چاپ کراوە شوێنەواری تری بەجێ هێشت یا نا؟ رشتەیمرواری نووسەرەکەی کێیە و لەبارەی چ دایە؟ ئایا وەگیر دەکەوێ؟ ئایا بەرگی دووەمی"مێژووی ئەدەبی کورد" لەچاپدراوە؟ لەبارەی مۆسیقای کوردی و گۆرانی بێژە بەناوبانگەکان بنووسن.

محاڵی ئەنزەل: **عەبدولقادر کوردی**

جوابی هەر مەتەڵێک لە ژمارەی دوایبدا بنووسنەوە لە چیرۆک بۆ منداڵان،منداڵ کەمتر تێدەگا ،دەبێ چیرۆکەکە وابێ لەگەڵ تەبعی منداڵ یەک بگرێتەوە ـ و نەتیجەی باش بەدەستەوە بدا ، چیرۆکی پاڵەوان فسفس هیچی موسبەتی تێدا نیە.

دانانی فەرهەنگۆک لە ئاخری هەر ژمارەیەکدا ، بۆ لێک دانەوەی هەندێ وشەی سەخت ، پێویستە ، هەرکەس دوو یا سێ جار جەدوەل بەتەواوی و دروستی پڕ بکاتەوە جایزەی چیە؟

کاژێی سەردەشت: **کاک سەعید رەحمانی**

رەخنە لەسەر باسی"خەرمان پێوان" ئێوە تا ۲۰تەنەکەتان پێواوە و تەنەکەیەکتانزەکات دەرکردووە بەڵام شەرعی ئیسلام دوو تەنەکەیە ـ ئەلفوبێی کوردی لە ژمارەیەکدا بنووسنەوە و فەرهەنگۆک لە ئاخری گۆوارەکە **پێویستە**.

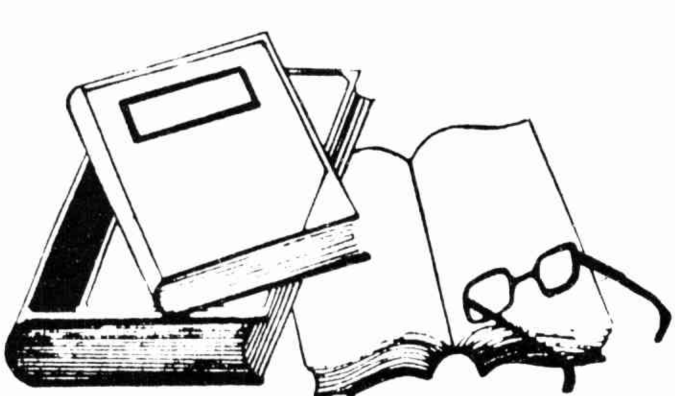

«« زانایانی بەناوبانگی کورد »»

عەبدوڵلا ناهید (افتخار)

خوالێ خۆشبوو عەبدوڵلا ناهید (ئیفتیخار) زانایەکی گەورەی کوردە کە ساڵی ١٢٧٠ی هەتاوی لەشاری سەقز لەدایک بوو و ساڵی ١٣٢٤ی هەتاوی لەگوندی سلێمانکەندی سەقز کۆچی دوایی کرد.

پێش ئەوەی ژیان وبەسەرهاتی ئەم زانا هونەرمەندە بخەینە بەرباس ولێکۆڵینەوە پێویستە ئاورێک وەسەر عێلی فەیزوڵلا بەگی بدەینەوە و شێوەی ژیان وبەڕێ چوون وهەڵسوور داسووری ژیانیان هێندێک بخەینە بەرچاو.

ئەم عێلە کە بەگزادەشیان پێدەڵێن و عەبدوڵلا ناهید لەبەرەیەکی ئەوان کەوتۆتەوە عەشیرەتێکی کۆن و لە مێژینە ورەسەنی کوردە. پیاوی گەورە وهونەرمەندیان لێ هەڵکەوتووە. پیاوی ئەم عەشیرەتە نموونەی بوێری و ئازایەتی بوون وعەشیرەتەکانی دەوروبەریان نەیانوێراوە تێ یان ڕۆبێن .لەگەڵ ئەوەش کە سوارچاک و ئەنگێوە وکوڕی مەیدان بوون لەباری هونەرو پلەی سەوادوزانست وشارەزاییو شارستانەتی یەوە زۆر سەرکەوتوو بوون. هۆی ئەم پێشکەوتنە ئەوەیە کەناوچەی فەیزوڵلا بەگی کەوتۆتە دەشتایی وقەراغ شاروسەر ڕێگای شۆسە وجادە و بەئاسانی دەتوانن خۆ بگەیەننە ناوەندی پێشکەوتن وبارهێنان.

لەو سەردەمەدا زوربەی عێلاتی کوردەواری کۆچەر بوون وبەدووی مێگەل ورەوەی ئاژەڵدا گەرمێن وکوێستانیان دەکرد .رەعەمەل هێنانی مەڕوماڵ وبڕینی چرو ئەستەمی چیاکان وەختێکی بۆئەوان نەدەهێشتەوە تاکوو نووسین وخوێندن فێربن وپلەی زانست وهونەریان بەرز بکەنەوە. بەپێچەوانەی ئەم عێلانە عێلی فەیزوڵلا بەگی کۆچەر نەبوون وژیانیان بەکشت وکاڵ وبازرگانی وکارکردن لەئیداراتی دەوڵەتی رابواردووە .دێهاتی فەیزوڵلابەگی زۆر ئاوەدان وبەپیت وبەرەکەت بوون وهەموو گوندەکان مزگەوت ومەلا ومەدرەسە وتەنانەت حەمامیشیان بووە .فەیزوڵلابەگ سەرۆکی ئەم عێلە پێش ئەوە گوندێک دروست بکا دەستووری داوە مزگەوت وئاوو حەمام دروست بکەن . بەمجۆرە ئەم بنکە ئینسانی یانەی لە ناوچەدا دامەزران هەرلە سەرەتاوە دەستیان بەخوێندن وتێگەیشتن وفێربوون راگەیشتووە.

ناوچەی فەیزوڵلابەگی کەوتۆتە ڕۆژهەڵاتی بۆکان وجەنووبی رۆژهەڵاتی سەقز کە وڵاتێکی بەپیت وبەرەکەتە وبەتایبەتی بۆگەنم وجۆ لە هەموو کوردستاندا شازە .ئەم هۆیانە هەروەک گوتمان بوونە هۆی پێک هاتنی هۆز و عێلێکی پێشکەوتووی خاوەن فەرهەنگ و هونەر کە لە کوردستاندا ناوبانگیان دەرکردووە.

عەبدوڵلا ناهید لە بەسەرهاتی خۆیدا دەنووسێ :

"ناوم عەبدوڵلا وناوی بنەماڵەم ناهیدە . کوردم وبنەچەکەم ئاریایی یە .باب وباپیرم هەمیشە لە کوردستان ژیاون .باوکم مستەفا خان (سالار ناسر) کوڕی شێربەگە وئەویش کوڕی فەیزوڵلابەگە . باوکم بۆ ئاوەدان کردنەوەی گوندی سلێمانکەندی زۆر تێکۆشا و مزگەوت ومەدرەسە وحەمام وکارگەی تەونی لێ

دروستکرد و بەباغی جوان و سەرسەوزیش دەوروبەری رازاندەوە. مەدرەسەی سلێمانکەندی زۆر بەناوبانگ بوو. مامۆستا مەلا رەحمانی کۆیی کە لە عیلمی "مەعقوول و مەنقوول" دا وەک دەریا بوو لەم مەدرەسەدا دەرسی دەگوتەوە.

شاعیرێکی خۆش قەریحە و ئەدیبێکی بێ وێنە بوو. زانا و شاعیر و فەقێ و مەلا لە سەرانسەری کوردستانەوە بۆ فەیزوەرگرتن دەهاتنە خزمەتی."

عەبدوڵلا ناهید پاش خوێندنێکی سەرەتایی لە سلێمانکەندی و سەقز و مەهاباد دەڕواتە تەورێز و پاش بەینێک دەیەوێ بۆ فێربوونی زانستی خۆی بڕواتە ئورووپا. بەڵام بەهۆی دژایەتی خزم و کەس و کاری، ئەم کارەی بۆ ناچێتە سەر و زۆریشی پێناچێ شەڕی یەکەمی جیهانی دەستپێدەکا و بڵێسەی ئاگری شەڕ هەموو گۆشە و کەنارێکی وڵات بەتایبەتی کوردستانی ئێران دادەگرێ. کوردستان دەبێتە مەیدانی شەڕی رووس و عوسمانی و زەرەر و زیانێکی زۆری وێ دەکەوێ. هێندێ کەس کە لایەنگری لە عوسمانی یەکان دەکەن بەدەست رووسەکان قەڵاچۆ دەکرێن. لە مەهاباد و ئیندرقاشدا هەشت هەزار کەس بەو تاوانە قەتڵ و عام کران و زۆر کەسی دیکەش وەک شێخ بابا و عەلیخانی سەردار بە تاوانی لایەنگری لە رووسیای تەزاری ئیعدام کران. ناهید لەمەودوا دەکەوێتە گێرەوقەرقەشی رۆژگار و بۆ نەجاتی خەڵکی ناوچەی سەقز و بانە و دووپات نەبوونەوەی کوشتاری دڵتەزێنی مەهاباد و ناوچەی شارویران هەوڵ دەدا. زۆرجار لەلایەن خەڵک و حکوومەتەوە دەبێتە حاکمی شارستانی سەقز و لە هەل و مەرجی پڕمەترسی ئەوکاتەدا خزمەتێکی زۆر بە خەڵک دەکا و نایەڵێ داگیرکەرانی رووس و عوسمانی خەڵکی ناوچە قەتڵ و عام بکەن. ئەم هەڵسووران و هەدانەدانە، ناهید دەکاتە خۆشەویستی خەڵک و ماڵی دەبێتە رووگەی لێقەوماوان و گرفتارانی ناوچە. هەر ئەو خۆشەویستی یەش پاش شەڕی جیهانی بوو بە هۆی هەڵبژێرانی بۆ پاڕلمان.

لەو ساڵانەدا کە ناهید نوێنەری پاڕلمان بوو یان لە گوندی سلێمانکەندی دەژیا، هەل و دەرفەتی موتالای قووڵ و هەراوی دەست دەکەوێ و لە تاریخ و ئەدەبی ئێران و کوردستاندا دەبێتە پسپۆرێکی بێ وێنە، لە بیرەوەریەکانیدا دەنووسێ:

"بەپێویستی دەزانم باسێک لەو کتێبانە بکەم کە لە ماوەی حەسانەوەی کورتی خۆمدا نووسیومن. لە ساڵی ۱۳۰۰ی هەتاویدا کە لە گوندی یەکشەوە بووم قامووسێکی کوردی ـ فارسی کە لەمێژ بوو دەستم پێکردبوو تەواوم کرد. ساڵی ۱۳۰۲ پاش گەڕانەوەم بۆ گوندی سلێمانکەندی نووسینی دووکتێبم بە ناوی "چگونه به مریخ رفتم" (چلۆن چوومە مریخ) و "پهلوانان گمنام" (پاڵەوانانی نەناسراو) دەستپێکرد. بەرگی یەکەم و نیوەی بەرگی دووهەمیشم نووسی و باقی یەکەم لە تاران تەواو کرد. هەروەها بەرگی یەک و دووو

سێی "پهلوانان گمنام"م لە سلێمانکەندی نووسی وبەرگی چوارو پێنجیشم لەتاران تەواو کرد. کتێبێکی دیکەشم بەناوی "ئەحمەدوورەعنا" گەڵاڵە کردووە کە هێشتا بۆم تەواو نەکراوە. دیسان کتێبێکی دیکەم بەناوی "تکوین کائنات" (پێکهاتنی دنیای هەستی) لە تاران نووسی وئێستا چەند کتێبی دیکەم وەک "پرۆفسۆر دریاس" و "عەزیز چەکمەسوور" و "مصاحبه با شیطان" (وتووێژ لەگەڵ شەیتان) بەدەستەوەن وخەریکم تەواویان بکەم."

تاران چاپی کردووە.

ئەم کتێبە ئۆتۆبیۆگرافی نووسەرە و سەرگوزەشتی نووسەر لە ساڵانی شەڕی یەکەمی جیهانیدا نیشان دەدا ولەباری مێژوویی یەوە خاوەنی بایەخێکی زۆرە.

باقی نووسراوەکانی ئەم نووسەرەپایە بەرزە بەداخەوە لەچاپ نەدراون. هیوادارین بدرێن بە ناوەندی بڵاوکردنەوەی فەرهەنگ و ئەدەبی کوردی وکەلکی پێویستیان لێ وەربگیرێ.

خوالێخۆشبوو عەبدوڵڵا ناهید (ئیفتیخار) زانایەکی گەورەی کوردە کە ساڵی ١٢٧٠ی هەتاوی لەشاری سەقز لەدایکبوو و ساڵی ١٣٢٤ی هەتاوی لە گوندی سلێمانکەندی سەقز کۆچی دوایی کرد.

بەم چەند دێڕەی سەرەوە بۆمان دەردەکەوێ کە عەبدوڵڵا ناهید (ئیفتیخار) یەکێکە لە پڕکارترین نووسەرانی کورد ولە نووسیندا گەیوەتە پلەیەک کە بتوانێ چەند کتێبان پێکەوە بنووسێ. ئەوەش دەبێ بزانین کە تەنیا نووسەری زۆر پسپۆر وشارەزا دەتوانێ لە کاتێکدا لەسەر چەند بەرهەمان کار بکا.

لەم کتێبانەی باسمان کردن تەنیا جلدی یەکەمی "پهلوانان گمنام" و "چگونه بەمریخ رفتم" لەچاپ دراون. "پهلوانان گمنام" بابەتێکی مێژوویی یە کە دەگەڕێتەوە زەمانی دەسەڵاتداری مەغوولەکان ولەباری چیرۆک نووسینەوە پەرداغە وزۆر بەهێزوپتەوە. "چگونه بەمریخ رفتم" داستانێکی خەیاڵی یە کە وەک بەرهەمەکانی ژوولوێرن مایەی زانستی هەیە.

یەکێک لە بەرهەمەکانی تری ئەم نووسەرە "بیرەوەری یەکانی من"ە کە بە فارسی نووسراوە وقازی ـ ئەحمەد لە ساڵی ١٣٦٣ لە

ناهید هەرنووسەر نەبوو، وێنەگەری (نقاش) وەک خۆی لە ئێراندا کەم بوو. تابلۆی زۆر بەنرخی لەپاش بەجێ ماون کە هێندێکیان لە کتێبخانەی مەجلیسی شوورای ئیسلامی هەڵگیراون وهەندێکی تریشی لەنێو خزموقەومان بڵاو بوونەوە کەهەریەکەی نموونەی دەسترەنگینی وکارجوانی ئەم زانا بلیمەتەن. فەیزوڵڵاخانی ناهید وێنەگەری بەناوبانگی ناوچەی سەقز برای عەبدوڵڵا ناهیدە وبۆمان دەردەکەوێ کەهونەر بەمیرات بەو بنەماڵە گەیشتووە. وەک کەس وکاری خوالێخۆشبوو دەڵێن، ئەو زاتە تاری زۆر چاک لێداوە ومۆسیقای زۆر باش ناسیوە. ئەمڕۆ هەر لەوبنەماڵەدا کاک محەممەدی ناهید یەکێکە لە مۆسیقی زانانی کوردستان ولەبووژاندنەوەی مۆسیقای رەسەنی کوردیدا زۆری زەحمەت کێشاوە.

دەستەی نووسەرانی سروە

لەشکری

ئەحمەد بەحری

یەکێک لە قۆڵە هەرە گرینگەکانی فۆلکلۆری ئەدەبی کوردی بەیتە. بەیت ئاوێنەیەکی بالانوێنە لە ژیانی ساکاری کوردەواری. بە هۆی نەبوونی ئەدەبی نووسراوە بە درێژایی سەدان ساڵ بەسەرهات و رووداوەکانی نێوکۆمەڵ خزاونەتە قالبی بەیت و سینگ بە سینگ و بەرە بە بەرە پارێزراون. هەوێنی بەیتەکان لە عیرفان و مەزەب و رووداوە مێژوویی یەکان و ئەوینی پاک و بێ غەل وغەشی تایبەتی کوردەواری هەڵێنجراون بەدەمی چازانان و لێزانان داڕێژراون و بە دەنگی خۆشخوانان، لە دیوەخان و مزگەوتان، لە کونجی ماڵی هەموو کوردێک گوتراون و مەجلیسیان پێ رازاوەتەوە.

بەیتبێژان پەردەی زەمانیان وەلا ناوە. هەست، دڵەخورپە، قارەمانەتی، داب ونەریت و..." رووداوەکانیان ژیاندۆتەوە و مێشکی گوێ دێرانیان پێ زاخاو داوە. ئەگەر حەول وتێکۆشانی خۆشخوان نەبا، ئەو خەزێنەش وەک زوربەی قۆڵەکانی تری فۆلکلۆرەکەمان خۆڵی فەرامۆشی بەسەردا دەکرا و ئیمڕۆ ئێمە لێی بێ بەش دەبووین.

پاراستنی زمان لە بەیتەکاندا شتێکی زۆربەرچاوە ئەگەر بەجوانی لێ یان ورد بینەوە زۆر وشەی رەسەنی تێدا بەدی دەکرێ کە دەتوانن ببنە بەردی بناغەی زمانە یەکگرتووەکەمان. لەبەر ئەمە ئەمەگی بەیتبێژان لەسەرشانی هەموومانە، نابێ لەبیریان بکەین ولانی کەم دەبێ بە نووسینی بەسەرهاتیان ئەرکی سەرشانمان سەبارەت بەوان بە جێ بێنین.

بەداخەوە هەربەیت بێژێک کە ئەجەل بەربینگی پێ گرتووە وگیانی لێ ئەستاندووە نێرەکەشی لەگەڵ خۆی بردووە. **ئێستا ئێمە لە بەیت بێژانی کۆن کەس نانا سین، تەنیا عەلی بەردەشانی و یەک دووکەسی دیکە نەبێ، کە ئەوانیش ژیانیان لەگەڵ ئەفسانە تێکەڵاوە وهەڵاواردنی راستی و چەوتی بەسەرهاتیان کارێکی چەتوونە.**

یەکێک لە بەیتە هەرە مەنشوورەکان بەیتی "**لەشکری**"یە. لەبارەی چۆنیەتی خولقانی ئەو بەیتە چەند شێوە بۆچوون لەنێو خەڵکدا لەسەر زمانانە. هێندێک پێیان وایە بەیتی لەشکری "بابی لەشکری" داینا وە هێندێکیش دەڵێن لەشکری وبابی بەدووقۆڵی گوتوویانە. هێندێک دەڵێن لەشکری ئاشقی "**خانزادەخان**"ی خوشکی "**خان سولەیمان خانی قوڵی بەگی یان**"بووە وهێندێکیش دەڵێن نەخێر ئاشقی "**مێری**

مەدیان"بووەچونکە بەیتی لەشکری وبەسەرهاتی لەشکری دەچێتەوە سەر خان سولەیمان خانی قوڵی بەگی یان،پێویستە لە لاپەڕەکانی مێژوودا لێکۆ- ڵینەوەیەکمان لەسەر ئەو سولەیمان خانە هەبێ .

شەرەفخان لە شەرفنامەدا باس کردووە وبەشەش پشتان بردوویەتەوە سەر "کەڵۆس" گەورەخانەدانی بنەماڵەی سۆرانەکان.باسی هونەروەری و دادگەری وهەژارپەروەری ئەو پیاوەی کردووە و دەنووسێ:" لەساڵی ١٥٧٧ی میلادی (٩٨٦ ، هجری قمری)دا هاتۆتە سەرکار ولەساڵی ١٥٩٠ (٩٩٩هجری قمری) مردووە "ئیتر باسێکی لە دەرماندا وکرانی بەدەست رۆمی یەکان نەکردووە .

ماموستا هەژار لەپەراوێزی شەرفنامەدا لە زمانی محەممەدمەولوود(مەم)ەوە بە

پێنج پشتان گەیاندوویەتەوە ، سەر کەڵۆس و دەنووسێ "سولەیمان خان بەگزیکاری والی بەغدا لەناو براوە". بەداخەوە نەبنووسیوە کە ماموستا مەم لەوبارەوە چ بەڵگەیەکی بەدەستەوە .

ماموستا حوزنی موکریانی لە "مێژووی میرانی سۆران"دا لەبارەی هونەرپەروەری خان سولەیمان خان دواودەنووسێ لە (حەسەن ئاوا)ی ئەردەلان یەکەعولەمای بەناوبانگ مەلاحەیدەر باپیرەگەورەی بنەماڵەی حەیدەری ماوەران و هەولێروبەغداومەلا ئەبوبەکر باپیرەگەورەی مەلا گچکە (مەلا ئەفەندی مەلائەبوبەکر)ی هەولێری وئەحمەدئەفەندیی ئەعیان کەهەردووکیان کانی فەزل (فضل) و هونەروزانستی کوردستانن،بردنبە خاکی سۆران.مەلا حەیدەری لە هەریر ومەلا ئەبووبەکری لە هەولێر دامەزراند.لەو دوو گەورە زاناکوردانە عیلمپەروەری بەست وکوردستان هەتا ئەمڕۆ لەوانەوە فێری زانست بوون". هەروەها دەنووسێ:"ناو و نیشان وئاساری سولەیمان بەگ هەتا ئەمڕۆکەش لە کوردستاندا هەرماوە،بەدەنگ وخۆشخوانی وپێ داهەڵگوتن بەیتی سولەیمان بەگ دەبێژرێ کە پیاوێکی داگەروتێگەیشتوو وئازاوبەناوبانگ بووە . گۆڕەکەشی لە هەولێرە .

لەبێشدا کوتمان کە چۆنیەتی خوڵقانی بەیتی لەشکری بەچەند شێوە لەنێو خەڵکدا باوە.لێرەدا شێوە- یەکیان دەخەینە بەرباس کە هێندێک لەبەیت بێژان ، دەیکەنە سەرەتا وبەرلەدەست پێ کردنی بەیتی لەشکری بە قسە دەیگێڕنەوە .

"مەحموود"کوڕێکی داسنی بوو. لەسەرچۆمی"کەڵو"ێ جێی دە دوازدە ربە "جۆ"یانی بە پێمەڕەی خۆش کردبووودەیچاند. هەموو ساڵێ وەختی قات و قڕی بن مەڵۆیە دەستی دەکرد بە دروونەوەی ولەسەر بەڕەی، بە کوتکی دەیکوتاولێی دەکرد وپێی دەگەیشتەوە نوێیان ! ساڵێکی ئەو بەڵە زەوی بە چاکی دەگرێ.جۆی بە قەوەت مل لە بەرملی یەک دەنێ و هەرەمێ دەکا ،بۆوەی نابێ لە سەربەڕەی بیکوتێ . دێنێ خەرمانێکی بە گەردەی بۆ دروست دەکا .لە ماڵی دونیا یە هەشت بزن شک دەباو پیرە دایکێک .پیرەدایکەی دەکاتە بنە وبزنان لە گێرەی دەکا و خەریکی وردکردنی خەرمانی جۆدەبی .

"خان سولەیمان خانی قوڵی بەگی یان"هەر لەو رۆژانەدا ئیشتیای راوێ دەکا وبە حەوسەد سوارەوە دێتە سەر چۆمی کەڵوێ بە هەڵکەوت تووشی خەرمانی مەحموودی

دەبێ.کەچاوی بەوحاڵە دەکەوێ زۆری بێ سەیر دەبێ! دەبینێ ئەوە کوڕێک هەست بزنی دەگێڕەدی کردووە وپیرێژنێکیش دەبەندی دابە وکوڕە دەنگی لێ هەڵێناوە وئەوی دەیلێ نایلێتەوە! ڕاوێ بەتاڵ دەکا .بەخۆی وبەسوارانی لە دەوری خەرمانی مەحموود دادەبەزێ.مەحموود بە پیریانەوە دەچێ.خان خۆشی لێی دێ ودەستور دەدات سواران بە ئەسپەکانیان خەرمانەکە سمکوت کەن و کاو دانی بۆلێک کەنەوە .زەمانی قەدیم هەر سەردارەی چەند خۆشخوانی هەبوو. ئەو خۆشخوانانە لەکاتی شەڕ و سەفەردا بەدەنگ وسەدای زوڵاڵیان بەلەشکریان هەڵدە-کوت و وره وتوانایان دەبردە سەر. هەر وەها لەکاتی حەسانەوە وچانەدا بەزمیان بۆدەگێڕان و ماندوویەتیان لەبیر دەبردنەوە .خان سولەیمان کە گوێی لە دەنگی مەحموود بوو دیتی شیاوی ئەوکارەیە ،داوای لێ کرد ببێتە پیاوی وخۆشخوانی لەشکری بۆبکا .مەحموودیش قەبوولی کردو لەوێ ڕوژێ را بە "لەشکری"نێوبانگی دەرکرد.

لەشکری کوڕێکی زۆرلێهاتوو بوو.ورده ورده لە دیوەخانی سولەیمان خاندا جێی خۆی کردەوە .پلە بە پلە چووە سەر هەتا جێیەک کە بوو بە ڕاوێژکاری خان وخان هەست و نیستی خۆی لەمستی نا .دەڵێن خان سولەیمان دوو ژنی هەبوو بە نێوی "فاتمی ناوخۆشیان" و "ئایشی حاجی حوسێنی".لەو دوو ژنە منداڵی نەبووە بە ناچار کچێکی داسنی بەنێوی "مێری مەدیان" دەخوازێ. لەشکری بەرلەوەی ببێتە پیاوی خان،ئاشقی ئەو "مێر"ە دەبێ.کەنێوی خان دێتە گوڕێ بەردێکی لەسەر دادەنێ و وازی لێ دێنێ .بەڵام لە دڵی ناچێتەدەر .ورده،ورده بوغز و قین هەست ومێشکی دادەگرێ، خانی لەپێش چاو ڕەش دەبێ و وەک ماری بریندار لە هەلێک دەکەڕێ ژەهری خۆی بڕێژێ و تۆڵە لە خان بکاتەوە .خانیش بێ خەبەر لە دەروونی ڕەشی لەشکری جڵەوی کارەکانی هەر وەها لەدەست دەنێ وبەکوڕی ماڵیی دادەنێ.

ئەوەدەمی ڕۆمی یەکان "ئەگەر بڵێین عوسمانی یەکان ڕاستره" دەسەڵاتیان بەسەر ناوچەدا شکاوە ودیارە خان سولەیمان خانیش دەبەردەستی ئەوا نەدابووە. جارێکیان لەشکری سەبارەت بە کارێک دەنێرێتە دیوانی ڕۆمیان. لەشکری ئەوهەلەی لێی دەگەڕا وەدەستی دەکەوێ وبە هەر شێوەیەک بێ دڵی ڕۆمی یەکان سەبارەت بەخان دەگۆڕێ. هەر بۆیەخان بانگ دەکەنە دیوانێ وبە پیاڵەیەک ژەهر دەرما-نداوی دەکەن.

پاشماوەیەک ژنەکانی سولەیمان خان هەست بەوە دەکەن کە مێردەکەیان بە شۆفاری ودووزمانی لەشکری دەرماندراو کردووە .قۆڵبەستی دەکەن ولەشانان بەرەخوار لە مۆرەی دیواری دەگرن و خەڵکی لە دەوری کۆدەکەنەوە، وپێی دەڵێن :جابڵێ بزانین خان سولەیمان خانت چۆن بە دەرماندراوکردن دا!؟.

لەشکری کە دەڕوانێتە رابردووی بابردووی خۆی غوربەتی هەڵیدەگرێ ودەروونی دێتەجۆش ودەنگ هەڵدێنێ و بەسەرهاتی خۆی وخان سولەیمان خانی قوڵی بەگی یان بە سۆزەوە دەگێڕێتەوە .هەر ئەو گوتنەی لەشکری یە کە ئێستا بە بەیتی "لەشکری"مەنشورە دوای ئەوەی گوتنەکەی کۆتایی

پێ دێ توپە قوڕێکی بە زاری یەوە دەدەن. لەشکری ئەو بەیت بێژەی کەبەسەرهاتی لەگەڵ ئەفسانە تێکەڵ بووە لە مۆرەی دیواردا سەر دەنێتەوە.

تەواو

ئەدەبى فۆلكلۆرى كوردى

فەرزندە

لاوۆ چێبن، چێبخەبتن، ئەسکەرێ ڤی زالمی ژ مەڕا هێ هنکە."

ئا غایۆ نەمینم ماقوولۆ نەمینم...

وەزێ نەمینم ژ عەشیرەتا حەسەناڕا میرۆ نەمینم نەمینم...

ئا غایۆ... وەێ ئا غایۆ

ئا غایۆ وەزێ ل دیارێ دۆنکا شەوتی مەندەلغا کاڤل کەتم وێ دخاردا.

دو هەزار حەڤسد ئەسکەرێ ڤی زالمی

ئا غایۆ...ئا غایۆ...

ئا غایۆ وەزێ ل دیارێ دۆنکا شەوتی مەندەلغا کاڤل کەتم وێ ب مەندکە

گوللال سەر سەرێ فەرزندە ئا غایێ عەشیرەتا حەسەنادا تکەتکە.

هەگەر هوونێ سالخ و سوولخێ فەرزندە ژ من دکن، میژەکی ب دلی، چار گورچکە.

فەرزندە ل حەرافێ مەیدانێ ل عەڤدلباقی کرە گازی کەرەمێ ڤولاغازی، گۆ: " چل قەدا

پاشماوەی حوکمی ناڕەوا

لێشم بدەن وپووڵیشیان بدەمێ! ئەمە زوڵمە، ناحەقی یە، کوا خودا هەڵدەگرێ.؟

قازی ودەروێش هەروا، خەریکی قسەبوون، پیرەش فکری لەوە دەکردەوە کە هەر شەپلاغەی بایی سێ دینارە، لە پڕ چاوی بەپشت ملی حەنابی قازی کەوت، زۆر لەپشت ملی دەروێش پان ولووستر بوو، لە خۆشی یان بزەی بەلێودا هات قازی ودەروێش نۆرەی قسەی یەکتریان نەدەدا وئاگایان لە هەموو شتێک بڕابوو. مامەپیرە بارێزی بۆ قازی برد بە هەموو دەمای خۆی لەپشت ملی قازی راکێشا و دایە قاقای پێکەنین وگوتی:

– تۆش بێنە سێ دینارم بدەیە، ئەوجا بێ حیساب دەبین. دیسان دایە قاقای پێکەنین.

قازی زۆر تووڕە بوو بەڵامدەروێش زۆری پێ خۆش بوو، دەستی رۆهێشتە گیرفانی وهەموو پووڵەکەی دەرهێنا و گوتی:

– فەرموو بە قوربانت بم، ئەمە سێ دیناری خۆم وئەمەش سێ دیناری قازی، قەیدی نیە من دیدەم. پاشان قاقا پێکەنی. قازی بەتووڕەیی گوتی:

– ئەمە چ قسەیەکە، چۆن تۆ پووڵ دەدەی لەمن بدەن ؟!

دەروێش گوتی:

– ئەرێ وەڵلا، شەپلاغە ئەگەر باشە بۆ هەموان باشە، ئەگەر خەراپیشە بۆهەموان خەراپە. حەیف پووڵی دیکەم پێ نیە؛ دەنا ئەم شەپلاغەی دوایی هەزار دیناری پتر دێنا، چونکە جەزای حوکمی ناڕەوا بوو، ماڵمحەقە زۆربەجێ بوو!

* ئیش: شەپلاغەکە لەپشت مل بدرێ

←

کشیایە سەر فەرزندە دۆرا قەلاچا فەرزندە کرتنە ژ ئیڤاردا

فەرزندە ل حەرافێ مەیدانێ عەڤدلباقی کرە گازی، عەڤدلباقی ل کەرەمێ قولاغا زی کرە گازی کۆ: "چل قەدا لاوۆ، چێبن، جێ بخەبتن، سەرێ مە نەچێترە ل سەرێ شێخ سەیید ئەفەندی، شێخ عەلی، شێخ مەلەکا ئیرۆ سێ روژ و سێ شەڤە دارا غاجا دیار بەکرێ مایە داردا."

ئا غایۆ...نەمینم...

ماقوولۆ...نەمینم...

وەزێ نەمینم ژ عەشیرەتا حەسەنارا، میرۆ...

ئا غایۆ...وەی ئا غایۆ...

ئا غایۆ وەزێ ل دیارێ دۆنکا شەوتی مەندەلغا کاڤل کەتم وێ لنا ڤادنێ،

دو هەزار و حەڤسد ئەسکەرێ ڤی زالمی کشیانە سەر قەلاچا فەرزندە بهوجووما لێخستنێ،

روو سمبێلی فەرزندە ژ بۆیا غا گوللێد باروتێ خال کەتنێ،

ئا غایۆ نەمینم، ماقوولۆ نەمینم

وەزێ نەمینم ژ عەشیرەتا حەسەنارا

میرۆ...

دایک

دیاری غەفووری

کلاسی چوارەمی دەبیرستان بووم ،رۆژی یەکەمی دوای وچانەی نەورۆز بوو ، زەنگی یەکەم ئینشامان هەبوو ،دەبوایە لەبارەی "رۆژێک لەژیانمان" بنووسین، بەڵام من لە یەکەمین رۆژی نەورۆزەوە هەتا ئاخرین رۆژ ،ئەوەی بیرم لێ نەکردبۆوە دەرس وفێرگە بوو ، چۆنم کتێبەکان لەسەر یەک دانابوو ، هەروا مابۆوە بێ ئەوەی لێکیان بکەمەوە .

قوتابیەکان هاتنەوە کلاس ... لەهەرلایەکەوە ئەو دەنگە بەرز دەبۆوە :

"خۆمن نەمنووسیوە ،بابەتی ئینشاکەم لەبیر چووبۆوە".

ئەوی تریش دەیگوت :

هەر لەبیرم نەمابوو و.......

لەمباسانەدا بووین کە موبسیر گوتی :

—ماموستا هات!

ماموستا هاتەکلاس و هەموو هەستاین ، گوتی :

— دانیشن ....

پاش چاک وخۆشی وجێژنەپیرۆزە ماموستا گوتی :

— ئێستاش با بێینە سەر دەرسەکان .دەفتەری حازر و غایبی کردەوەوناوەکانمانی یەک بەیەک خوێندەوە ،وکەس غایب نەبوو ،ئەمجار چاوی بە ناوەکانمادا گێڕا تایەکێک بانگ بکا .قوتابیەکان متەقیان نەدەکرد ، کلاس ئەوەندە بێ هەست وخوست بوو کە گوێمان لەدەنگی دڵەکوتەی یەکتر دەبوو . لە نەکاو ماموستا گوتی :

— ئەحمەدی ،ئەحمەدی بێ ، من دنیام لێ تاریک بوو بەڵام ئەوانی تر پشوویان هاتەوە سەرخۆ . هەستام دەفتەرەکەم لەگەڵ خۆ برد و دەستم پێ کرد :

"رۆژێک پێش یەکەمین رۆژی ساڵی تازە ،کاتێک کە لە قوتابخانە وەدەرکەوتم ،لە پێش هەمووشتێکدا بۆلای سینەما چووم تا بزانم فیلمی تازەیان چ بۆهاتووە ،چاوێکم لەناوی فیلمەکە کرد و نەختێک راوەستام ، دوایە بەرەومال بوومەوە ..... کە گەیشتمە کۆڵانەکەی خۆمان دیتم کەلە پێش دەرگای ئێمە هەراوهۆریاوقەرەباڵغە و هەرجی دراوسێ وناسیاوی ئەم دەوروبەرانە بوون هەمووی لەپێش دەرگای ئێمە کۆ ببوونەوە ..... منیش زۆر زوو خۆم گەیاندە بەردەرگا ،لەنەکاو برا گەورەکەم کەتازە لەسەربازی هاتبۆوە چاوبەفرمێسک لەماڵ هاتەدەر ،کەمنی دی لە قولپەی گریانی دا .....گوتم :

کاکەگیان تۆخوا پێم بڵێ چ بووە ؟

کاکیشم بەگریانەوە گوتی :

— دایکمان سەکتەی قەلبی گرت وتاگەیاندمانە نەخۆشخانە تەواو بوو .

سەرم هەڵێنا وچاوم بە دەوروبەردا گێڕا ،قوتابیەکان دەنگیان نەدەکرد دووسێ یەک لە قوتابیەکان لەسەرەخۆ دەگریان وئەوانی تریش سەریان دەبەرخۆ نابوو ماموستاش زۆربەخەمناکی یەوە بەقەڵەم خەتی لەسەردەفتەرەکەی دەکێشا .دەستم پێ کردەوە.

کە براکەم گوتی :

دایکمان عەمری خوای کردووە ، کتێبەکانم بۆلایەک تووڕدا وهەڵاتم بۆ ژووری ، چ حەشامەتێکی لێ بوو ،هەرخوا بۆخوی بزانێ گوێم لێ بوو یەکێک دەیگوت :

بروانە لاپەرەی ٤٣

باوەژن

ئەبووبەکر ئەمیری

رۆژێک فێنکی ئێوارە دەگەڵ دۆستێکم لەبن داری باغی دانیشتبووین وباسی نارەحەتی خۆمان دەکرد، دۆستەکەم ئاوای باسی ژیانی خۆی دەستپێکرد.

لەژیانی خۆمدا قەتم خۆشی نەدیوە. ماڵی ئێمە بەدایمە هەڵلای تێدا بوو. بابم دوو ژنی هەیە هەرکە زاریان هەڵبڕی باس باسی ئەوەیە کە یەکیان دەسماڵ وکەوای بۆکراوە، بۆچی بۆوی دیکە نەکراوە، یەک چەندی کار کردووە وئەوی دیکە نەیکردووە؟ لەسەر کلاسیش هەرفکرم لەو ناکۆکی یانە دەکردەوە وزۆرجار هۆشم بەلای دەرسەکەوە نەبوو هەتا رۆژێک کاکی مودیر داوای لێکردم دەردی دڵی خۆمی پێ بڵێم، منیش چونکە زۆرم خۆش دەویست چۆنەتی ژیانی نالەباری خۆمم بۆگێڕاوە ئەویش بۆوەی ناهومێد نەبم دوای ئەوە کە هەستی بە نارەحەتی من کردبوو بەسەر- هاتی ژیانی خۆی ئاوا بۆ گێڕامەوە:

«من برایەک وخوشکێکی دیکەم هەبوو. کلاسی پێنجەمی سەرەتایی بووم. ماڵی بابم دووبنەکی بوو، یەکیان لەشار کە ئێمە منداڵەکان جگە لە خوشکم لەوێمان دەخوێند. ماڵەکەی دیکەش لە دێ بوو کە دایکم وخوشکم دەگەڵ باوکم لەوێ بوون.

زەوی وزارێکی زۆرمان هەبوو. ژیانمان زۆرخۆش بوو. قەت وانەبوو کە هەست بە کەمایەسی بکەم. سەرەتای هاوین کە فێرگەکان داخران چووینەوە ئاوایی. بابم جۆیەکانی درووبۆوە بەڵام گەنمەکان هێشتا فەریکە بوون جێ جێشی هاتبوو بگاتێ. حەیفەکەی ئەوە بوو پاساری وەک مارو مێروو لێی دەنیشت وگەنمەکەی دەخواردو توێلکەکەشی دەهێشتەوە. باشا- رمان نەدەکرد. لەوکاتوساتەدا بابم بەدزی خەریکی مارەکردنی ژنێکی دیکە بوو کە لە دێیەکەی ماڵی بابم بوو. ئێمە هیچمان ئاگامان لێ نەبوو. ماوەیەک بوو رەفتاروئاکاری دەگەڵ دایکم گۆڕابوو. زوو زوو تووڕە دەبوو ئێمە وامان دەزانی لەبەر پڕکاری وگرفتاری کشت وکاڵە بابم وانارەحەتە. هەتا شەوێک دوای درووننەوەی گەنمەکان وخەرمان هەڵاویشتن نیوەشەو گوێمان لە هات و هاواری بابم ودایکم بوو. بەپەلە رامان کردە پێشخانە تەماشامان کرد ئەوە دایکم لە قولینچکی پێشخانە دانیشتووەوادەگری سەری بە هەنیسکانەوە هەڵدەقەندرێ. هەرچەند لێمان پرسی بۆدەگری چ بووە؟ چ قەوماوە؟ بێ سوود بوو. قسەی بۆ نەدەهات. نەشمان دەوێرا بچینە کن بابم چونکە ئیجازەی پرسینی شتی وامان نەبوو.

هەرچۆنێک بوو دەستی دایکمان گرت وبردمان بۆ مدبەق. فانۆسەکەمان هەڵدا و دانیشتین. دایکم هەروا دەگریا. هەرچەند لێمان دەپرسی جوابی نەدەدایەوە

جگەرەکێشێک پێ چوو سەری لەسەر ئەژنۆ هەڵگرت و رووی تێکردین. بەڵام هەر دەتگوت زمانی بەستراوە. چاوی لێ دەکردین هەروەک قەت نەیدیبین، لەبەری پێمان ڕا هەتا تەپڵی سەرمان تێی دەڕوانین. ئەوجار خوداورا- ستان وەقسە هات ولەحاڵێکدا زوو زوو هەنیسکی دەدا گوتی:

رۆڵە بابتان ژنی هێناوە، بەدزی مارەی کردووە ئێستا دەیەوێ بیهێنێتە ماڵێ!!! منیش چەند شەوە خەوم لە چاو براوە حەزناکەم هێلانەمان لێ بشێوێ پێم خۆش نیە ئێوە هەڵوەدا بن پێم خۆش نیە ئازارکێش ورەنج بە

خەسار بم ،ئەم هەموو خۆشەو -
یستی ، تێروپڕی وبێ خەم و
خەفەتی یەی هەمانە لەنێو
بچێ ئەو هەموو زەحمەتەی
کێشاومە بەزایە بچێ،بابت
بێ ئەوەی پرسێکی بەمن کردبێ
یان ژیانی ئێمەی لەبەرچاو ،
بێ دەیەوێ بیهێنێتە سەرماڵێ
ئەوە شازدەساڵە من ژنی ئەو
پیاوەم هێشتا بێ پرسی ئەو
هێلکەم نەشلەقاندووە بەلام
ئەو بەزەیی بەو ماڵەرەنگینەدا
نایە ،چاوی لەوەنیە ئێمە
منداڵمان لێک هەیە .ئەوشوێ
دەیگوت:

دەیهێنمە سەرماڵێ،جاپێت
خۆشە ئەوە ئاوایە دەنا
برۆ ودەستم لەکۆڵ کەوە .
دایکم دیسان مات بۆوە منیش
کە کورە گەورەی ماڵ بووم
هێندێکم دڵخۆشی داوە، زۆرم
پێ ناخۆش بوو بۆ دەبێ باوکم
کاری وابکا؟ منداڵەکانی
دیکە خەویان لێ کەوت و
دایکم باسی ژیانی خۆشی
رابردووی بۆ دەگێرامەوە
منیش گوێم راداشتبوو باسی
ئەوەی دەکرد چۆن بە بوون و
نەبوونی بابم هاتۆتێ.چۆتە
دەسکەنەوبژاروگیارنینەوە،بەلام
بابم ئەوانەی لەبیر چۆتەوە.
چ دەکرا؟رووبان لەکێ کردبا؟
هانامان بۆکێ بردبا؟ئاخری
دایکم لەبەرحەیای خۆی و
سەبارەت بەئێمە ددانی بە
جەرگدا گرت. بابم
بێ دەنگێک ژنە تازەی هێنا
سەرماڵ .بەرەبەری ناونووسینی مەدرەسەکان بوو .بەلام
لەبەر ئەورووداوە دڵمان لە
دایکمان نەدەبۆوە بابیشم
ئێمەی لەبیر چووبۆوە دل خۆشی رابردووم نەمابوو .ئێستا
ئیدی ماڵم ساردوسرومات
دەهاتە بەرچاو هەموو
جێیەک لەبەرچاوم گۆرابوو
ئەگەر تاوێک خۆشیم لە دڵ

گەرابا بەدیتنی دایکی کلۆڵم
هەموو لەنێو دەچوو. وەختی
قەرێ قەرێنێ شەو لەبن
دیوارەکان هەڵدەتروشکام
دەستم دەئەژنۆ وەردێنا و
چەنەگەم لەسەر دادەنا .شەش
رۆژ بوو بووکی تازە هاتبوو
من چوومەوە شار ناونووسیم
کرد وهاتمەوە .بووکی تازە
یانی دایە نەشمیل رووی
خۆشی نەدەدا بەئێمە دەیگوت
ئێمە هەموومان لەوماڵەدا
زیادین! هەرچی گوتبای
هەر دەبوو قسەی ئەو بووبا
هەرچی کردبای هەر دەبوو
کاری ئەو بووبا .

مانگێک بوو لە شار
بووین بەلام پڕبە زگی خۆمان
نان نەخواردبوو بیستبوومانەوە
کە دایکە نەشمیل
گوتبووی من قەرەواشی وان
نیم بۆشتیان بۆبنێرم. سەری
مانگ بابم هات ودایکمی
بردەوە.ئەورۆژە کە دەهاتین
بۆشار قسەی دایکم لەگوێمدا
دەزرینگاوە کەدەیگوت: رۆڵە
خەریکن ئێمەدوور دەخەنەوە.
دڵم ئۆقرەی نەگرت و پاش
نوێژی پێنج شەممۆ برا چووکە
کەم لە ماڵ بە جێ هێشت و بە
دۆستێکی خۆم سپارد .لە رێگا
دڵەکوتەم بوو ،دڵم لێی دەدا
زۆر ناڕەحەت بووم ودەتگوت
رووداوێک دەقەومێ رووداوێکی
دڵ تەزێن کە لەوانەیە
سەروماڵمان تێدابچێ بەوفکر
وخەیاڵەوە گەیشتمەوە ماڵ.بە
ئەسپایی چوومە سەربانی،هەتا
بەکولانەیدا تەماشایەکی
ژووری بکەم وبزانم چ باسە ؟
کەچی تەماشای چ بکەم چم
چاوپێ کەوت ؟ دایەنەشمیل
دەهات ودەچوو ودەیگوت:

ئایەرۆ جاتەماشای کەن

تووشم بەتووشی چ بێ سەرەو بەرەیەکی هاتووە! کچێ خۆ مانگێکی عەلەنتەواوە خانم بۆی چۆتە شاری ئەلحان هاتۆتەوە بەمن دەڵێ: ئەوەی بکە وئەوەی مەکە، وەڵڵا بابە شتی چاکە هەر دستوورپیدانمان مابوو. خانم وخاتوون بۆی دانیشێ ووردکە سەفەری شاری بۆبکا ودەستوورانیشبدا. خۆبابە من هەرمێردم بەیەکێ نەکردووە. باحەمەد کەڵەگا بێتەوە جاخۆم زانی وئەو. بەخولا وبەپێغەمبەری یان ئەمن دەبم یان ئەتۆ. جاچۆن من رۆژ هەتا ئێوارێ دەستم لە رزق وشیروپەنیر دابێ بۆمنداڵە رێوەڵەکانی تۆ؟ ئەویش لەکوێ؟ بۆم بچنە شار ولەوێ دەرسم بۆبخوێنن! نانا چیدیکە قەرەواشی ئێوە ناکەم!

دایکیشم گردەنشین دەستی لەئەژنۆ وەراند بوو، وەک لێقەوماوان ملی بەلاوەنابوو چاوەڕێی رووداوێک بوو کە زۆر لەمەوبەر هەستی بە روودانی کردبوو. ئەوجار دایکم وەجواب هات وگوتی:

ـ نەشمیل خانم گیان، دایکەکەم، بەقوربانت دەبم، دەبەرت دەمرم بۆخۆت دەزانی ماڵ هەر کارێکی نیەوکارێک دەبێ من بیکەم وکارێکیش دەبێ ئەتۆ بیکەی. هێشتا قسەکەی تەواو نەکردبوو کە دایەنەشمیل قسەی وی بڕیبوو، گوتی:

هەی هووا! هەی هوو نەقڵی رۆستەم وسۆرابە! من دەڵێم کلفەتی ئێوە ناکەم! نا. یان دەبێ من لەوماڵەدا بم یا ئێوە دەوقسانەدا بوون. بابم هاتەوە ژوور. لە دایەنەشمیلی پرسی ئەوە چ باسە؟ دایە نەشمیل:

ـ جا چ باسە خۆتۆ هیچت لە دەست نایە منت هێناوە بۆ شەڕ. بەگژ قەرەچی وسازندانتدا کردووم. لەهەوەڵی نیوەڕۆیەوە زاراخانم بەربینگی پێ گرتووم ئەوەی، بێ فەزیحەتی یە پێی کردووم. دەڵێ دەبێ ئەوەی بکەی و ئەوەی نەکەی. کلفەتیم پێ دەکا. دەیەوێ ببمە ژێردەستی هەتیومەتیوان.

ئەوەندەم زانی بابم بەمست وپێلاقان وەرگەڕا دایکم. منیش هەرپێم وابوو گڕو کفێکە وخلاس دەبێ. کەچی دایکم لەتاوان گوتی:

ـ خودا غەزەبت لێ بگرێ ژنەکێ، وەک ماڵە منت تێک دا. ئەوجار دایەنەشمیل دەستی دا کۆڵەوەژو وەرگەڕانە دایکم. منیش دەستم بەهات وهاوارکرد وخەڵک دایکمیان لەبەردەستی ئەوان دەرێنا. بابم من و دایکمی دەرکرد وبراچووکەکەم وخوشکم مانەوە.

سەری خۆمان هەڵگرت دەگەڵ دایکم چووینە شار. مەگەر خودا بزانێ چمان بەسەرهات. لەچەند دەرکەمان دا، چەند کەس بێ وڵامی هێشتینەوە. دوای چەند مانگ. بیستمانەوە کە خوشکەکەم دەرماندا و کراوەونەشگەیوەتە دوکتۆرومردووە. براچووکەکەشم دەستیان پێ لە خوێندن هەڵگرتووە. بەوهەموو داخ وحەسرەتەوە شاگردی قاوەچی یەک بووم، دەرسەکەم هەر خوێند، دایکم جل شۆری ماڵانی دەکرد، بەڵام بەداخەوە لە عەیبەتان چاوەکانی مرواری یان هێنا وگردەنشین ماوە.

باکورتی ببڕمەوە، چەرمەسەری یەکی زۆرم دی. ئێستاش ئەوەتا ئێرەم هێناوە. ئەو قسانە دڵیان ئاوپرژێن کردم. لەو رۆژە بەدوا ئیتر دەرسەکانم بەباشی دەخوێند زانیم دەرس نەخوێندنی من چارەی دەرد نیە وهیچ دەردێک دەرمان ناکا. هەربۆیە شەو و رۆژ دەرسم خوێند. لیسانسەکەم وەرگرت دایکم ومنداڵەکانم هێنا لای خۆم. تابۆ هەمیشە دوایی بەو ناکۆکی ودووبەرەکی یە بێنم وهەموو لا ژیانێکی خۆشمان بێ. لێکیان دوور راگرم تا بەڵکوو ئێمەش وەک زوربەی ماڵان لەخێروخۆشیدا بین.

بەیادی شیعر

مەحوی

بەیانی هەرکە تۆ دەرکەوتی نەیما رۆژهەڵاتن باس
لەشەمعی نیوەڕۆ داگیرسیاوی کێ دەکاتن باس

عیبانی مەوجی دەریا بەربوو دونیا ماڵی وێرانە
مەکەن هەرگیز لەوانەی دائیمەن بێ دەنگ وماتن باس

بە کێوێکی بڵیندم وت کە چەرخی چنکی دەووار ی
وتی عەیبە مەکە هەرگیز لەوانەی بێ سەباتن باس

لەباسی شێخ وسۆفی پاکەوەک گوڵ مەجلیسی رەندان
کەناکەن قەت لەدڵ مردوو ئەوی ئەهلی حەیاتن باس

لەسەجدەی بەردەری،رۆژێ لەپاشم،دڵ دەبێتە خوێن
بکەن هەرگا لەوانەی تارکی فەڕزی سەلاتن باس

قەدەح نۆشانی بەزمی وەسڵ ناکەن یادی مەهجووران
لەئەهلی دووزەخ ئاخر ئەهلی جەننەت بۆدەکاتن باس

نەهاتم ئاخری ئەڵبەت بەمردن هاتووە " مەحوی "
هەتا ئێستا کە بۆچی نەیبووە جانا نەهاتن باس

سەید کامیل

تک تکەی گوێسوانەکانی وەک زوخ وی من دەچێ
رەنگیسیخواری وەکوو ریشی سپی کاری منە

بۆسپیکاری عەجەب وەستایە زستان چاوەکەم
وەک خەمی من مووی سپی کردووم ومیعماری منە

پیێچەوانەی خۆی کەجاران چەرخ وخول بووکاری ئەو
هەردەڵێ شان وملی "کامیل" وەفاداری منە

«موعەلیم» «حەقیقی»

ئەی معلم ئەی فریشتەی رووی زەوی
ئەی سروشت ورێ و رەوشت مەعنەوی

تۆ چرای رێ لێ گومانی بێ گومان
تۆ قەرەوڵی رۆژ و کێشکچی شەوی

دابی زانین فێری منداڵان دەکەی
خاوەنی هەستی نەوەستی ناکەوی

تۆ نەبی منداڵ خولن دەخولێنەوە
ئەو لەوی دەکوتێ بەمستان ئەملەوی

تورِی وا دەگری بە تۆری ماریفەت
بازی وەحشی ئەهلی یە و کێوی کەوی

بۆ بەیانی باشی دەرسی بێچوان
تا بەیانی بێ وچان دانا کەوی

داری خۆشی کەی بەبێ تۆ دێتەبەر
سەروی نازی نەخلی بەرزی نانەوی

چاڵی نازانی لەسەر رێی کۆرپەمە
دڵنیام چون تۆ تروسکە وپەڕتەوی

بۆ خەلە و خەرمانی زانین و هونەر
هێلەگی جێ ورد و بێژنگ و کەوی

دەنگی تۆ نەغمەی سرووشی غەیبی یە
زەنگی تۆ خۆشتر لە سەدقاسپەی کەوی

هەر ئەتۆ کردووتە هەستی ژانی گەل
هەر ئەتۆ چێشتووتە چێژی بێ خەوی

تۆ کە بەرپرسی پلەی فێرکردنی
تەربیەت کەمتر نیە پایەی لەوی

چاو لەدەستی تۆیە دایکی نیشتمان
رۆڵەکانی تدربیەت کەی نەسرەوی

چون لە سایەی تەربیەت دا زیندووە
داری ئازادی وتەن و رووحی قەوی

خوێندنە هۆی راپەڕینی هۆزەکان
هەر بەوی خەڵکی زەوی چوون بۆجەوی

با هەر ئی تۆبێ کەلیمەی کۆڵ نەدەر
راپەڕە، تێکۆشە، با هەر سەرکەوی

گیانەکەم پەندی حەقیقی بگرە گوێ
تا بە فریات بێ خودای بەرزونەوی

گۆران

دەروێش عەبدوڵڵا

بە ڕەنگی زەردو شێوەی دەست و شمشاڵی کزا، دەروێش
حەزم کرد بەستەیەک بیبەم سەراسەر حوزن و ماتەم بێ
لە سیما تا بەدیم کرد هەیکەلی عومرێکی حەسرەتکێش
وەها دیارە کە بەختت ئاشنای بولبولی خەم بێ

* * * *

بەڵێ، دیارە، لە دنیا و قەومی بەستیا قەدری سەنعەتکار
وەکوو عەکسی قەمەر وایە لە دنیا و حەوزێکی لیخندا
بەڵام بەختی ڕەفاه و تاجی حورمەت میللەتی هوشیار
بە ئوستادێ ئەدا وەک تۆ لە ناو شمشاڵی کونکوندا

سەحەر بێنێتە گریان و قسە سیحری بەری نەغمە!
برای دەروێش! ئەزانم بۆ مەعیشەت وێڵ و ئاوارەی
بە زەهری ناعیلاجیتە لە ناکەس ویستنی لوقمە
بە مردنتە کە گوێی ناشی ئەخنکێنێ خرۆشی نەی

بەڵام چی بکەین لە ناوچاوی ڕەشی بەعزێ زەکای گەورە
وەکوو تۆوی گوڵی دەمبا لە سەر بەردێکی ڕەق ئەڕوێن
ئەگەر خیلقەت نەسیبی عومری تۆی مەحکوومی ئەم دەورە
نەکردایە، خوا عالم، لە کام عەرشت ئەسوو داوێن

* * * *

نە حەرفی مەکتەبێکت خوێند، نە ئوستادێ بەلی گرتی
سیرف بەدرزی زەکا ئەم سەنعەتەی فێرکرد بە شمشاڵت
هەموو وەزنێکی گۆرانی لە تووڵانی هەتا کورتی
بە سەر پەنجەی هونەر کردت بە دیلی کۆششی زاڵت

* * * *

ئەوەندەم بیست لە مۆسیقا خرۆشی ڕۆحی بێگانە
مەزاجی کوردەوارێم تێکچووە، دەروێش عەبدوڵڵا
دەخیلت بم ئەدسا بەو لاوک و ئای ئای و حەیرانە
شەپۆلی زەوقی میللی پڕ دەروونی مات و چۆڵم کە
لە بێتەهۆقن گەلێ زیاتر بە ڕۆحم ئاشنای وەڵڵا
دە، ئەی دەروێش، سکاڵایەک لەگەڵ ڕۆحی کڵۆڵم کە

فەقێ تەیران

عومەر فاڕووقی

لەمێژووی ئەدەبی گەلی کورددا زۆرجار ناوی فەقێ تەیرانمان بیستووە بەڵام کەمکەس هەن کە لە چۆنەتی ژیان وبەسەرهاتی ئەم شاعیرەپایەبەرز وشۆڕشگێڕە ئاگادارین . هەرکەسە هاتووە چەند دێڕی نووسیووە وبەجێی هێشتووە .تەنانەت خوالێ خۆشبوو"**ئەحمەدی خانی**" لە دیباچەی "**مەموزین**"دا جارێک ناوی **فەقێ تەیران وعەلی حەریری** بردووە و هەر ئەمە زۆرکەسی لە ئەدەب پەروەر و موحەقیقان ئاگادار کردووەکە بەڵێ لەپێش "**ئەحمەدی خانی**"دا گەلی کورد شاعیری گەورەی وەک "**فەقێ تەیران**" و "**عەلی حەریری**" بووە ،بەڵام لەمە زیاتریان لێ نازانین. لە دیوانی "**مەلای جەزیری** " دا دەبینین کە مەلا وفەقێ تەیران پێکەوە باسێکی فەلسەفی یان بەشیعر لێک پرسیوە وجوابیان داوەتەوە، کە مامۆستا هەژار شەرحی کردووە بەڵام بەداخەوەئەویش ئەوەندەی خۆ زەحمەت نەداوە تا ژیان وبەسەرهاتی فەقێ تەیران بۆخوێنەر روون ، بکاتەوە .تەنیا ئەوەندەی باسکردووە کە (ح.م) واتە نازناوی فەقێ لە (حم) کە سوورەیەکی قورئانی پیرۆزە وەرگیراوە کەچی بەبڕوای من مەبەستێکی تر لە ئارادایە.

جا وتووێژی مەلاوفەقێ ئەوەمان بۆدەردەخا کە هەردووک هاوچەرخن ونێوانیان زۆرخۆش بووە .وتووێژەکەیان بەم چەشنە دەست پێدەکا.

فەقێ :

سوئالا من حەقیری
سەدەفەک دقێ کوتێکەن
ئیرۆکە لە جەزیری
حەقە کول"مەلێ"کەن
هیلاک ژ دەربا تیری
ج دەرمان هەیە لێ کەن

مەلا:

سەلامێن ملیاکەتان
بێ حەددو بێ حەسێبن
شوبهەتێن ئاقێ شەتان
ژ "مەلا" ل "میم وحێ" بن
هیلاکێن ژ زەحمەتان
دەرمان ژ لام وبێ بن

فەقێ: پرسیاری منی فەقیرو هەزار بخەنە نێو سەدەف وبیبەنە خزمەت مەلا کە لە شاری جەزیرە ..... ئاخۆ برینی تیران چار و دەرمانی چیە ؟

مەلا: سڵاوی مەلائیکەتان بەقدد ئاوی شەتان و لە ئەندازەو هەژمار بەدەر لە مەلاوە لەسەر میم وحێ بێ .... بەخۆشی ئەرک و ئازاران دەرمانەکەی لە لێوانە .

دیارە ئەوانەی دیوانی مەلای جزیری یان خوێندبێتەوە بەوردی ئاگاداری شیعرەکانی دەبن بەڵام من لێرەدا مەبەستم ئەوەیە فەقێ تەیران وەکوو بووە وژیاوە بەگەلی کورد بناسێنم .

"فەقێ تەیران کێ بوو"

لەکوردستانی چوارسەت ساڵ لەمەوبەر کە هەر ئاغا و میرێک لە بەشێکی وڵاتەکەماندا بۆخۆی کوێخا وگزیرو وەزیر و ئاڵا وتەپڵ وبەیداخ وکۆشک و سەراودیوەخان وخولام وکەنیزو نۆکەرودەست وپێوەندوسپا و لەشکروحوکمی هەبوو ودەماری وەرزێر وجووتیارو کاسبکاری کوردیان دەرهێنا بوو . خانی بدلیس خەریکی سازکردنی حەمام وکۆشک وسەرا بوو .

میرانی وان ومەرعەش و خەرپووت وبۆتان وفارس و باقی مەڵبەندەکانی کوردستان هەریەکە خوونکاریک بوون و خوێنی هەژارانیان دەمشت .

بەبیانووی جۆربەجۆر زێرو پوولیان لێ دەستاندن وبۆ دەرباری خاوەن شکۆی عوسمانی یان دەنارد .

لەمکاتەدا شاعیرێکی گەورە ومەزن لەکوردستان پەیدا بوو کەبە شیعرو تارو تەنبووری خۆی خەوی خۆشی لەچاوی زڕاندن وخەڵکی چەوساوە وبێ دەرەتانی هاندا تا قەڵا وبارخانەوبەندیخانەی ئاغاوات ودەرەبەگ و میران تێک بڕمێنن .

ئەم شاعیرە **ناوی مەلا محەممەد خەڵکی حەکاری بوو . جالەبەر ئەوەی نەیناسن ناوی نەهێنی بۆخۆی دانا و بە (م.ح) یانی (محەممەد حەکاری) ناوی دەرکرد .**

خوالێ خۆشبوو محەممەد ئەمین زەکی بەگ لەبارەیدا نووسیوەتی :

فەقێ تەیران خەڵکی ماکۆیە و لەنێوان ساڵەکانی ٧٠٧ ی کۆچی (١٣٠٧ - ١٣٠٨ ی) میلادی ژیاوە وناز ناوی م.ح بووە و ناوی راستی محەممەدە ولە دوو کتێبی بەناوبانگی حیکایەتی شێخی سەنعان و بەیتی ئەسپی رەش زیاتر زۆری شیعر نیە. شیعرەکانی سروشتێکی تایبەتی ناوچەی خۆیان هەیە .

مامۆستای رەحمەتی **عەلائەدین سەجادیش لە "مێژووی ئەدەبی کورد"دا** هەر بەم چەشنەی نووسیوە .

مامۆستا **"بلەچ شێرکۆ"** ش وەکوو ئەوان باسی کردووە و ناوەکەشی بە مەحموود زانیوە

دوکتۆر عێزەدین مستەفا رەسووڵ دەنووسێ " لە ئەنسیکلۆپیدیای ئیسلامیدا " کوردناس ئەلکساندر ژابا نووسیویەتی (محەممەد فەقێ تەیران ٧٠٢ هـ ١٣٠٢- ١٣٠٣ ی، میلادی ٧٧٧ هـ . ١٣٧٥- ١٣٧٦ ، میلادی شیعرەکانی بەناوی م.ح بڵاو کردۆتەوە .....

لە (مکس)ی تورکیا لەدایک بووە. بەسەرهاتی (شێخی سەنعان "، "حەکایەتی پڵینگ "، "بەیتی ئەسپی رەش"ی نووسیوە .

دوکتۆر کەماڵ فوئادو مارگرێت رۆدنکۆ و عەبد و رەقیب یۆسف و... لەبارەی فەقێدا زۆریان تەحقیق کردووە ونووسیویانە کە لە. تێک کردنەوەی ئەوانە وادەردەکەوێ فەقێ ناوی (محەممەد حەکاری" بووە بەڵام بۆچی گوتوویانە تەیران

هێندێک دەڵێن چونکوو لە بەیتی ئەسپی رەش بەزمانی باڵندە وحەیوانی دواوە ولە راستیدا کەلکی لە (منطق

الطیر)ی عەتاری نیشابووری وەرگرتووە ،خەڵکی ساویلکە وایان زانیوە کە ئەوە زمانی باڵندە وتەیران دەزانێ بۆیە پێیان گوتووە (فەقێ تەیران) بەڵام مامۆستا عەبد و رەقیب یۆسف دەنووسێ کە فەقێ خەڵکی گوندی تەیران بووە کە دەکەوێتە نێوان مکس وهیزانەوە .

شیعری فەقێ تەیران

هێندێک لەشیعرەکانی فەقێ تەیران لە دەفتەرێکدا بەناوی گوڵ بەهار کۆکراوە ـ تەوە و ساڵی ۱۵۹۷ لە (یەریڤان) چاپکراوەوئەرکی چاپوکۆکردنەوەی بەستۆی مامۆستا ئارامێ چاچان بووە .

لەشیعری فەقێ دا ئەو راستی یە دەردەکەوێ کە فەقێ تەیران یەکەم شاعیری شۆرشگێڕ وبناغەدانەری شیعری سیاسی لە کوردستاندایە بۆ وێنە چەند نموونە لە شیعرەکانی دێنمەوە تا بزانین چۆن دژی میرراوەستاوە

ئەز ناچم دیوانێ میرا
نابمشا رووڕێ کۆشک وسەرا
برامن خەن کێرو خەنجەرا
فەقی تەیراتەنگە زارێ دلا
گوشتێ من راکەن بەماشا
ل من خەن تیرو کەڤانا
ناچم دیوانێ میرو حاکما
فەقی تەیرا رەبەنێ دلا
هەبوونە دەنگ بێژوشاعیر
برووح ودلڤا پر فەقیر
میرو بەگلەرا ستراند
بێ قیمەت ومەلوول مانا

یانی : من ناچمە دیوانی میران نابم بە بولبولی کۆشک وسەرا ،باکێردوخەنجەرم لێ بدەن ،فەقێ تەیران تەنگە زاری دڵە . با گۆشتم بەمقاش لێ بکەنەوە . تیرو کەوانم لێ بدەن ،ناچمە دیوانی میروحاکمان ،فەقێ تەیران هەژاری دڵە .گۆرانی بێژوشاعیر هەبوون، بەرۆح و دڵ زۆر فەقیر، بۆمیروبەگ گۆرانی یان گوتووە .... بەبێ نرخ ومەلوول ماونەوە..

لەوشیعرەی خوارەوەش وادەردەکەوێ فەقێ لەبەند کراوە ودەفتەرودیوانەکەی ونجڕ ونجڕ کراوە چون دەڵێ :

فەقێ گرتن زیندانیێدا وەرکرن
قەلەمودەفتەر دەستگرتن
ئەوحەفسێ دا هەسیروژارکرن
فەقیێ تەیرا تەنگ زار کرن

یانی :فەقێ یان گرت و خستیانە زیندانەوە . قەڵەم و دەفتەریان ئەستاند . لە بەندیخانە دایە بەخسیر و هەژاریان کرد .فەقێ تەیرا ـ نیان تەنگەزار کرد....

ئەمجار کورەمیریش دەچ و فەقێ جزیا دەدەن:

کورنێت میرپرخە ددارن
زیندان بونا نەفسێ ژارن
ئەز مردنێ ناکەم فکار
ئازایی دخازم هەر جار

یانی : کورانی میر زۆر غەددارن ،زیندانیان بۆ خەڵکی هەژار داناوە . من لە دەست مردن ناناڵم . هەموو دەمێ ئازادیم دەوێ .....

هەرلەوکاتەدا دەنگی دەگاتە گوێی خەڵک،دەڵێ :

دەنگێ من نولا بروسکا ئەورا
وی هەربێژە هەموو جێ یا
هەتانی ببی دەنگێ مفتدخۆرا
ئەزێ بستریمب تێل وتەمبوورا
هەگەرل سەرگوونی هەگەر
زیندان دا
ئەزێ بێژمە جەماعەتا خودا

تێبینی :

بێجگە لەو شیعرانەی کە لە "مەموزینی خانی" و "دیوانی مەلای جزیری " وەرگیراون ، زوربەی شیعرەکانی ئەم وتارە لەباری وشە و وەزن وقافیەوە هەڵەیان تێ کەوتووە .

ئێمە داوامان لە نووسەری وتارەکە کرد تا ئەگەر بۆی دەلوێ ، ساغیان بکاتەوە . بەڵام چونکە تەنیا نوسخەیەکی بەدەستەوە بوو ، بۆی نەکرا ئەمکارە بێک بێنێ . ناچار ئێمەش دەستمان لێ نەدا .

"سروە"

بەسەبکشین نیرێ زولمکارا
هوون فکارانە کەن قەید و
چیدارا
هەتانە کەنگێ ئەزێ بێژم
ئاوا
قەلەم ژی هەلیای دەستێ
من دا
ئەزێ هەرم ناڤا کوردا
ئەزێ وان راسبیرم ئازایە
ئەڤە گوتنا منە هەتا
هەتایە

یانی: دەنگی مروەک گرمژەنی هەور دێ ودەڕوا، سەرلە هەموو جێ یەک دەدا، تا دەنگی مفتەخۆران مابێ، من بەتاروتەمبوور گۆرانی خۆم دەڵێم، دەڵێم بەسە نیری بەحسری لەستۆ دارنن، ئێوە لە دەسکۆت و زنجیر هاوار مەکەن، هەتاکەی من ئەوە بڵێم. قەڵەمیش بەدەست منە. من دەچمە نێوخەڵک. من گۆرانی ئازادی دەڵێم. ئەوە قسەی منە هەتا هەتایە .....

بەراستی شیعری ئەمڕۆی کوردی وشیعری رابردوو بەبڕوای من هەتاهەتایە بەرمەتی فەقێ تەیرانە. هیچ دوورنیە فەقێ و شیعری شۆڕشگێڕانەی ئەو، ئەحمەدی خانی هان دابێ تا مەم و زین دانێ وەک دەڵێ:

من دێ عەلەما کەلامێ
مەوزوون
عالی بکرا ل بانێ گەر
- دوون
بیناڤە روحا مەلێ
جەزیری
پی حەی بکرا عەلی
حەریری
کەیفەک وەبدافەقیهێ
تەیران
حەتتا بئەبەد بمایە
حەیران

ئەمە ئیقراری ئەحمەدی خانی بوو. جابێ گومان ئەگەر فەقێ نەبووبا شیعری شۆڕشگێری کورد بەم زووانە لەدایک نەدەبوو و شاعیری وەکوو خانی وحاجی قادر و مەلای گەورە وپیرەمێردوبێکەس و گۆرانیشمان نەدەبوو. ئەگەریش ببوایە هەرئەوانە بوون کە شیعروهەستی خۆیان بکەنە قوربانی بسکی کچۆلان وبەژنی رێک وپێک وچاوی بەلەک ... بەڵام ئەمە لە کوێ وئەوە لەکوێ ...

وەکوو لەپێشدا گوتمان **فەقێ تەیران دووکتێبی نووسیوە بەڵام سەبارەت بە (شێخی سەنعان) جێگای گومانە وچەند کەسلەزانایان پێیان وایە کە ئەوە ئی فەقێ نیە، بەڵام چیرۆکێک بە ناوی (نەوالەی سیسەبان)ی هەیە بۆیە بەڕای من ئەرکی زانا و موحەقیقی کوردە کەلەبارەی فەقێ وشوێنەوارەکانی زیاتر بنووسن وزیاتری بناسێنن .**

پاشماوەی دایک ....

"ئەمەکوڕی چووکەیەتی" یەک دەیگوت:

"نەورۆزی لێ بوو بە ژەهری مار"و... منیش دەستم کرد بەگریان ولەخۆدان و هاوارکردن ... کەلەنەکاو دایکم گوتی:

- رۆڵە، رۆڵە هەستە، ئەوە بەیانی یە، دەرەنگە یەکەمین رۆژی ساڵە، ئێستا میوانمان بەسەر وەردەبن ... دادەی! ئەوە چیە ئەیەرۆ بۆچی دەگری؟ منیش کەخەوم لەچاوی پەڕی بوو، کاتێک دایکم دیت پەلامارمدا وماچم کردوگوتم دایەگیان تۆم زۆرخۆش دەوێ، توخوا قەت مەمرە، دایکیشم کەسەری سوڕمابوو گوتی:

- باشەکوڕم هەستە درەنگە ئەوقسانە چن؟ نابینی زەق و زیندووم. لەمکاتەدا مامۆستا گوتی:

- دەفتەرەکەت بێنە ئەحمەدی، دەبێ سیفرێکت بدەمێ بەقەدەر سەری خۆت واتلێ هات گاڵتەمان پێ دەکەی؟

دەفتەرەکەم لەسەر میزەکەی دانا، کە چاوی پێکەوت سەری سوور مما نەیزانی بڵێ چی.

دەزانن بۆ؟ لەبەرئەوەی کە هیچی تێدا نەنووسرابوو!

ئاوڕێک
وەسەر مێژووی کوردستان

گەڕانەوەی دەهەزار یۆنانی

بەرامبەر ئەم شوێنە کە دۆزیبوویانەوەکێوەکانی ئەرمەنستان دیار بوون کە بە لێژاییەکی زۆر رژدەوە ، بەرەو چۆمەکە کشابوون . ئەگەر لەشکری ئێمە لەم شوێنە لەئاوی دابا وپەڕیباوە سوارەی دوژمن لەبەر کوێستانە لێژەکانی پشت سەری هیچی لەدەست نەدەهات .

لەگەڵ دوولاوەکە جۆرە شەرابێکمان پەیدا کرد و سپاسی خودایانمان بەجێ هاوردوولامان لە خێری سوفوس نارد . ئەویش هەرکە ئەم هەواڵەی بیست فەرمانی دا بارگەوبنە تێک نێن وئامادەی رۆیشتن بن .ئێمەی سەرکردەش کۆبووینەوە ودەربارەی کارەکان وئەرکی خۆمان کەوتینە راوێژ .

قەول وقەرارمان ئـــاوا

دانا که خئری سوفوس به خۆیوبەلایەکی لەشکرەوە سەڵتەزین لە ئاوەکە بدەن پاشان کە پەڕینەوە بارگە و بنەیان بەدووادا بنێرن . منیش لەم بەرە بمێنمەوە وئاگام لە کوردان بێ .

بۆبەجێ هێنانی ئەم تەگبیرە دەبوایە لەئۆردوگاوە بەرەو بەستێنی چۆم وەڕێ بکەوین کە هەشسەت هەنگاوێک دەبوو .هەرئەوەندە وەڕێ کەوتین ،سوارەی دوژمنیش لەوبەری چۆم وەڕێ کەوت . کە گەیشتینە سەر ئەو بوارەی کە لاوەکان دۆزیبوو ـ یانەوە راوەستاین ، سەربازەکان چەکەکانیان لە سەریەک هەڵچنی .ئەو دەم کاهین داب ودەستووری ، ئایینی یان بەجێ هێنا وبۆ خێوی چۆمی ٚنتریس قوربانی یان کرد .

خئریسوفوسیش لەمرەسمەدا تانجەگوڵێکی لەسەر نابوو وساقۆی سواری وەلا نابوو . سەربازەکان تێیان هەڵکردە سروودی شەڕ وپێشەنگ دابڕ دابڕ بوو و وەنێو ئاو کەوت .خئری سوفوسیشیان لەگەڵ بوو. هەر ئەوەندە خئری سوفوس بەنیوەی لەشکرەوە لەئاوەکەی دا ئاراکانم رەگەڵ خۆخست وبە دەمئاوەکەدا بۆلای خوارووم ئاژۆت .سوارەی دوژمن کە چاوی بەمەکەوت وای زانی کە

خئری سوفوس لەلایەکەوەومنیش لەلایەکی ترەوە گەرەکمانە لەنێو خۆمانی بگرین ، بە ناچاری پیادەنیزامی بەجێ هێشت وهەڵات .

خئری سوفوس کە بە ..لامەت پەڕیبۆوە وەدوای سوارەکان نەکەوت ،جڵەوی وەرگێڕا وهەڵیکوتایە سەر پیادەکان .ئەوانیش کەبەبێ سوارە مابوونەوە زانی یان کەبە تەنیا پیاوی شەڕ نین ودەرەقەتی لەشکری یۆنان نایەن ،ناچار لەلاقانیان وەرێنا و رزگاری یان هات . تائێرە هەموو شتێک بەدڵی ئێمە بوو .بەڵام هێشتا پاشەنگی لەشکر کە لەژێر فەرمانی مندابوو لەوبەری چۆم مابۆوە و مەترسی پەلاماری کوردەکانیان لێ دەکرا . هەر ئەوەندە توانیبامان پشتلەکوردەکان بکەین ولەئاو بدەین بەسمان بوو ،بەڵام ئەوانیش هەر چاوەڕوانی ئەمهەلە بوون .

من بە لەشکرەوە لە لای کوردەکان بەجێ مابووم و دەبوو بوارێک بدۆزمەوە بەبێ ئەوەی پشتلەچیا بکەم! لەئاکامدا لەشکرەکەم کردە دووبەش وبەشێکم دەس بە چەکەوە رووبەکوردەکان دامەزراند و بەشەکەی تریش بە ئەرخەیانی وبەبارگە و بنەوە لە ئاویان داو پەڕینەوە .

کوردەکان کە دیتیان لایەکی لەشکر پەڕیوەتەوە و دەستەیەکی کەمبەجێ ماوە ئەوەیان بەدەرفەت زانی و بە گوڕڕە وهەڵڵا وسروودخوێند ـ نەوە لەچیاکان داگەڕان و هێرشیان بۆهینایین .خئری سوفوس بەلەز کەواندار و قەڵماسک دارەکانی خۆی رەوانە کرد تاکوو لە پەڕینەوەدا یارمەتیمان بدەن .

فەرمانمدا کەواندارەکان لەوبەر راوەستن وکە ئێمە لەئاومان دا دەست بە تیرهاویشتن بکەن .ئەمجار بێ سێ ودوو هەڵمانکوتا سەر کوردەکان وراومان نان،لەگەڵ دەنگی شەیپوورەکان بەرز بۆوە لەنیوەڕێ جڵەومان وەرگێڕا وگورجێک گەڕاینەوە وخۆمان بەچۆم دادا .

کوردەکان بە وەخت نەگەڕانەوە وبەهەڵە چوون ، چون لە دەنگی شەیپوور دەگەیشتن ،دەیانزانی نیشانەی هێرشە نەک پاشەکشە . بەڵام درەنگیان بەدەهۆی ئێمە زانی چونکوو ئیتر چی وا نەمابوو بپەڕینەوە و لە پەنای کەواندارەکانی خۆشماندا بووین .

بەمجۆرە بەسڵامەتی خۆمان گەیاندە ئەرمەنستان . وئەم تەلەسمەمان شکاند .

تەواو

بەشی یەکەمی ئەم وتارە لە سروەی ژمارە ۶دا چاپکرا. ئەوە بەشی دووەمی لەم ژمارەدا پێشکەش دەکرێ. داوا لە خوێنەرانی بەڕێز دەکەین لەم بارەوە یارمەتیمان بدەن بەڵکوو بتوانین "بەشی دەنگ لە زمانی کوردیدا" پوختەتر بکەین.

دەنگ لەزمانی کوردیدا

مەحموود شکاک نژاد

٢- دەنگی باڵندەی دەستەمۆ و کێوی

لەگلەگ = دەتەقێنێ (تەقاندن، تەقە)

مریشک = دەقرتێنێ (قرتاندن، قرتە) دەکورکێنێ (کورکاندن، کورکە) - دەگارێنێ (گاراندن، گارە گار)

کەڵەباب = دەقووقێنێ (قووقە)

کەو = دەقاسپێنێ (قاسپە)، دەغوڕێنێ (غوڕە)

چۆلەکە = دەجیکێنێ (جیکاندن، جیکە)

جووچکە = دەجریوێنێ (جریواندن، جریوە) دەجرووکێنێ (جرووکاندن، جرووکە)

کۆتر = دەگمێنێ (گماندن، گمە)

قەل = دەقڕێنێ (قڕاندن، قڕە)

مراوی = دەقاڕێنێ (قاڕاندن قاڕە)

بولبول = دەچریکێنێ (چریکاندن، چریکە)

زیق زیقاوە = دەزیقێنێ (زیقاندن زیقە)

قشقەڵە = دەقڕێنێ (قڕاندن، قڕە)

بێجگە لەوانە باڵی چەند باڵندەی وەک هەڵۆ و داڵاش (داڵ) هاشە وهازە وهاژەی دێ.

٣- دەنگی گیانلەبەر و زیندەوەری بێ زەرەر و ..... بەزەڕ:

مێش = دەوزێنێ (وزاندن، وزە) دەویزێنێ (ویزاندن، ویزە)

زەرگەتەومێش هەنگوین دەهازێنێ (هازاندن، هازە) دەگیزێنێ (گیزە)

ژەنگەسوورە = دەوژێنێ (وژاندن، وژە)

سریلە (سیسرە) = دەسیرێنێ (سیراندن، سیرە)

مار = دەکوڕێنێ (کوڕاندن، کوڕە) دە وشێنێ (وشاندن، وشە) دەهاشێنێ (هاشاندن، هاشە) دەهووشێنێ (هووشاندن، هووشە)

بۆق = دەقڕێنێ (قڕاندن، قڕە) دەقیڕێنێ (قیڕاندن، قیڕە)

کیسەڵ = دە وشێنی (وشاندن، وشە)

٤- دەنگی ئینسان:

پیاو = دەنەڕێنێ (نەڕاندن، نەڕە) دەگوڕێنێ (گوڕاندن، گوڕە، گوڕژن)

ژن = دەشریخێنێ (شریخاندن شریخە) دەزیقێنێ (زیقاندن،

زیقە)
منداڵ = دەنووزێنێ (نووزاندن
نووزە) دەزیقێنێ (زیقاندن
زیقە)دەكۆخی (كۆخە) دەپشمێ
(پشمە) . . .دەشیڕێنێ (شیڕاندن
شیڕە) دەفیڕێنێ (فیڕاندن
فیڕە) ئەوفیڕاندن وشیڕاندنە
لەنێو گیان لەبەرانی
دیكەشدا دەبیندرێ .
دەجیقێنێ = (جیقاندن،جیقە)
دەناڵێنێ (ناڵاندن ، ناڵە)
دەنارێنێ = (نارە نار)
دەبۆڵێنێ = (بۆڵاندن ، بۆڵە
بۆڵژن)
دەقڵخێنێ = (قڵخاندن،قڵخە)
دەقرخێنێ = (قرخاندن، قرخە)
دەفڕمێنێ = (فڕماندن، فڕمە)
دەفیكێنێ = (فیكاندن، فیكە)
٥- دەنگی ئەوشتانەی لە
تەبیعەتدا هەن :
هەور= دەگرمێنێ (گرماندن ،
گرمە ، گرمژن) دەشریخێنێ
(شریخاندن ، شریخە)
باران = خرمەی دێ (خرمە ،
خرمژن)
با = هاشەی دێ (هاشاندن
هاشە)دەوزێنێ (وزاندن، وزە)
ویزەی دێ (ویزاندن، ویزە)
هاژەی دێ (هاژاندن ، هاژە)
سەماوەر= هازەی دێ (هازاندن،
هازە)
گوللە= هازەی دێ (هازاندن،
هازە).
ئاو= خوڕەی دێ (خوڕاندن،
خوڕە ، خوڕڕە)
ئاور= لرفەی دێ (لرفاندن
لرفە)
دار= خشەی دێ (خشاندن،خشە)
جیڕەی دێ (جیڕاندن،جیڕە)
بەرد= تەقەی دێ (تەقاندن ،
تەقە) شەقەی دێ (شەقە)
(هەڵبەت شە قە وتەقە
مانا یەكیان هەیە .)
سیڕەی دێ (سیڕاندن، سیڕە)
ددان = كرڕەی دێ (كرڕاندن،كرڕە)
دیوار- جەواڵ - بەڕە= تەپەی
دێ (تەپە)
دڵ = كوتەكوتێتی - كوتەی دێ
(كوتان ، كوتە)
چرا = پتەی دێ (پتە ،پتەپتێتی)
مەنجەڵی مس = زرینگەی دێ
(زرینگانەوە ،زرینگە)
جەڕڕەوگۆزەی گڵ = زرینگەی
دێ (زرینگانەوە ،زرینگە)
عەرز- هەرد= زرمەی دێ
(زرمە)
مەزرەق= وینگەی دێ (وینگە)
شمشاڵ = تووڕەی دێ (تووڕە)

فۆلكلۆری كوردی

میرپەنج

دەلۆلۆ . . .ئاخ دەلۆلۆ . . .میر پەنجۆلۆلۆ

- میر پەنجۆ وەزێ ب بێلانا قەلەنییێ داكەتم هابدارە . . .

- دار جغارا دەستێ تاهر خانێ منی برا كەكێ "زەزێ" باڤێ "جەمیلێ" شیلانە مادنا سەری كاریبارە . . .

- دە ئیرۆ پێرا ل سەر سمبێلێ میر پەنجێ منی برا هاب كارئووبارە . . .

دەدبێ "زەزێ" ل بورجا بەلەك دسەكنی بسی دەنگا دكر گازی دگوت تاهر خانۆ ل خەوا شرین رابە سەرا ئێل و عەشیرەتا خو بدە .

- ئەسكەرێ تەیموور خانی ماكوویێ عەجەم پێنج هەزارە . . .

- ئەسكەرێ برایێ تە هندكە پێ نكارە . . .

دەلۆلۆ . . .

- میر پەنجۆ برا وەزێ ل بێلانێ قەلەنی‌یێ داكەتم وێ ب هێل و مێلە . . .

سمبێلێ تاهر خانێ منی برا بینانی هەڤرمووشێ بەر دەستێ وان بەزازا بەعلبەكێ دفرۆشن تێل ب تێلە . . .

وەزێ ب دیارێ قەلەنییێ داكەتم سڕا سارە

دار جغارا دەستێ كەكێ "زەزێ" شیلاندە تاخما سێری كاریبارە . . .

پێنج هەزارە ئەسكەرێ تەیموور خانێ ماكوویێ عەجەم هاتییە سەر كەكێ من ماروومێ ئیشەڤ ئێڤاردا دكە ناكە پێ نكارە . . .

دەلۆلۆ . . . ئاخ دەلۆلۆ . . .

ئاغایۆ دە تو بەردێ، ماقوولۆ دە تو بەردێ

پێشیا ئەسكەر داكەتییە قرخبلاغێ، پاشی مایە دێرزا كەلەڤێ عەباسكەندێ . . .

پێوە کەلاوش

ڕەسووڵ وەیسی

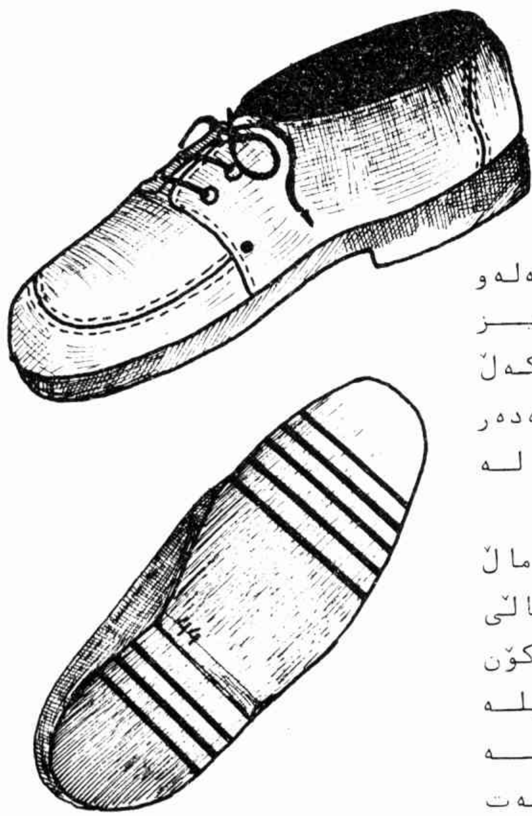

له كوردستان هەركە خەلەو خەرمان هەڵگیران و پایز ڕووی لە زستان نا، دووكەڵ لە دووكێش و كولانان وەدەر دەكەوێ،خاووخێزان دەورە لە كورسی دەنگێون.

هەركە ڕۆژ هەڵكشا تا ماڵ خەوتنان دەروجیران لە ماڵی یەكتر كۆ دەبنەوە و كای‌كۆن بەبا دەكەن و نەقڵ ونەزیلە دەگێڕنەوە و مەتەڵۆكە لە یەكتر دادێنن و حیكایەت دەكەن و وا هەیە گوتنیش بڵێن.با سەرێك لە ماڵی خاڵ چەتۆ بدەین و بزانین باس و خەبەری ئەوێ چیە.

خاڵ چەتۆ پیاوێكی خڕیلە و بەدڵ و دەروونە بەڵام كەللە ڕەقە،خاوەنی سێ كوڕ و دوو كچانە.دوو كوڕی بەژن و ماڵن،كچێكیشی لە ماڵی‌مێردە. خاڵ چەتۆ لەگەڵ ژنێك و كوڕو كچێك دەژی.كە دەرگای ژووریان دەكەینەوە تەماشا دەكەین ئەوا خاڵ چەتۆ لەگەڵ هەباسە تەپلەی دراوسێ ـ یان و ژن و منداڵی،لەبن كورسی دانیشتوون.خاڵ‌چەتۆی تەنگە ئەستوور كە لایەكی كورسی داگیر كردووە و ژوورەكەی بە دووكەڵی جگەرە قانگ داوەوپاڵتۆشڕەكەی بە شانیداداوە ڕوو دەكاتە هەباسە تەپلە:

ـ بەسەری تۆ خاڵ هەباس ماڵمان لە"سەر گردە" بوو. باوكم بەرەحمەت بێ لەگەڵ مردووی تۆ،هێشتا خەتی سمێڵم نەدابوو،تەمەنم هەر چاردە پازدە دەبوو، ئەو ژنەی حازری،خەجێی بۆم لە سۆفی تەهای ڕەحمەتی خواست و ئەویش زۆر پیاوانە پێشكەشی باوكمی كرد.یارەبی بەرەحمەت بێ،بەخوای بابە پیاوی چا بوو. پیاوەتی هەر بەلایەك نەدەكرا باوكیشم عەیشەی خوشكمی دا بە كوڕەكەی و پێكەوە بووینە خزم.بابە ئەو پیاوەتی ئەو زەمانی هەبوو كوا ئێستا ماوە؟

هەباسەتەپلە قسەكەی دەبڕێ و دەڵێ:

ـ كوڕە حاڕێ لەو قسانە گەڕێ! تازە لەمن و لەتۆ ڕابردووە با چارەیەك بۆ مامخدر بدۆزینەوە.كە لەوەتا پارەكە ژنەكەی ئەمری خوای كردووە بێ‌نەوان ماوەتەوە

خاڵ چەتۆ:

ـ وەڵڵاهی خۆ ڕاستدەكەی بەڵام حدر خۆ كچی نیە بۆ خۆی

ژن بە ژنەی پێ بکا.

خاڵ چەتۆ: باشە کەسی دیوەتەوە؟

هەباسە تەپلە: وەڵڵاهی چت لێ وەشێرم ئەوەی راستی بێ منی کردۆتە قاسید بێمە خزمەتت ئەگەر رەزات لێ بێ ئەوە فاتمی کچت بدەین بەو، برازاکەی ئەویش لە ئەحمەدی کوڕت مارە بکەین.

چەتۆ: ئاخر هەباس کوا فاتم بۆ خدر دەبێ؟ ئەو زۆر بەتەمەنترە.

هەباسەتەپلە: کورە ئەگەر بۆخۆت پێت خۆش بێ زۆر چاک دەبێ. مام خدریش کەسی لەگەڵ دەماڵدا نیە و زۆر باش رێک دەکەون.

چەتۆ مژێک لە جگەرەکەی دەدا و دەکەوێتە فکر و خەیاڵان. پاشان ئەملاوئەولابەک دەکا و پاڵتۆکە بە شانیدا دەداتەوە:

ـ وەڵڵاهی هەباس جونکوو بە ردێنی سپیەوە زەحمەتت کێشاوە هاتویە و مامخدریش پیاوێکی فەقیروخواناسە قەیدی نیە لەگەڵ ئەو کچەشم نەکرد و کردمە پێوەکەوشێک و لەپێی تۆم کرد.

خەجێی خێزانی خاڵ چەتۆکە ئەم قسانەی بەدڵ نەبوون هەر ددانی گر دەکردنەوە، لەپڕ گوتی:

ئەرێ خاڵ هەباس حا کوا فاتمیلێ بۆ ئەو پیاوە پیرە دەبێ، پێم وایە ئەویش کەسی لەئێمە زیاتر وەگیر نەکەوتووە راست هاتووە لە داوێنی ئێمە هاڵاوە.

چەتۆ لە دەمی خەجێ دەداتەوە و دەڵێ:

ـ کچێ خەج تۆ بێدەنگ بە، هەقت بەو کارانە نەبێ قسە لە قسەی پیاوان مەکە!

هەباسە تەپلە بۆ ئەوەی لەمە زیاتر گوێی لە قسەکانی خەجێ نەبێ روو لە چەتۆدەکا دەڵێ:

ـ ئەدی خاڵ چەتۆ ژن بە ژنەکەی ماڵی دەروێش برایم وشەنگە چی لێهاتەوە، هیچ دەنگی نیە؟

چەتۆ: بڵێم چی برالە

گوایە کچەکەی دەروێش برایم بە کورەکەی شەنگە رازی نیە هەروا ماوەتەوە.

هەباسە تەپلە بۆ ئەوەی چەتۆ باشتر هانی بدا دەڵێ:

جاچۆن کچەکە رازی نیە! وەڵڵا وەبینلا ئەگەر ئەوە کچی من بوایە و لە قسەم دەرچووبایە بە شەنە ورگم دەدڕێ! بابە کچی ئەو زەمانە حەیایان لە روو هەڵگیراوە.

خەجێ کە لەنێو خەڵکدا بە خەجەهەیتە ناوی دەرکرد

ـ بوو هەر دەتگوت قسەی لە باخەڵدان، گورج لاتاوێکی دیکەی بە بنانگوێی هەباسە تەپلە دادا و گوتی:

ـ خاڵ هەباس دەروێش برایم بۆیە ئەم کارەی نەکردووە کە دێ دوختەری لێ نیە لەوە ترساوە نەوەکوو کچەکەی بە شەنە بمرێ، وەڵڵاهی هەر ئەوە مابوو فێری چەتۆ بکەی، ئەوە کچی خۆت بوایە قەت ئاوات نەدەگوت کورە چەتۆ، ئەوە خەرفاوی یا خوا لێ گۆڕیوی؟ بۆ لەم دنیا پان و بەرینەدا

کەس نەماوە کچی بدەیەی،ئەو پیرە پەندە نەبێ؟ فاتمیش کە هەر لە هەوەڵەوە لە دووری کورسی، لە پەنا کوڵەکە هەڵترووشکابوو گوێی بۆ

قسەکانی باوکی و هەباسە تەپلە شل کردبوو فرمێسکی هەڵدەڕشت دەنگی لێنەدەهات

چەتۆ کە پرتەوبۆڵەی خەجێ و گریانی فاتمی پێ خۆش نەبوو لەپڕ دارجگەرەیەک دەخێوێنێتە پشت ملی خەجێ و بەسەریاندا دەگوڕێنێ:هەستن لەبەر چاوم لاچن،من ئەم کارە دەکەم ئێوەش هەر خۆتان هەڵباوێن و بلێن هەیدەرین قەلەندرین ، بە پشوو هەڵماڵاوی روو لە هەباسە تەپلە دەکا و دەڵێ : هەباس بەمام خدر بلێ ئەوە من کچەکەی خۆم دایەو با ئەویش تەدارەک بۆ برازاکەی خۆی بگرێ، لەدێی خۆشمان مەلا نیە با مامۆستا مەلا بایز لە.......را بێنێ و هەر سبەینێ جێبەجێ بکەین .

مام خدر کە باوەڕی نەدەکرد کارەکە ئاوا زوو پێک بێ خێرا هەموو شتێک حازر دەکا و مامۆستا مەلا بایز دێنێ و بۆ مارەکردن لە ماڵی هەباسە تەپلە کۆ دەبنەوە .مامۆستا سەرپێتی قسان خۆش دەکا و دەڵێ:

– دەی براینە با بزانین چۆن پێک هاتوون وقسە – کانتان چۆن بڕیوەتەوە .

هەباسەتەپلە کەوەکیلایەتی هەردوولای بەستۆوە بوو وەدەنگ هات و گوتی:

– جا مامۆستا پێکهاتنەکە چۆنە؟ خاڵ چەتۆ کچەی خۆی داوەتە مام خدر و مامخدریش برازاکەی داوەتە کوڕەکەی خاڵ چەتۆ. ئێستاش تەنیا مارە کردنە کە ماوە کە ئەویش بەعۆدەی جەنابتە .

مامۆستا : هەردووک لا رازین ؟

چەتۆ : بەڵی رازین.رازی نابن دەڵێن چی؟

مامۆستا : زۆر باشە ئەدی کچەکان لە کوێن؟ با وەکیلایەتیان لێ وەرگرین .

چەتۆ: حەنابی مامۆستا وەختایەکی باوک و مام لە حزوور دابن کچەکان چۆن دەتوانن بێنە ئێرە؟ دڵنیا بە هەموو رازین ، خۆ ئیشەڵڵا ئێمە درۆ ناکەین!

* * *

بە کورتی کردیانە ریس و گوریسێک سەریان لە مەلا و حازریان شێواند، وایان نواند کە کەس نارازی نیە . مەلاش کاری تەواو کرد و زەماوەندی نابەدڵ سەریگرت .

ساڵ ونیوێک بەسەر ژن بە ژنەدا رابرد،خدر و فاتمهەر چەند خاوەنی منداڵێک بوون بەڵام جیاوازی تەمەن کوسپێکی گرانی خستبووە سەر رێگای ژیانی خدری پەنجاساڵە و فاتمی نۆزدە بیست ساڵانە. خدر پیر بوو و رۆژ بە رۆژ ئەخلاقی دەگۆڕا و فاتمیش هیچ دڵی بە ماڵ خۆش نەبوو. پێکەوە نەدەسازان.ئاخر و عاقیبەتی ناعیلاج دەبن تەڵاق بە تەڵاق بکەن.

ئەرێ خزمینە لەمنێوەدا! کێ فیدا بوو؟ تەنێ کۆرپەیەکی بێتاوان یا ....؟

پێوە = لینگە،تا

خێواندن = لێدان

،داهێنانی زەبر

بار هێنانی منداڵ

وەختێک منداڵ بزۆزی دەکا وناسرەوێ ،ئەگەر ئێمە بزچاوانمان گرژ بکەین و بەسەریدا بگورێنین :هەتیوە هەدا دە! "،یا وەختێک لەیستۆکەکەی دەشکێنێ ، دەیسووتێنێ یا جل وبەرگی خۆی پیس دەکا ،ئەگەر ئێمە زللەیەکی پێداکێشین یا تفێک لەرووی بکوتین وبە گریان لەماڵ دەری بکەین کارێکی خاسمان نەکردووە .

نابێ لەیادمان بچێ کە "کایە" ژیانی منداڵە ونابێ لەبیری بکەین کە خۆشمان کاتی منداڵی ومێرمنداڵی کایەمان دەکرد ،شووشەمان دەشکاند ،سواری سەری یەکتر دەبووین و نەدەهەدراین .

بێ گومان لەبیرت نەچۆتەوە چەندەت خۆشارۆکێ کردووە . چەندجاران لەگەڵ منداڵی دراوسێ بەگژ یەکتردا چوون ودایکت بەدواتدا هاتووە و بەزۆر بردووتیەوە ماڵێ .

جاکە خۆمان ئاوا بووین بۆدەبێ ئێستا رەفتارمان لەگەڵ جگەرگۆشەمان ئاوابێ .

یاری دنیای منداڵانە . منداڵ بەیاری زیندووە **ژیانی** بەکایەوە خۆشگەرەکە . زۆرکەس دەڵێن : "منداڵ ماسی یە وکایە ئاو". ئەوی راست بێ ئەو زارۆکە (۲) ی یاری ناکا وخۆی لێ دەبوێرێ زوو هەڵنادا وزەینیشی وەپاش دەکەوێ ودەبێ تا زووە چارە بکرێ .**منداڵی ئاقڵ** ئەوە نیە کە دایمە لەگۆشەیەک بە بێدەنگی دابنیشێ ! بەداخەوە زوربەی دایک وباوکان تەنانەت موعەللیمەکانیش دەیانەوێ منداڵ هەمیشە ئارام وهێمن بێ .بەڵام دەبێ قەبووڵ بکەین کە منداڵ ناتوانێ بۆپێنج دەقیقەش لەسەرەخۆبێ ،ئارام بڕوا و هێدی بدوێ .منداڵ پێی ناکرێ هەمیشە جل وبەرگی خاوێن و پاکژ رابگرێ .کەوابوو ناتوانین پێشی کایەی منداڵ بگرین .بەڵام زۆر چاک دەتوانین کایەی منداڵ بۆ هەر لایەکی کە بمانەوێ لابدەین .زارۆک چلۆن یاری بکا ،لەپاشەرۆژیشدا بە زۆر باران بۆکاروباران وادەبێ .

عاملاندنی مرۆی تێکۆشەر لەپێش هەموو شتێکدا پەیوەندی بەشێوەی یاری کردنی سەردەمی بچووکی یەوە هەیە . شەخسیەتی مرۆ لە تەکامولی کایەکانی وگواستنەوەی بەرە

بەرەی ئەوکایانە بۆمەیدانی کاروئاکار ،پێک دێ .

ئەمەش بڵێین کە یاری و کار فەرقێکی فرەیان نیە . یاری باش وەک کاری باشە و یاری خراپ وەک کاری چەوت و نالەبارە .منداڵ چۆن فێری کاری باش یا خراپ دەبێ ، ئاواش فێری کایەی باش یا خراپ دەبێ .کایەی باش لە شوێنی چاک وبەلەیستۆکی (٣) باش دەکرێ .کایەی باش

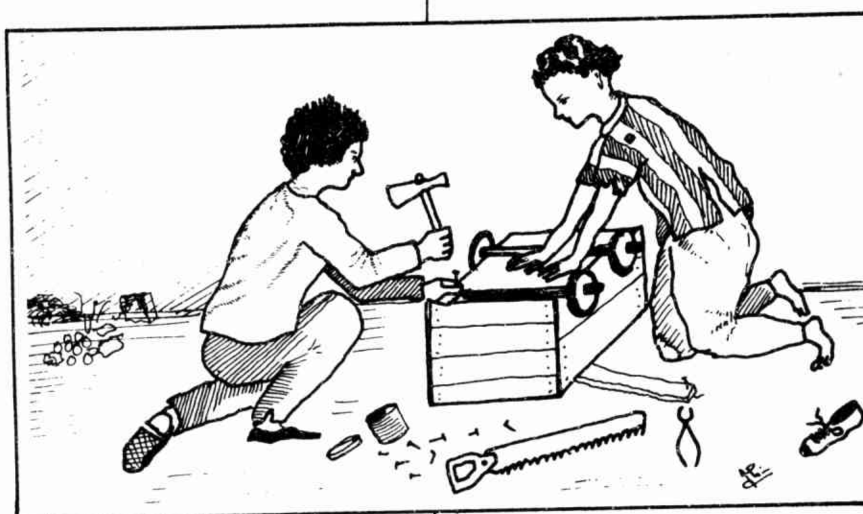

زەینی منداڵ تیژدەکا . منداڵ تینووی دروستکردن وخوڵقاندنە ،جا بەهەرجۆرێک بۆی بلوێ . دەجا باشتر وایە ئامێروکەرەستەی ساکاری بخەینە بەردەست تا بتوانێ شتێکی باشتروگەورەتریان لێ پێک بێنێ .زۆرجاران بۆ منداڵێکی ژێر حەوت ساڵ،چەند موکەعەب ،لەفرۆکەیەکی بەرقی یا شەمەندەفەرێکی سەرسووڕێن باشترە .باشی یا خراپی ئامرازی کایە ، بە گرانی یا هەرزانی قیمەتەکەی نیە ،گرینگ ئەمەیە: "چۆن بەکاردێ" .بۆئەم کارەش ، دایک وباوک زۆرباش دەتوانن یاریدەی منداڵەکەیان بدەن . ئەڵبەتە مەبەست ئەوەنیە کە دایک وباوک لە پێشدا خۆیان گەمە بە لەیستۆکەکە بکەن ،جاکە لێی وەڕەز بوون نۆرەی منداڵەکانیان بێ و فەرمانیان پێ بدەن کە ئاوا بکەن وئاوا مەکەن .

ئێمە دەڵێین ئەگەر منداڵەکەت خەریکی دروستکردنی گاری یە وبزماری دەست ناکەوێ لێی گەڕێ با ئەوەندە بەشوێن بزماردا بگەڕێ تاخۆی لە چیلکە بزمار دروست دەکا .لێی گەڕێ با کۆتەرەیەکیش بکا بەئەسپەکەی. با لە تەختەشپێچکەی بۆساز بکا .با بەردێکی لەباریش بدۆزێتەوە وبیکا بەکابرای داشقەچی .یانی چی گەرەکە باخۆی دروستی بکا . ئەرکی تۆ ئەمەیە هانی بدەی کارەکەی تەواو بکاونیوەچڵ بەجێی نەهێڵێ .جاکە ئەم منداڵە بەم چەشنە یاری بکا ئامادە دەبێ کەلەپاشەرۆژدا ، شتی گەورە وگرینگ دروست بکا .

هێندێک دایک وباوک زۆرتر لەفکری ئەوەدان کەلەیستۆکی زۆرتر وسەر سووڕێنتر وتەواو ئۆتۆماتیک بۆمنداڵیان بکرن. ئەگەر سەرلەماڵی ئەم جۆرە دایک وباوکانە بدەی ،تەماشا دەکەی وەک دووکانی لەیستۆکی منداڵانە هەموو شتێکی لێ پەیدا دەبێ و منداڵەکەشیان هەرتاونا تاوێک خۆبەشتێک دەخافڵێنێ و خێرا دەیشکێنێ و گڕووی لەیستۆکێکی تر دەگرێ . بێ ئەوەی هیچ فێربێ یانی سەری لێ شێواوە . ئەمە کارێکی باش نیە . **لەیستۆکی زۆر سەر لەمنداڵ دەشێوێنێ .**

بێتوو ورچێکی قورمیشدار بۆ بچووکەکەت بکڕی،هەر لە بەیانی یەوە تا ئێوارە قورمیشی دەکاوبەرهەڵدای دەکا .ئەو رۆژە هەر سەیری دەکاو پێدەکەنێ . بەڵام ئەم یاری یە تێکۆشینی زەینی تێدا نیە .لەمنێوەدا منداڵەکە کەسێکی بێ کردەوەیە کە هیچ شتێکی دروست نەکردووەو کایەکەشی بێ بەرهەمە .

ئەگەر منداڵ هەمیشە

خەریکی ئەمجۆرە یاری یانە بێ ،یا تەنیا تەماشاکەرێک بێ لە دوارۆژدا دەبێتە مرۆیەکی بێ بەرهەم ،مرۆیەکی کەتەنیا تەماشاچی کاری خەڵکی ترە وناتوانێ شتێکی نوێ دروست بکا . ناشتوانێ گرێ وگرفتچکی ژیانی خۆی بکاتەوە وبەسەر دژواریدا زاڵ بێ .

دایک وباوک وموعەللیم ومەدرەسە دەبێ بناغەی کایەی منداڵان بۆئەم ئامانجانە دابڕێژن :

١- منداڵ دەبێ بەراستی یاری بکا ،دروست وداهێنەر بێ ورێکخراوێک پێک بێنێ .

٢- منداڵ نابێ لە یاری یەکەوە بپەڕێتە سەر یاری یەکی دی .یانی دەبێ یاری یەک تەواو بکا ، ئەجار بچێتە سەر یەکی تر .

٣- منداڵ دەبێ لەکایەدا فێربێ چۆن دەبێ لەگەڵ ئاواڵەکانی بەتایبەتی ئاواڵی مەدرەسەی ،بجووڵێتەوە

٤- منداڵ دەبێ لەیاریدا فێربێ چلۆن لەگەڵ کەسی لە خۆی گەورەتر بجووڵێتەوە . یانی دەبێ فێربێ رێز لە گەوران بگرێ .

بەکورتی یاری تێکۆشا - نێکی سرشتی یە کەمنداڵ بۆ ژیانی باشتر وخۆشتر تەیار دەکا .

ئەوەش بڵێین کە یاری جۆرە عامالاندنێکی کۆمەڵایەتی یە بەتایبەتی ئەو یاری یانەی کەمنداڵ دەبنە دوو دەستە وبەربەرەکانی دەکەن وفێری ملانە وهاوکاری ولەسەرخۆیی ودەخۆڕادیوی و رێزگرتن لەمافی خەڵک و

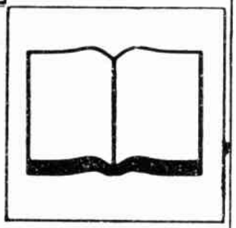

کە زارۆک دەعاملێنێ وبۆ ژیان ئامادەی دەکا .

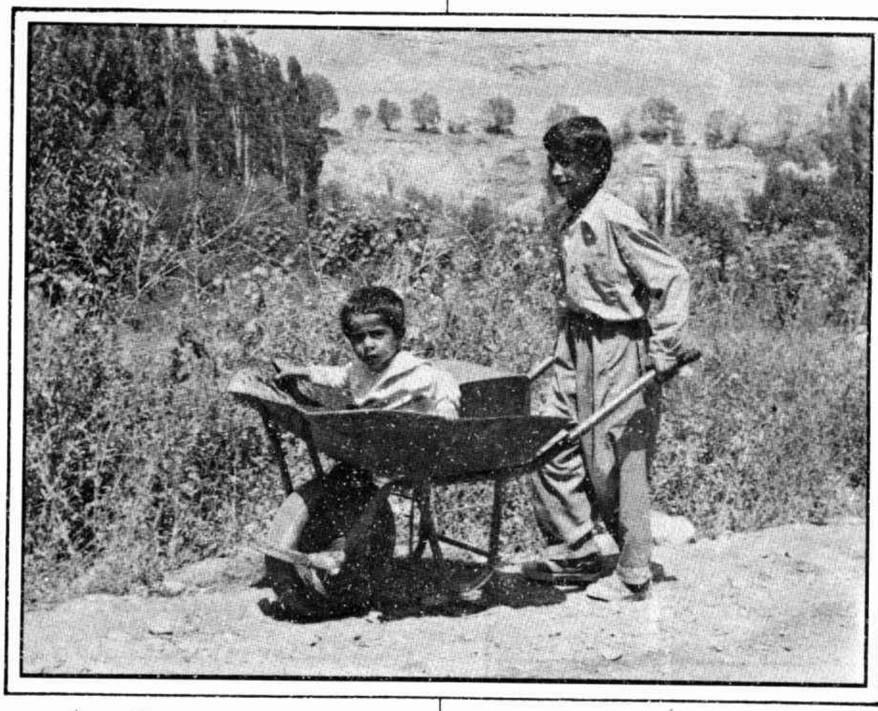

رێک وپێکی ووردبینی و فیداکاری وفەرمانبەری لە قانوون وزۆر ئاکاروکردەوەی کۆمەڵایەتی دەبێ .

کەوابووکایە خۆی بە تەنیا مەدرەسەیەکی گەورەیە دەتوانین ~~بێژین~~ کە یاری رێگایەکە بۆپەروەردەکردنی منداڵ وگومان نییە ئەم رێگایەش رێگایەکی راست و بەکەڵکە .

پەراوێز :

(١) **لەیستۆک** :[لەیست (لەیستن ،لەیزین = یاری. کردن)]: ئامرازی کایە ئەسپابازی .

(٢) **زارۆک** : منداڵ بچووک .

* ئەم وشانەی سەرەوە ئی لەهجەی شیماڵن .

جوغرافیای شارستانی بانە

ڕەئووف وسووقی
حاجی ڕەئووف سەلیمی

۲

سنووری بانە :

شارستانی بانە لە شیمالەوە بە شارستانی **سەقز** ،لە جەنووبەوە بە **ئێراق**،لە ڕۆژهەڵاتەوە بە **ئێراق** وسەرشیوی **سەقز** ،لە ڕۆژاواوە بە شارستانی **سەردەشت**ەوە لکاوە .

هەڵکەوتنی جوغرافیایی :

بانە لە توولی جوغرافیایی (۴۵)دەرەجەو (۵۳) دەقیقەی ڕۆژهەڵات و ،عەرزی جوغرافیایی (۳۹)دەرەجەو (۵۹) دەقیقەی شیمال هەڵکەوتووە .مەساحەتی ئەم شارستانە (۷۹۴)کیلۆمیتری چوارگۆشەیە و (۱۵۴۰) میتر لە ئاستی دەریاوە بەرزە .

کێوەکان :

کەژوکێوو بەرزایی **زنجیرە چیای زاگرۆس** دەوروبەری ئەم شارستانەی داگرتووە **سوورکێو** لە جەنووبەوە ، سنووری بانە وئێراق دیاری دەکا .

زنجیرەی زاگرۆس لە ڕۆژهەڵات وشیمالی ئەم شارستانەوە درێژەی هەیە . ئەم شاخانەی زنجیرەی زاگرۆس کە شارستانی بانەیان لە نێوخۆ گرتووە ،برێتین لە:

کەلیخان و**دووزین** و**مەیدانان** (لە شیمال) ،**بابۆس**و**قەرەج داغ** و**حەوتاش** (لە ڕۆژهەڵات) ، **ئاربەبە** یا **ئەربەبا** و**نهێنی** و **سوورکێو** (لە جەنووب) .

هێندێک کەس دەڵێن چونکە زستانان بارن وگەردەلوولی بەفر لە دەوروبەری **ئاربەبا** هەڵدەکا ،ئەوناوەیان لێناوە . **دووزین** یش چون لە گوێزینە ،ئەم ناوەی بەسەردا براوە .**شێخ ڕەزا تاڵەبانی** ئاوای باسی ئەربەبا کردووە:

(ئاربەبا)

ئەر بە با بێ ئەربەبا
وێران ئەبێ
با نەبێ بانە وەکوو
ریزوان ئەبێ

چەم وورووبار :

١- **چۆمان** :لە ئاقاری چیای **نهێنی** سەرچاوە دەگرێ و لە جەنووبی بانەوە بەبناری شیمالی **سوورکێودا** دەڕوا ولە ئێراق دەڕژێتە **زێی بچووک** .

٢- **چۆمی بانە** : لە **کەلیخان** وشاخی دەوروبەر سەرچاوە دەگرێ وبەنێو شاری بانەدا دەرباز دەبێ ولە رۆژاوای شارەکەوە دەچێتەوە نێو **چۆمان**.

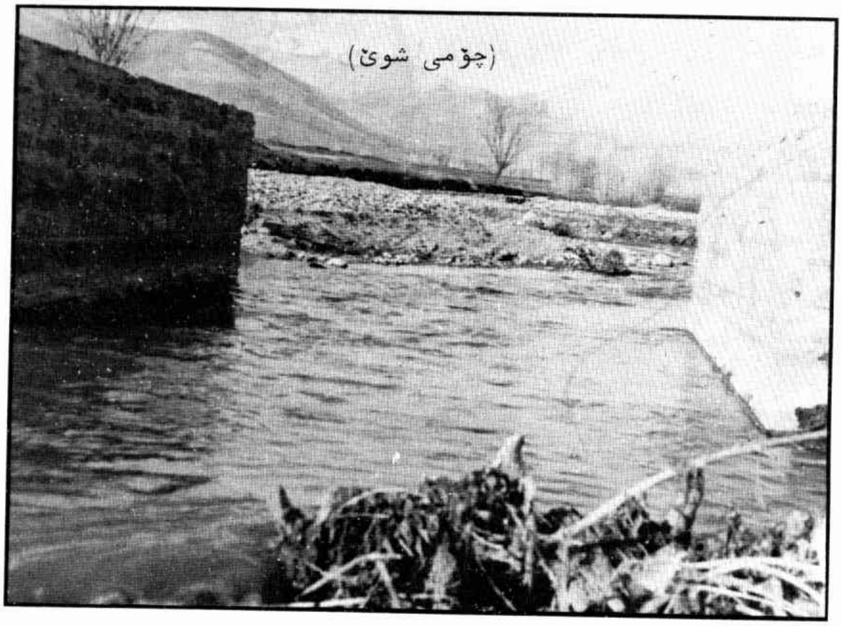
(چۆمی شوێ)

٣- چەمی **شوێ** : لە کێوی **مەیدانان** سەرچاوە دەگرێ وبە شیمالی رۆژاوای شارستانی بانەدا دەڕوا تا لەگەڵ **چۆمان** تێکەڵ دەبێ .

٤- **بۆیەن** :**لەقەرەج دامان** سەرچاوە دەگرێ وبە رۆژهەڵات وجنووبی شارستانی بانەدا دەڕوا ودەڕژێتە **چۆمان** .

٥- **چۆمی کەڵوێ** : کە لە چیای **قەندیل و زمزیران** سەرچاوە دەگرێ وبەرۆژهەڵاتی شارستانی **سەردەشت** وڕۆژئاوای بانەدادێتەخوار وتێکەڵ رووباری **چۆمان** دەبێ وپاش ئەوەی ئاوای ئێراق بوو پێی دەڵێن **زێی گچکە (زابی سەغیر)** کەئەویش دەڕژێتە رووباری **دەجلە** . **چۆمان** یانی **چەند** چۆم کە بووبن بەیەکاو .

(پردی چۆمان ـ گوندی بلەکێ)

پێویستە بگوترێ ئەم چەمانەی باسیان کرا ،چونکە ئاوەکەیان لە ڕێکی زەوی نزمترە ،قازانجێکی ئەوتۆیان بۆکشت وکاڵی ئەم شارستێنە نیە .چاک وایە دەوڵەت بۆئەم ئاوە خواداوانە سەد هەڵبەستێ تا بەفیرۆ نەڕۆن .

ئاوو هەوا :

ئاووهەوای شارستانی بانە لەبەر ڕەوەندی بایمێدیتەرانە ،بەهار وپایزان شێدار و خۆشە وسالێ (٥٠٠) میلی میتر باران دەبارێ .بەڵام زستانان لەبەر ڕەوەندی بای **سیبری** کە بەرەو جەنووب هەڵدەکا ، هەوای بانە ساردە وبەفرێکی زۆر دەبارێ .جاری وایە دەبێ بەسایەقە ووشکەبەندێک

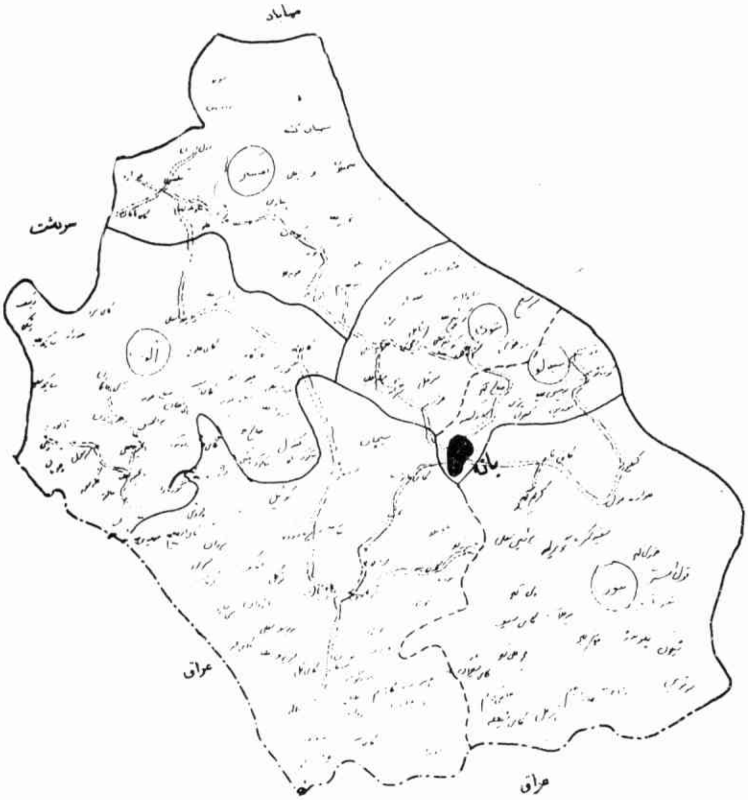

کە ناوچەکە تەڕایی لێ دەبڕێ زستانان سەرما بەلانی زۆرەوە (۲۵) دەرەجە دادەگەڕێتە ژێر سیفر .هاوینان گەرما بەلانی زۆرەوە (۳۰) دەرەجە هەڵدەکشێتە ژوور سیفر .

بایەکان :

۱- شەماڵ : بایەکی مەدیتەڕانەیی یە ، لە ئوقیانووسی ئەتڵەس- ەوەدێ ولە چیا بەرزەکانی ئەم ناوچەیە هەڵدەنگوێ ودەبێتە هۆی باران وخۆش بوونی هەواکەی .ئەمبایە بەهاران بەفر دەتوێنێتەوە .ئەغلەب تەپ وتۆزی شوێنی وشک وبێ بەفر هەڵدەگرێ وبەسەر بەفری شوێنی دیکەیدا دەکاو سووری هەڵدەگێرێ .کاتێک هەڵیکردە ئەگەر هەڵکا ودرەختێ بکەوێ ، زەرووزیان لە تەرەکاڵ و بەراو دەدا .

بای دارئاوسیشی پێدەڵێن .

۲- باڕەش (زریان) : ئەم

(قۆرییە گەلاّ)

ئەم بایە ،دار چرۆ دەردەکاو بایە لە شیمال (سیبری)ەوە دەبووژێتەوە ،بەم بۆنەوە دێ وزۆر ساردە .باڕەش هاوینان

ئاودێری :

وەک پێشتر گوتمان سەتحی ئاوی چۆمەکان لە ئاستی زەوی نزمترە وسەدیان لە بەر دروست نەکراوە ورادەی باران کەمە ودەرەجەکەی سیفرە .ئاوی بن زەوی کەلکی لێ وەرنەگیراوە وچاڵاوی قووڵ لێ نەدراوە .
زوربەی کشت وکاڵی شارستێنی بانە دێمەیە .لە هێندێک جێگاشکەلک لە کانیاوان وەردەگرن وئەستێریان لەبەر هەڵدەبەستن وکارێز لێدەدەن .
زەوی یەکی کە لەچەم نزیک بێ بەندی بۆهەڵدەبەستن و دەیدێرن .بەڵام هەندێک کانیاو ئاویان زۆرە وپێویست نیە

ئەستێریان لەبەر ساز بکرێ. ئاوی ئەم کانیاوانە راستەوخۆ بەجۆگە دەچێتە سەر زەوی وزار وپاراوی دەکا ،وەک کانی شوێ ،بۆیەنی سەروو ،بۆیەنی خواروو (چاوگی نێچیران)، کانیاوێکی گەورەش لە شاری بانەیە کە بەبتوون ئەستێریان بۆ هەڵبەستووە وئاوی بۆری (لوولە)ی زوربەی شار دابین دەکا .

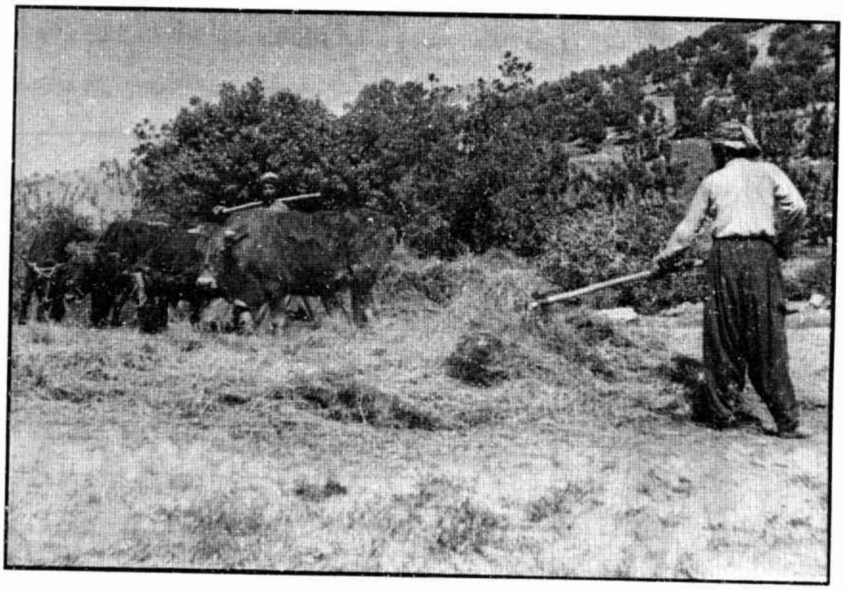

داروگژوگیای بانە :

تێروو ،گوێنی ،هەڵز ،کەما وگژوگیای کێویلکەی تر .لە شاخ وکێوی ئەم شارستانە داری گەلاپان وەک **بەڕوو ، دەمووکە ،مازوو ،ونیوڵ ،بەلاڵووک گۆیژ (گێوژ)، هەرمێ، قەزوان شەهێن** ،وچەند جۆرە داری خۆڕسکی دی ،دەڕوێ .

لێرەواری بانە تەنک و بلاوە وچونکە بۆ سووتەمەنی دەیبڕن ولک وگەلاکەشی بۆ ئاژەڵ لێدەکەنەوە ، روو لە نەمانە .

لەگوێنی ،کەتیرە دەگرن : بنی گوێنی (گەون) بە تەوەرداس دەبڕن ،پاش ماوەیەک شیرەیەک دەردەدا کە دەبێتە **کەتیرە .**

لەدارمازوو ،**گەزۆ** دەگرن : لک وپۆپی دارمازوو بە تەوەرداس هەڵدەپەرتێون وبە لیس دەیکوتنەوە ، ئینجا لە بێژینگی دەدەن، دەبێتە **گەزۆ .**

لەقەزوان، **بنێشت** دەگرن : قەدی دارقەزوان بە تەوەرداس لەلە دەکەن وکۆجیلەی بە بەرەوە دەگرن تا شیرەی بنێشت وردە وردە تێی بچۆڕێ .

داری بەر :

داری دەستنیای بەر برێتین لە: **سێو ،هەرمێ، هەنجیر بەهێ ،هەنار ،قەیسی،توو ، ترێ.** چونکە باخ ورەز بە شێوەی کۆن رەعەمەل دێن ،بەریان زۆر بەکەلک نیەو ورد وبچووک وکرمۆڵن .

ترێ وهەنجیری ئالۆت وترێ رەشەی کانی گوێز وترێ سپیلکەی ئاربەبا زۆر بە ناوبانگن .

گیانداری کێوی :

لەشاخ ودارستانی بانە زوربەی گیاندارە کێوی یەکان هەن : ورچ ،گورگ ،بەراز ،رێوی کەروێشک ،چوالوو ،بزنەکێوی سمۆرە ،. . .کەو ،کوتر ، مراوی پەرەسێلکە ،لەق لەق ،پەپوو ریشۆڵە ،قشقەڵە ،قەلەڕەشە ،. . . .

گیانداری کەوی :

راگرتن وبەخێو کردنی گیانداری کەوی وەک بزن، مەڕ گا ،گامێش ،یەکسم ،. . . .مریشک وکەڵەشێر ،قەل ،قاز ،مراوی . . . لەنێو خەڵکی شارستانی بانەدا باوە .

دریژەی هەیە

وەرەوە

ک.د.ئازاد

وەرەوە ، شوان وەرەوە
سالی بێ پیت و نەهات
تێک شکان .
ئێستە کوێستان دڵە ، دڵدارە زەوی
وەرەوە ، شوان وەرەوە
چاوەڕێتن کەژو کێو
ران وشمشاڵی پەشێو

*　　*+　　*

وەرەوە ، شوان وەرەوە
گڵ ، لە گەڵ هەر نەفەسێک
مەیلی لێ روانی هەیە .
گوڵ ، لە هەر دەشت ودەرێک
مەیلی هەڵدانی هەیە
هەور ، ئێستا کە پڕە
مەیلی گریانی هەیە .
وەرەوە ، شوان وەرەوە
وەرە مزگێنی بەرە
بۆ دەرە وکێڵگە وکێو وهەوار .
وەرە لاپاڵ وقەدی کێوونزار
چاوەڕێتن بە هەزار .

*　　*　　*

وەرەوە ، شوان وەرەوە
ئەو کڵاشەت بکە پێ
کۆنە شمشاڵی هەواڵت بخە بەر پشتێندت
قەفی گۆچان گرە دەست
پەستەکی خۆت بکە بەر
لە کەژ و کێوی ژیان
چاوەڕێتن مەڕ و ران
چاوەڕێتن مەڕ و ران .

شەهید خالیدی زاهیدی ئارام

هەموو رۆژی چوارشەممۆیان
دەچمە گۆڕستانی بیرم
بۆ نیازێک
بۆدوعایەک
بۆ راگەیاندنی رازێک
بۆ راگەیاندنی رازێک
لەسەر گڵکۆی شیعرەکانم
بۆ رۆڵە کۆستکەوتەکانم
پێم ناکرێ
چاوەڕوانی قیامەت بم
بۆ سەرهەڵدانەوەی ژیان
بۆ هەستانەوەی شیعرەکان
تەمام وایە
دەست بدەمە شەیپوورێکوتێی تووڕێنم
قیامەتێک بەدی بێنم
خۆشەویستی وبزە وئەوین
هەتاوی ژین
بۆهەرکەسێ بووکی شیعری نەدی،بێنم

ئەستێرە

ئەگەر سەرانسەری ژینم
سەرم بدرێ لەبەردی سەخت
ئەگەر ئاسۆی بەختەوەریم
وەک زستان لێڵ و بەتەم بێ
ئەگەر هەموو شادی یەکم
سەرچاوەی کەسەر و خەم بێ
ئەگەر درەختی ئاواتم
سێدارەم بێ
هەرگیز ، هەرگیز
کێوی ئیمان و باوەڕم
سەری شکان نانەوێنێ
چون ئومێد و ئەوینی پاک
لە نێو دڵم هەر دەمێنێ
هەر دەمێنێ ...

«رەحیم لوقمانی»

کۆنە هەوار

کۆنە هەوار ، ئەی بەهەشتە بێ وێنەکەم!
هەوێنی ژین ، ئەی رووگە دڵ رفێنەکەم!
چەم و کانی و چیا و باخت پڕ لە رازن
هەزار چەشنە هەوێنی شیعر و ئاوازن
چاوگی تەنیات لەبن درەختی بەر شنە
جێژوانی پڕ لە ئارەزووی جوانی منە
ئێستە چۆڵە ، مایەی کزەی هەناسەمە
گۆڕستانی هیوا و ئاوات و تاسەمە
با بەیادی جارانی جوانی و دڵداری
تێر بۆن بکەم خاک وخۆڵ و بەرد وداری
ئەوا هاتووم کە جارێ تر گەلاوێژی
تیشکی بە ناو شەوی ژینما بهاوێژێ
لەهەر ، وارێ چەپکە گولێ ، یادگارێ
وچانێ تر لە جێژوانی کۆنە یارێ
بەڵام هەی داد هیچ نابیسم ، زار بێدەنگە
وا شمشاڵی دروون کەیلیش گەرووی ،ژەنگە!
شەبەق دەگری وەکوو بووکی بەر دەروازە
چاوی جوانی ، زرێی ئەسری کوڵ و رازە

* * * * * *

کۆنە هەوارئەی بەهەشتە بێ وێنەکەم
ئازار گەستە ، هاودەردە دڵ بەخوێنەکەم
بۆچی تاری ، تریفەی رووت بۆچی تاری
چ بوو باری تەمی زستان لە تۆ باری
گیانە هەستە ئەوا سروەی بەیانی دێ
بەهاری کەسک وسووری زیندەگانی دێ
ئەوا دێم و هەورازە رێی چیات دەگرم
لەسەر لووتکەی "شاخەگەورە"م خۆشە بمرم
تا لە ناخی ژان و ژینتا نەتوێمەوە
لەم ئەوینە ، ناکشێمەوە ، ناکشێمەوە

گولەبەرۆژەیەکی شەنگ
خرابووە ناو سەبەتێک
بەڵام چەرخ و سووڕانەکەی
لەبیر نەکرد .
پەیمانەکەی بۆ تیشکی خۆر
بزر نەکرد .

* * *

نیوەشەوێک
تەڕایی لە رەگی بڕا ،
هەردوو پەلی
لە دوو تەلی رۆژهەڵاتی سەبەتەکە
توند توند بەستن ،
سەری لە بەینیان دەرهێنا
وشکایەتی بەرە بەرە
گیانی دەبرد ،
بەڵام ئەو هەر چاوەڕوانی
دەرکەوتنی تیشکی جوانی
خۆری ئەکرد !

قەچاخ

شیعرهەستە ، پڕمەبەستە
لەبۆ پیری داری دەستە
کەسێک کەشیعر پەرەستە
لەبۆنی شیعردا مەستە
قەت لە شیعرنا بێ خەستە

* * *

شیعر سۆزە ، زۆر پیرۆزە
جێی باوەڕی گەل وهۆزە
وەکوو ئاگری نەورۆزە

* * *

شیعر سۆزی مووسیقایە
شیعر بڕوایە ،هیوایە
شیعر دەرمانە ، دەوایە
لەبۆ دڵانی پڕ لە کوڵ
وەکوو سروەی بەیانوایە

یەختە کردن : هەرچەند **یەختە**کردنی مالاّت کارێکی ناحەزولەبەردلاّن ناجەیازە بەلاّم لەبەعزە جێ یەک بە قازانجی خاوەنەکەیەتی ، ئەوانەی پێیان خۆشە هات و چۆکەیان نهێنی بێ و یەکسمەکەیان نەحیلێنێ و بزۆزی نەکا ،لە تەمەنی حەوت سالّی یەختەی دەکەن. لەودەمە بەدوا ددانەکانی ئالّ وگۆڕیان تێدابەدی نایە وجێی خۆیان دەگرن باشترین کاتە بۆخەساندنی.ئەسپی یەختەکراو ئاراموئەهوەن دەبێ وتەنیا بیرلە زگی دەکاتەوە .ئەگەر باش خزمەتی بکرێ باش گۆشت دەگرێ، بەلاّم بێت وماوەیەک لە **ئالیک** دانی کەمتەرخەمی بکرێ کز دەبێ وچون لەباری رووحی یەوە تەواونیە درەنگ جێی خۆی دەگرێتەوە .

لەهەمووسەیرتر یەکسم لەهەرتەمەنێکدا یەختە بکرێ تادەبێتە دەسالّە ددانی هەروالەفیەتی ئەورۆژەی تێیدا خەساوە دەمێنێتەوە وسەرەتای یەختەکردنی مەعلوومە. بەلاّم زانینی تەمەنی دروستی یەختە زۆر چەتوونە. زۆرجار دیتراوە یەختەی ١٢سالّە بە شەش سالّ فرۆشراوە و کڕیاریش تەواو باوەڕی کردووە .

"کەموکورتی یا عەیبەکان "

یەکسمی عەیبدار وەک

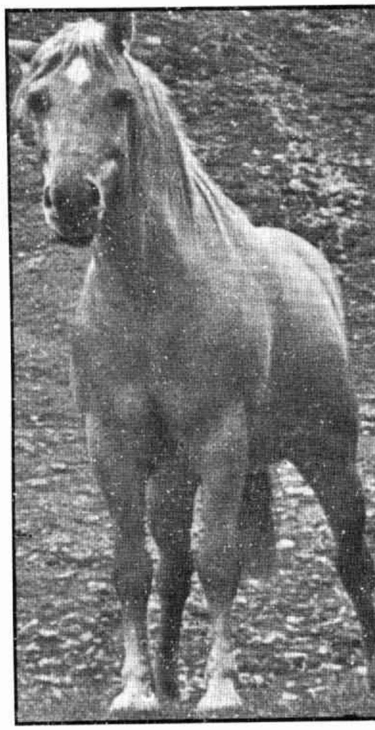

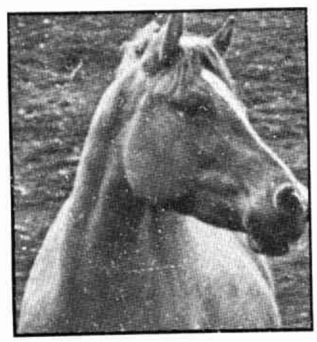

یەکسم

مالّی قەلّب سەروەخاوەنەکەیەتی بۆکڕین وفرۆشتن نابێ. ئەوعەیبانە لەکوردستان بۆ یەکسم ناسراون،یەکسمی عەیبدار لەمعامەلەدا خاوەنەکەی بۆوەی بەسەر یدا نەدەنەوە بە گۆشتی سەر چەپەر وبەهەموو عەیبێکەوە دە بفرۆشی .

١- **بەدنالّی** :ئەوجۆرە یەکسمانە **بەدفەڕولووشک هاوێژن** وئیزن بەنالّبەند نادەن وناهێلّن **نالّ** بکرێن ، **نالّبەند** ناچارە ئەوجۆرە ولاّغانە **لەواشە** بکا ،ئەگەر هات ولەواشەش مرزەمی نەکرد ناچارە لە عەرزی بدا!

ر: رەشەحمەدی

وئینجانالّی بکا ،ئەوکارە چونکی مەترسی وزەحمەتی زۆری تێدایە دەبێتە هۆی خەرجێکی زیادی بۆخاوەنەکەی وهەموو نالّبەندێک بۆی نالّ ناکرێ .

٢- **سەرسمدان** : بەعزە یەکسمێک کەم هۆشە وباش سەرنجی رێ وپێشەخۆی نادا و جارناجارێک هەلّدەنگوێ و **چۆک ولمبۆز** و تەنانەت جاری وایە نێوچاوانی لە عەرز رادەکێشی وسوارخۆی بۆناگیرێتەوەو**رمبە لە عەرز دێنێ** ،ناسینی ئەو یەکسمانە بەسانی یە چونکوو بەدایم شوێنی برینیان لە

سەرچۆکی دیارە، پتر ولاغی یۆرغە دووچاوی ئەو عەیبەیە و لەترسی هەڵدێران دەیانکەنە **ولاغی باری.**

٣- **وەستەگی:** ئەو جۆرە یەکسمە چونکوو ئەو سوارەی لە ئەوەڵەوە گرتوویەتی لێزان وشارەزا نەبووە و لەپاشان خاوەنەکەی نەیتوانیوە باشی بعاملێنێ، **تەوەزەل و نازنازی** بار هاتووە وزۆرجار لە هەوراز پێ دەچەقێنێ و **دەفان دەدا** وتابشتی رێ برینی نامێنێ.

٤- **جەنە:** **جەنە** یا **مانگری** یەکێک لە هەرە عەیبە گەورەکانە کە چاوپۆشی لێناکرێ، ولاغی **جەنەدار** هەر جێ ورێیەکی بەکەیفی نەبێ پێی لێ دەچەقێنێ، جاری وایە لەجێی زۆر چڕ و حاسێ مان دەگرێ و پاشەوپاش دەکشێتەوە و بەزەیی بەخۆی و باروسواریدا نایە و هەڵدەدێرێ لەبیربردنەوەی ئەو عەیبە زۆر چەتوونە تا ئێستا بۆ وەی چارەی ئەو ئاکارە بکەن ولاغی مانگریان کردۆتە **یەخترمە** و لە دووی یەکسمی چاکیان راکێشاوە، یەکسمی مانگر بۆ رۆژی لێقەومان نابێ.

لەوبارەوە زۆرم پرس و را کردووە. زۆرکەس پێیان وایە ئەویەکسمانە بۆخاوەنی پێشوویان بە پەرۆشن و حەز لە سواری بێگانە ناکەن، لە جێیەکی دیش دیتراوە جەنەدارترین یەکسم نەیتوانیوە لەژێر سوار چاکان مان بگرێ کە وابێ یەکسمیش سواری خۆی دەناسێ و دەزانێ شارەزایە یا نا، بەبڕوای من ولاغێک کە ماوەیەکی زۆر کارێکی تایبەتی پێدەکرێ و بە رێیەکی تایبەتیدا هاتوچۆ دەکا ئەو هاتوچوو و کارەی لێ دەبێتە عادەت بێتوولە ناکاو لێی بگۆڕی مان دەگرێ و بە واتەی مەشهور تەرکی عادەت دەبێتە هۆی نەخۆشی.

سڵی: **سڵی** یا **ترسەنۆکی** زۆر کەس بە عەیبی نازانن و تەنانەت زۆریشیان پێ باشە، یەکسمی سڵ بە پێچەوانەی ولاغی **مانگر** دایمە **گوێقولاغ** و ئامادەیە، خشپەیەکی لێ بکەی دەردەپەڕێ. هەر بۆیە یەکسمی سڵ پێویستی بە سواری وریا و **قۆچاغ** هەیە. دەنا بێت و لە نەکاو لە شتێکی بترسێ و بسڵەمێتەوە سەروملی سوار تێک دەکاتەوە

یاڵ وبژبادان: سەیرترین شت کە بۆ بەعزە یەکسمێک روودەدا هەر ئەو یاڵ و بژ بادانەیە، زۆرجار بەچاوی خۆم دیومە یەکسم شەو لە تەویلەدا بووە بەیانی کە هەستاوین دیتوومانە یاڵ و بژی بەرێک وپێکی هۆنراوەتەوە لەم بارەدا زۆرم پرسیوە، **هەموو پێیان وایە شەیاتین بە شەو سواری بوون و یاڵ وبژیان هۆنیوەتەوە. پتر یەکسمی بۆرە وای لێدێ و ئەوجۆرەی پێویستە هەڵنادا. بۆبەرگری لەمکارە، یالی هەڵدەپاچن و کلکی قولە دەکەنەوە. (راستی یا ناراستی ئەم قسەیە بەستۆی نووسەرە. سروە)**

(رەنگەکان)

یەکسم ئەو رەنگانەی هەیە.

١- کوێت: رەنگی ئەسپی کوێت سوورە، هەڵدەکەوێ کلک و یالی رەش بن، کوێتی چەقەڵ خالێکی سپی لەنێو چاوانە، لە رەنگ وکاردا زۆر پەسەندە بە تەجرەبەی پێشینیان نەوسنە و زووتر و پتر لە جۆرەکانی دی کام دەکا.

٢- کوێتی قاپ رەش: رەنگی سووری تاریک و مەیلەو رەشە کلک و یاڵ و لە ئەژنۆیانەرا بۆ خوارێ تەواو رەشن.

٣- رەش کوێت: ئەویش وەک کوێتی قاپ رەش رەنگی سووری تاریکە و لەبەر زگیڕا بۆ خوارێ رەشە،

٤- شێ: رەنگی سووری کاڵی ئامال زەردە، سەری زل و ناقۆڵایە، بەعزێکان جاغیکی سپییان بەنێو چاواندا هاتووە یا لەژێر ئەژنۆیانرا بۆ خوارێ سپییە، بەو پەڵە سپییانە نێوی ناگۆڕێ وهەر بە شێ دەناسرێ، یەکسمی شێ بە تەجرەبەی پێشینیان لە

شێوەردان کەنەفتە .

شێ سێ جۆرە :

١- شێ ٢- شێی بەغز کە ڕەنگی بەرەو کوێتی دەچێ.
٣- شێی خورمایی.

٤- بۆرە : ڕەنگی ئامال سپیلک دەچێ و لەپیری دا مووی لەشی پنۆک پنۆک دەبێ و لێک دیاردەبێ.ئەسپی بۆرە بۆ نێو دڕوان باش نیەو باش ڕێ نابڕێ و مێشوولە زۆری تێدەهاڵێن

٥- شین بۆرە :ئەویش جۆرێک بۆرەیە بەڵام مەیلەو تاریکە، زوربەیان پنۆک پنۆک و جوانن و شین بۆرەی گوڵ کوڵێ یان پێدەڵێن، لە بۆرە پەسەندترن،کلک و یاڵیان تەواو ڕەشە و وردە وردە کە پیر دەبن ڕەنگیان کاڵ دەبێتەوە،شین بۆرەی وایە ڕەنگی لە شین بۆرەی گوڵ - گوڵی تاریکترە ئەو دەستە یەکسمە بە شین بۆرەی تاری ناسراون،کاتێک شین بۆرە ڕەنگی زۆر زۆر تاریک بێ پێی دەڵێن " ئەبرەش" بەعزێک شین بۆرە لەجیاتی خاڵی ڕەش خاڵ و پنۆکی سووری لەسەر پێستە ئەو دەستە یەکسمە بە " سوورخوون" ناسراون .

٦- ڕەش : ناوی بەسەر خۆیەوە، بەڵام جار و بار هەڵدەکەوێ لە ئەژنۆ بەرە ژێر یانێوچاوانی "قەشان" دەبێ .بەوە ناوی ناگۆڕێ و هەر ئەسپی ڕەشی پێدەڵێن .

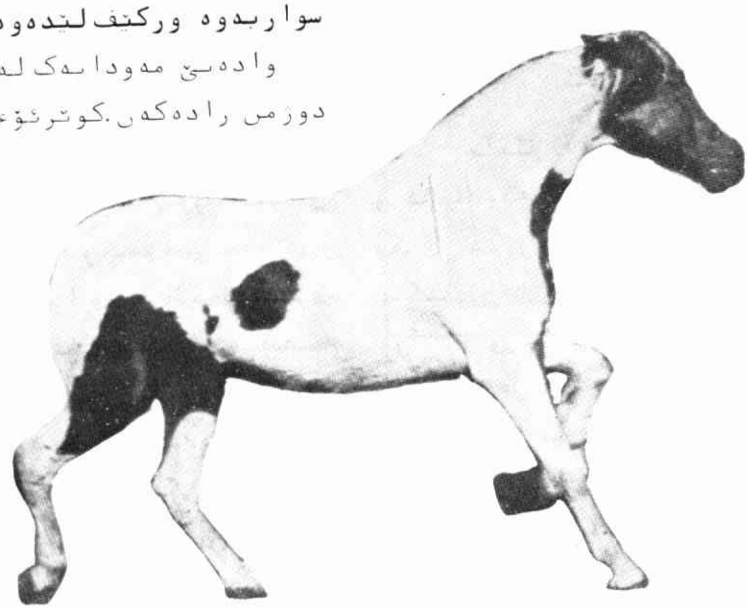

٧- ئەبڵەق: ئەو تۆرەمە یەکسمە ڕەش و سپی یا سوور و سپی و ئی واهەیە چەند ڕەنگی ئاشکرای لێ دیارە، خەڵکی کوردستان پێیان دزێون و لایەنگریان کەمە.

٨- زەرد: ئەو یەکسمە ڕەنگی لە شی کاڵتر وتەواو بارەو زەردە.کورد پەسندی ناکا وپێی وایە وەستەک و کەم دەوامە .

ئەم نەقڵە ئێستاش لەلای بنەماڵە کۆنەکان لەسەر زارو زمانە.

دەگێڕنەوە ڕۆژێک (کوێرئۆغڵی) لێی دەقەومێ ولەگەڵ کوڕەکەی ناچار دەس هەڵێنێ.کوڕەکەی ئامۆژگاری دەکاودەڵێ :

- ڕۆڵە ئەگەر کاری ئاوت بوو ،دوژمنی قەستە سەریشت لەدووبێ، دابەزە کاری ئاوەکەت بکە ئینجا! سواربەوە ورکێف لێدەوە .

وادەبێ مەودایەک لەبەر دوژمن ڕادەکەن.کوێرئۆغڵی بۆخۆی چاوی نابینێ.کوڕەکەی ئاوڕدەداتەوە دەبینێ سوارێکیان بەدواوەیە .بە نیگەرانی بەبابی دەڵێ :

- سوارێکمان بەدواوەیە .

کوێرئۆغڵی دەڵێ :

- ئەسپەکەی چ ڕەنگە ؟

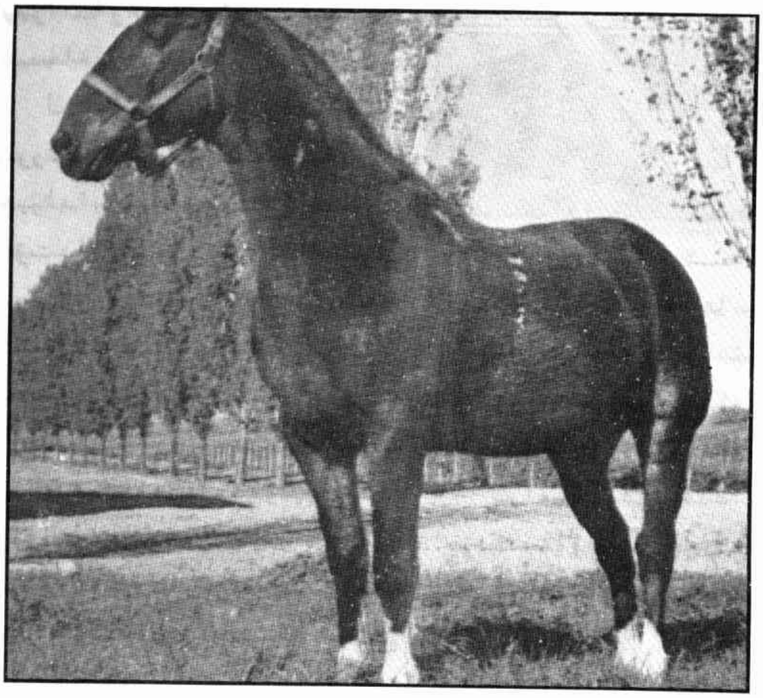

کوڕەکەی دەڵێ :

- شێ یە

کوێرئۆغلی دەڵێ :

- ئەسپەکەی خۆت لە شێوەرد بدە. ئەسپی شێ لەشێوەردان زوو پەکی دەکەوێ .

کوڕە بەقسەی باوکی دەکا و لە سوار رزگار دەبێ .بەرلە نوێ کوڕەکەی ئاوڕ دەداتەوە دەبینێ سوارێکی تریان بەدواوەیە .بەباوکی دەڵێ ئەسپەکەی بۆرە یە . کوێر ئۆغلی دەڵێ :

- ئەسپەکەت لە درک و داڵ بدە .یەکسمی بۆرە لە دڕوو دەترسێ .

دیسان بەقسەی باوکی دەکا و لەویش دەرباز بوون. پاش ماوەیەک ئاوڕ دەداتەوە سوارێکی تر دەبینێ، بە باوکی دەڵێ :

- ئەوجار ئەو سوارەی بەدوومانەوە یەکسمەکەی **کوێتە .**

کوێر ئۆغلی دەڵێ :

- کەوابێ لینگ بدە ئەسپی کوێت هیچی لەگەڵ ناکرێ ، بەڵام رۆڵە لەبیرت بێ ئەگەر گەیشتەوە سەرمان یەک بەخۆت هاوار بکە "جۆجۆ ... جۆجۆ ..." چون یەکسمی کوێت نەوسنە . ئەوی بەڵکوو فێڵەکەمان بیگرێ و وڵاغەکە بەبیستنی ناوی جۆ کام بکا .

لمبۆز : دەمولێوی یەکسم بە کونەلووتەوە .

سەرلمبۆز : ئەوجێگەیەی زنجیری رەشمەی دەکەوێتە سەر .

یاڵ : مووی درێژی ملی ئەسپە

بژ : مووی کورتی ملی ئەسپە لەبەعزە شوێنێک بەکاکۆڵی یەکسم دەڵێن بژ .

سەرجدەو :بەسەرشانی یەکسم دەڵێن .سەربدەوو بدەوگەشی پێدەڵێن . ئەگەر یەکسم ئارەقەی سارد بێتەوە شان و پیلی دەگیرێ ودەڵێن جدەو بووە .

یاڵ کوت : ئەو جێ یەدی کورتانی لەپێشەوە دەکەوێتە سەر ، بەگرانایی بار دەکوترێتەوە جاری وایە بریندار دەبێ و دەڵێن یاڵ کوت بووە . برینی یاڵ کوت درەنگ چاک دەبێتەوە .

نێوکەڕەشە : نێوەڕاستی کورتان دەکەوێتە سەری و ئەستەمترین جێی پشتی یەکسمە .بێ وبریندار بێ زۆر درەنگ چاک دەبێتەوە .

قوونەگاز : ئاخری کورتانی دەکەوێتە سەر .

ماسیلکە : نێوانی قوونەگاز و بەتالایی مایە .

کەفەڵ :پانایی سەرسمتی یەکسم کەفەڵی پێدەڵێن .

کۆڵمت : جێگای پێک گەیشتنەوەی ئێسکی ران ولەگەنە .

نێرگز : ئاخری کلک نێرگزە بۆئەوە کە یەکسم شۆخ بێ وکلکی هەڵێنی نێرگزی دەبڕن .

بەتالایی : بە کەلەکەی یەکسم دەڵێن .

شەرحی ئەوجێگایانەی کە بەرچاون و هەموو کەس دەیانزانێ بەپێویست نازانم .

ڕێنوێنی ئەدەبی

پیرانشار ،جەڵدیان ـ عەلی ئیسماعیل زادە :

لەمهەموو زەوق وهیوا بەخۆ بوونەت زۆر خۆشحاڵین . هیواداریین هەروەک ناوت لە خۆت ناوە ، ببی بە "هێمنی دوارۆژ" . هەموو غەموپەژارەی ئێمە ئەمەیە کە "هێمن" مان لەدەست چووە . ئێستا کە "هێمنی دوارۆژ" سەری هەڵداوە وسڵاو لە حافزوفردەوسی دەکا زۆر شادین .بەڵام تکات لێ دەکەین دەرسەکانیشت فەرامۆش مەکە ، چونکە هەلی خوێندن ئەگەر لەدەست بچێ ، ئیتر هەڵناکەوێتەوە . بۆ شاعیربوون ماوەت زۆرە .

ئەندیمشک ـ عەزیز ئازاد :

هەر وەک خۆت نووسیوتە شاعیر نی .زەوقی نووسینت هەیە .خۆت بەنەسرەوە ماندوو بکەی چاکترە .

گوندی کولتەپەی قورمیشی بۆکان ـ سەیدجەماڵەدین کەریمی :

چیرۆکەکەت زۆر کورتە و لەباری نێوەرۆکیشەوە لاوازە . ئی باشترمان بۆ بنێرە .

گوندی دایەشێخ ،لاجان ـ مستەفا محەممەدی :

تکایە لەبارەی "فەقێ یەتی" ـ دا وتارێکی درێژترمان بۆ بنووسە . ئەم باسەزۆری بەرەوەیە ودەکرێ بەوردی بنووسرێ وکەلکی لێ وەربگیرێ

سەقز ـ شاهۆ زەمانەسازی :

برای بەرێز ، ئەگەر لەدەستت دێ بەسەرهاتی ئەم دوو زانایەمان بۆبنێرە تا بەنۆرەی خۆ چاپی بکەین .

بانە ـ حاجی رئووف سەلیمی :

برای بەڕێز ، بەداخەوە چونکە ناوی شاعیرەکە مەعلووم نەبوو بۆمان نەلوا شیعرەکان چاپ بکەین .

سەقز ـ محەممەد پەرویزی :

تەرجەمەکان شیاوی بڵاو کردنەوە نەبوون .هیواداریین بەرهەمی بەکەلکمان بۆبنێری.

بۆکان ـ سەلاحەدین عەبدوڵڵا ـ زادە :

هەوڵ بدە فکروخەیاڵی خوت بخەیە کار وبەچاوی خۆت لەدنیا بڕوانی . شیعرەکەت بەسەریەکەوە لەباری وەزن و قافیەوە باشە ، تەنیا لەم دوو بەیتەدا وەزن و قافیە تێک چووە :

لەباری قافیەوە :

من لەناو قەفەس بەندم زنجیرە

تۆ لەناو باخان دەکەی راوێرە

بۆ **زنجیر** دەبێ وشەی وەک **پیر یەخسیر ، نیر ، ...** بکرێتە قافیە .بۆ **راوێرە** دەبێ وشەی وەک **گێرە ، سێرە ، شلێرە ، ...** بکرێتە قافیە .

لەباری وەزنەوە :

من دوور لەئاو و هەوای نیشتمانم

تو وەرە رۆشن کەوە چرای ژیانم

بۆئەوەی وەزنەکە تێک نەچێ لەمیسراعی یەکەمی ئەم بەیتەدا ،وشەی **نیشتمان** دەبێ بە **نیشمان**! بخوێندرێتەوە و لەمیسراعی دووەمیشدا دەبێ **کەوە** دەربا وێژین . ئاشکرایە بەمکارەش مەعنای بەیتەکە تەواو دەشێوێ .

بۆکان ـ جەمشید ئەحمەدی :

برای بەرێز ، ئەگەر کتیبێک بۆکڕین وەگیرنەکەوت دەتوانی بەئەمانەت لەدۆست و ئاشنایان وەری بگری .

مامۆستا هەژار کتێبی زۆرە هێندێکیان ئەمانەن : شەرەفنامە (تەرجەمە) بۆ کوردستان (شیعر) ، هۆزی لەبیرکراوی گاوان (تەرجەمە) ئاڵەکۆک (شیعر) دایەباوەکێ خراوە (تەرجەمە) ، ئارێ برا وا رابرا (تەرجەمە) . یەک لەپەنای خاڵ و سیفری بێ بڕانەوە (تەرحەمە) ، ...

بەرهەمدکانی مامۆستا هێمن : تاریک وروون (شیعر)

ڕێنوێنی ئەدەبی

ناڵەی جودایی (شیعر)، هەواری خاڵی (چیرۆک وقەتعەی ئەدەبی) پاشەرۆک (وتاروشیعر)، توحفەی موزەفەرییە، شازادەوگەدا (تەرجەمە)، قەڵادمدم (تەرجەمەی کوردی بەفارسی)..

مامۆستا حەقیقی ئەگەرچی شیعری زۆرە، بەڵام هێشتا بە کتێب بڵاو نەکراونەوە.

بۆفێربوونی ڕێنووسی کوردی، کتێب زۆر نووسراون. سروەش تارادەیەک دەتوانێ یاریدەت بدا.

بانە: عەبدوڵڵا عەباسی

١- شیعرەکەت لەباری زمان وتەعبیرەوە پتەو نیە. بۆوێنە لەم بەیتەی خوارەوەدا، عیبارەتی **"ئاوی ڕەحمەت پێویستی کورد"** دەبوو ئاوا بێ: **"ئاوی ڕەحمەتی پێویستی کورد"**. ئەڵبەتە دیسانیش تەعبیرەکە دڵانابزوێنێ، چونکە شتێکی تازەی تێدا نیە ئەمجۆرە تەعبیرە ئەوەندە گوتراونەوە کەئیدی بوونەتە قسەی عادەتی:

ئاسمان بووی کەڵێت باری
ئاوی ڕەحمەت پێویستی کورد
بەپێنووست شێفت بڕی زەوی
وزاری پێخوستی کورد

عیبارەتی "منبع الادب" کە لەسەرەتای شیعرەکەدا هاتووە لەگەڵ عیبارەتەکانی دیکەی شیعرەکە ڕێک ناکەوێ. "پێنووس"ی داتاشراوت لەبری **"قەڵەم"** بەکارهێناوە.

وشەی وەک **هەست** و **پێخوست** و **خۆشەویست** ـ تکردوونە قافیە. چاک وابوو پیتی پێش "س"ەکانیش یەک بن، وەک: هەست، دەست، مەبەست خەست، دەرووەست،....

٢- ئەم میسراعە، میسراعی یەکەمی غەزەلێکی **نالی** یە و وەزنەکەی "ڕەمەل"ە ئەمەش تەقتیعەکەی:

ڕیشەکەی پا (فاعلاتن)
ن و درێژە (فاعلاتن)
بۆ ڕیا خز (فاعلاتن)
مەت دەکا (فاعلا)

دەجا ئەگەر جێگای (**بۆڕیا**) و (**خزمەت دەکا**) بگۆڕین، وەزنەکە دەشێوێ.

بۆکان ـ یۆسف مستەفا:

مەوزووعی وەک **دروێنە** و **شکارتەکێڵی** و **خەرمان هەڵاویشتن**، گشتین. یانی مەخسووسی تاکە ناوچەیەکی کوردستان نین. لەبەر ئەمە دەکرێ بێ ئەوەی باسی شوێنێک یا کەسێکی تایبەتی بێتەگۆڕێ، بیانووسی. بۆ (وێنە)ش خودا گەورەیە. تۆ تەنێ وتارەکەمان بۆبنێرە باقی لەئەستۆی ئێمە.

خاڵەمین شاعیرێکی پیرەو ئێستاش لەنەغەدە دادەنیشێ سەوادی قەدیمی هەیە. شیعرەکانیشی لەلای خۆیەتی.

برای بەڕێز، کە ئێمە دەڵێین فلانە کتێبمان نیە بۆتانی بنێرین، مەعنای ئەوە نیە کە کتێبەکە لە کتێبخانەی تایبەتی خۆشماندا نەبێ.

بۆکان ـ محەمەد سەعیدنەجاری (ئاسۆ):

ئەلف وبێتکەی کوردی لەمێژساڵە بنەگرتوو بووە چاپکردنی بۆ چوون و رای هێندێک خوێنەر بەم مەعنایە نیە کە ڕێنووسی کوردی لەم بارەوە کەموکووڕی هەیە.

سەقز ـ موحسین مەسعوودی:

هەوڵ بدە چاکتر فێری نووسین وخوێندنەوەی کوردی بی. باش وایە بەکوردی نامەو "دیاری"مان بۆ بنێری.

نەغەدە ـ ئیسماعیل عەزیزی:

دۆستی ئازیز، وتارەکەت زۆر کورت بوو. نووسین لەبارەی شاعیراندا لەسەر ڕۆیشتن ولێ وردبوونەوە و شی کردنەوەیەکی دەقیقی پێدەوێ.

سەردەشت ـ عوسمان مەرجان:

شیعرەکەت لەباری قافیەوە باشە بەڵام لە هێندێک شوێن وەزنەکەی تێک چووە. بۆ وێنە

ڕێنوێنی ئەدەبی

میسراعی یەکەمی ئەم بەیتە دەبوو وەک زوربەی بەیتەکانی دیکە (١٠) هیجا بێ،نەک (١١) :

با بۆت بگێڕمەوە ژیانی
رابردوو
هەزاران هیوا هەمووی
بابردوو

ئەگەر "با"ی سەرەتای میسراعەکە هەڵبەرتێوین . وەزنەکە ساغ دەبێتەوە :

بۆت بگێڕمەوە ژیانی
رابردوو

لەباری زمانیشەوە جێ جێ قەڵەمەکەت هەڵەنگووتووە:

من کەتۆم دیتی لەناو
گشت گوڵان

"**تۆم دیتی**" هەڵەیە . کورد دەڵێ :"**تۆم دیت**" یا "**تۆم بینی**". ئەڵبەتە تەنیا عیبارەتی دووەم لەگەڵ وەزنی شیعرەکە دەسازێ :

من کە **تۆم بینی** لەناو
گشت گوڵان.

برای بەڕێزا سفەتێکی گرینگی شیعری راستین "**ئیجاز**" یا "**کورتەبێژی**"یە کە بەداخەوە لەشیعری تۆ و زوربەی شاعیرە لاوەکاندا وەبەرچاو نایە. هیوادارین ئەم فەرمایشتەی "**نالی**"تان هەمیشە لەبیر بێ :

(نالی)عەجەب بە قووەتی
حیکمەت ئەدای دەکا
مەعنای زۆر وگەورە بە
لەفزی کەم و بچووک

شیعری ئەم ئازیزانەشمان بەدەست گەیشتووە هەروەک زۆر جار رامان گەیاندووە،خاوەنی ئەم شیعرانە هەستێکی ناسکیان هەیە ولەنووسینی نامەکانیاندا وادەردەکەوێ کەبەسەر پەخشاندا پترزاڵن بەلام شیعرەکانیان لەباری وەزن وقافیەوە کەم وکووڕی هەیە . لێرەدا داوایان لێ دەکەین کە پتر خۆ بە پەخشان نووسینەوە ماندوو بکەن کە پتر جێگەی خزمەت بە زمان وئەدەبی کوردییە .

تەورێز ـ کەماڵ کەریمی
سەردەشت ـ خدر مەحموودیان
پیرانشار ـ چیا ـ ق .

نەغەدە ـ حەسەن محەمەدی
بۆکان ـ مستەفا ئیسماعیل پوور
بانە ـ ح . هێرش .
داشبەندی بۆکان ـ سەید کەماڵ لەتیفی .
بۆکان ـ حەکیم فەیزی
سەردەشت ـ رەحمان حاجی
سنە ـ ئەحمەد مودەڕڕیسی
سەردەشت ـ کەماڵ شەمامی.
کولتەپەی بۆکان ـ پشکۆ.
سەقز ـ ح . رزگار.
سەرچنار ،چۆمی مەجیدخان ـ محەممەد چاوەیوور
پیرانشار ـ ئەبووبەکر رەحمان پوور.
ئاوچەی سەردەشت ـ قارانی .
قوڵقوڵەی سەقز ـ سەلاح ئیبراهیمی .
نەغەدە ـ رێبوار ـ سلێمان بابریدی .
؟ ـ رەحیم محەممەدزادە .
بەنگیجەی بۆکان ـ محەممەد شیوەن .
کولتەپەی بۆکان ـ حەکیم فەیزی .
کرماشان ـ سەید مەسعوود هاشمی بەرزنجی .
داشبەندی بۆکان ـ سەیدکەماڵ لەتیفی .
میرئاوای بانە ـ ح.ر. هێرش .
شنۆ ـ محەممەد چووکەڵی .
بۆکان ـ مستەفا ئیسماعیل پوور
چەقەڵ مستەفا،نەغەدە ـ حەسەن محەممەدی .
چەپەرئاوای شنۆ ـ تەها چیانە
سەقز ـ جەلال سەرشیو .
پیرانشار ـ چیا . ق .
بانە ـ سەید موحەممەد بەرزەنجی .
تەورێز ـ کەماڵ کەریمی .
نستانی سەردەشت ـ خدر مەحموودیان .
قەزوێن ـ زوبەیر سەلیم .

پەروەندە

قاری ئەحمەد

تەنزی کۆمەڵایەتی

بۆهەزارەمین جار لە پلەکانی ئیدارەی دادگوستەری وەسەرکەوتم .وەک هەمیشە لەسەرسەرای ئیدارەدا جەماوەرێکی زۆر پێکیان داویشت بەزەحمەت خۆم گەیاندە وەتاغی "دادیار" شەش حەوت کەس دەوریان دابوو هەرکەسەی پرسیارێکی دەکرد و ئەویش بێ ئەوەی سەرهەڵبێنێ وێڕای هەڵدانەوەی لاپەڕەی پەروەندەکانی بەردەستی جوابی دەدایەوە: "برۆ شەش مانگی دیکە وەردوە ! "، "پەروەندەکەت ناتەواوە" "حەواڵەی تارانمان کردووە " و......

ماندوویەتی وبێزاری لە گیان ولەشی دەباری . وەک ، مەکینەی تێک شکاو بەلەقە لەق کاری دەکرد وهیچ دنەیەک حیالە «بەرێ چوون» لەکاریدا بەدینەدەکرا . هەموو رۆژێک تا ئاخری وەختی ئیداری بە کورسی یەکەوە دەنووساوبە بێوازی جوابی ئەموئەوی دەداوە وسبەی هەمەن هەمان بۆئەنجام دانی رۆژەکارێکی دیکە دەهاتەوە .

یەکەم جار دوازدەساڵ لەمەوبەر ، هاتمە خزمەتی و شکاتنامەیەکمدا دەستی . لەوساڵەدا ،ناپیاوێکی بەرواڵەت دۆست ،سەت هەزار تمەنی لێ وەرگرتم کە خانووم بۆبکڕێ ولەکرێ گرتەی رزگارم بکا ،کەچی بەداخەوە پارەکەی خوارد و کارکەوتە دادگا . بەم حیسابەی رامگرتبوو لەمدەی ئەمدوازدە ساڵەدا، ئەمرۆ هەزارەمین جار بوو کە دەهاتمە "دادگوستەری" تا بزانم کاربەکوێ گەیشتووە .

پاش دووسەعات چاوەنواڕی "دادیار" سەری هەڵبڕی و نیگامان تێک بەزین .پرسیارم کرد: قوربان چ بوو؟ کارەکە چی لێهاتەوە؟

فەرمووی :

– تۆ زۆر بەپەلەی ، ناردوومە بیگرن ،لەماڵ نیە نەیان دیوەتەوە . پەلەمەکە هێندێک پشووت لەسەرەخوبێ ! "

خۆم بۆرانەگیرا ،بەتووڕەییەوە گوتم :

– ئاخر قوربان سەبر تاکەی ؟راوەستان تاکەی ؟ دوازدەساڵە سەبرم گرتووە خۆ من حەزرەتی ئەییووب نیم! چۆن نەتان دیتۆتەوە! چما ماڵی لە کێوی قافە! هەر ئێستا وەرنبتاندەمە دەستی . ئەوالەم چایخانەی ژێر ئیدارە دانیشتووە و قلیان دەکێشێ ."

بێ ئەوەی سەرهەڵبڕێ جوابی دامەوە :

– ئێمە حەقمان نیە خەڵک لە کووچە وکۆڵان وچایخانە و جێگای ئاوادا بگرین! تەنیا

دەتوانین بەرگەی جەلبی بۆ بنێرینە ماڵ یا جێگەی کارەکەی لەوەزیاتر دەستمان ناڕوا .

– قوربان دەسەرت گەڕێم ئاخر ئەوە دوازدە ساڵە من بەدووی ئەم پەروەندەیەدا هەڵوەدام .خوا هەڵی ناگرێ، پێغەمبەر قەبووڵی ناکا . فەقیرم ،لە کاروکاسبی بووم . هەرنەبێ مەئموورێکم ڕەگەڵ بخەن خۆم بیگرمو بۆتانی بێنم ،بزانین دەڵێ چی "

لالانەوەوپاڕانەوە کاری خۆیان کرد .زەنگی لێدا ، پاسەوانێکی بانگ کرد وگوتی:

– سەرکار ،بۆت دەنووسم سەی دەگەڵ کاک هەمەوەند دەچی بۆماڵی "عەبەقاچاچی" و دە یهێنی بۆئێرە! "

زۆرم دوعا بۆعەمروماڵی کردو قەرارمان دانا سەی ئێوارە دەگەڵ "سەرکارمەمدەلی" بچین "عەبەقاچاچی" بگرین . ئیدارەم بەجێ هێشت و بۆ هەزارەمین جارروومکردە چایخانەکەی ژێر دادگوستەری. قاوەچی وشاگردەکانی منیان لەباوک وبرای خۆیان باشتر دەناسی. هەروەژوور دەکەوتم، قاوەچی دەستووری دەدا "کوڕە چایەکی تازە بەرە خزمەت کاک هەمەوەند! قەنەی بۆ تازەکەوە! بڕوو! "

زوربەی موشتەری ئەم چایخانەیە ئەوکەسانە بوون کەسەروکاریان لەگەڵ دادگوستەری وشکایەت و شکایەتکاری هەبوو .شکایەتکا – رەکان لەبەرێک وشکایەت لێکراوەکانیش لەبەرێکی دیکەدا دادەنیشتن. بەری شکایەتکاران ،هەمووکزو داماو وخەفەتبار بوون و شکایەت لێکراوەکانیش

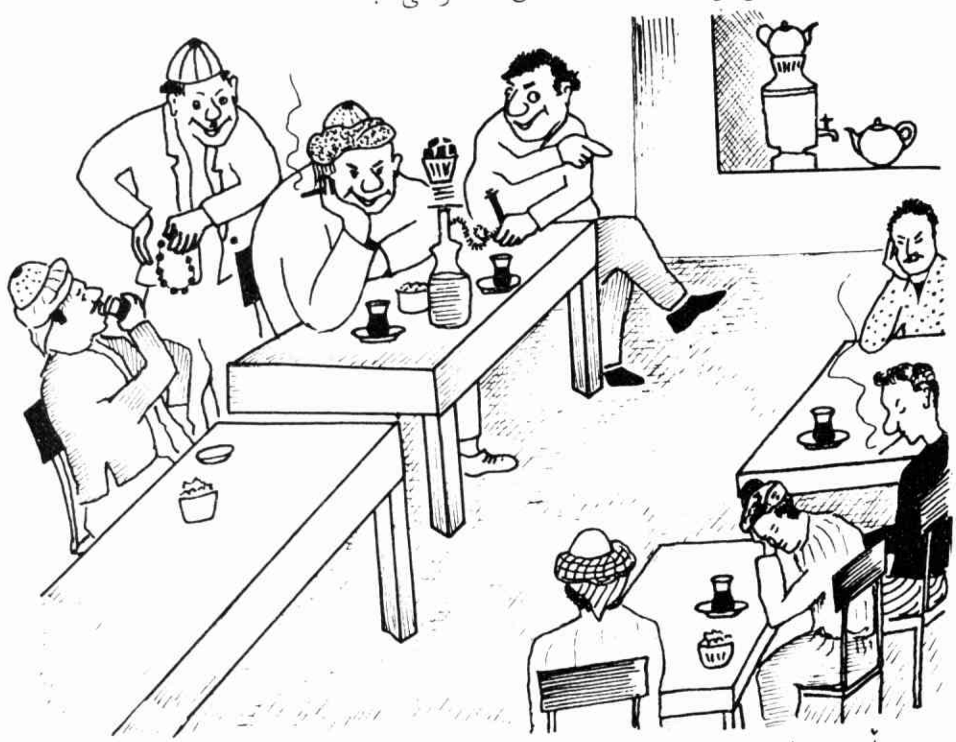

ئەعلەب مل ئەستوور وەکەبەف ودەماغ بوون وجارجارە لانا وبشیان داویشت وتیریان بەشکایەتکارەکان دەکرد . چایەکەم خواردەوەو دەستم کرد بەقەنەکێشان. " عەبە قاچاچی" بەرامبەرم دانیشتبوو ،بەفیزوهەوا قەنەی دەکێشا ولەگەڵ چەن کەس لە درودرۆزن وکلاو – بەردارەکانی هاوالی قسەیان دەکرد .بەزێنجێکی سووری دەنگزلی هەڵدەسووڕاند و حارحار چاوێکی لێدەکردم و بزەی دەهاتێ وبەهاوڕێکانی دەگوت :

– باهەر شکایەتم لێ بکەن! هیچیان پێ ناکرێ ئەوە دوازدە ساڵە هیچیان پێ نەکراوە ...

یەکی دیکە قسەکەی بڕی و گوتی :

– تازە تێ دەگەم باشترین کاسبی هەرئەوەیە بوولی حەلک بخوی وشکایەتت لێ بکەن! هەر ئەوەندە رەحمەتە کاربکاتە دادگوستەری .تازە لێت ناستێندرێتەوە !

لەدڵی خۆمدا گوتم "دەردت لە گیانم عەبە! جاچاوت لە بەتبەتێنی سەی بێ !

هەستام وچایخانەم بەجێ هێشت وبەرەوماڵ بوومەوە .هەرچۆنێک بوئەو شەوەش رابرد .لەبەرەبەیانرا

قاسید بووم بزانم "عەبە"
بۆکوێ دەچێ وج دەکا .
ئەورۆژە شانس وبەخت هێنای وعەبە لەبەردەرکی خۆیان ودەروجیران راوێچکەی بەستبوو. وێبوەتر نەدەچوو. وەختی خۆی ڕۆیشتم لەگەڵ "سەرکار مەمدەلی" رووما ن کردە ماڵی "عەبە" لەدرگامان دا وژنێک درگای کردەوە. وەژوور کەوتین و عەبەمان ویست .ژن جوابی داوە:"لەماڵی ئەوجیرانەمانە ئەوە دەنێرم لەدووی". بە دوابدا وەدەرکەوتین ولە بەردەرگا راوەستاین . زۆری بی نەچوو "عەبە" و چەن کەسێک لەماڵی جیران کە تەبیا چەن کەزێک لە ماڵی "عەبە" وێبوەتر بوو هاتنەدەر ولەبەر درگا راوەستان و بۆلای ئیمە نەهاتن . چاویکم لە "سەرکارمەمدەلی" کرد .
"ئەماڵە! خۆبەتی!ئەوەی تەزبیحی سووری دەنێ زلی بەدەستەوە "عەبە"یە."سەرکار هێندێک راما ومتەقی نەکرد . دیسان پێم گوتەوە"دەی کاکە دەی ! لەچی راوەستاوی ؟"
گوتی :
ـ دەزانی چیە کاکە جان من ناتوانمەوە ،بچمەوە بەر دەرکی خەلک . هەردەتوانم لەمناوبنیشانە کە پی یان داوم بیگرمەوەدا ئەویش لەماڵ نیە ! لەجێگای خوی نیە!"
قەلەمەکەی دەرهیناو بە خەتێکی ناخۆش لەژێر ئەو نامەی"دادیار" پێی دابوو نووسی "خواندە درمحل نبود- شکایەت لێکراو لەماڵ نەبوو" پرتەوبۆڵە ودادوهاواری من بێ فایدە بوو." سەرکار مەمدەلی " بولای عەبە نەچوو ونەچوو.پاشان بە سرتە پێی گوتم :
"کاکەجان ئەگەر کابرا هەردووگەز لەوجێگایەی کە گەرارە بگیرێ دوورتر راوەستێتەوە هەگمان نیە بیگرین وگسەی دەگەل بکەینەوە! کانوون،کانوونە !
بەلێ بەراستی "کانوون کانوونە!" بەتەواوی تێگە-

یشتم چ باسە! "عەبە" کە هەرچەند گەزێکمان لی دوور بوو ،قاقاپیمان پیدەکەنی و هەر بەهێندیشی نەدەزانین !
سەبێنی رۆژی دوایی

بۆ هەزارویەکەمین جار لە پلەکانی دادگوستەری وەسەر کەوتم وچوومەوە خزمەت "دادیار".بێ ئەوەی مۆڵەتی گازندە وزووخاو هەڵڕشتنم پێ بدا فەرمووی :
ـ راپۆرتی مەئموور دەڵێ "خواندە درمحل نبود" . بڕۆ چوارمانگی دیکە وەرەوە! ئەم نامەیەش لەگەڵ خۆت بەرەبۆ بایەگانی .خواحافیز!"
نامەم وەرگرت وچوومە ژووری بایەگانی .بایەگان پیرەمێردێکی ٥٠- ٦٠ ساڵە بوو. لەمدەی ئەم دوازدە، ساڵەدا ببووینە دۆستی نیزیک .نامەکەی لێ وەرگرتم وگوتی :
ـ چوارمانگی دی ! چوار مانگ هیچ نیە !"
هاوارم کرد :
ـ ئەی هاوار ئەوەدەلێی

چی ؟. چۆن چوارمانگ شتێک نیە !"

وەلامی نەدامەوە ، بەلام بەپەلە وبەلەرزە لەرز پەروەندەیەکی هێنا ولەپێشی دانام و گوتی :

"شاکی شەماشاکە! بزانە ئی ش ژەمانێکە! هێشتا تەواو نەبووە !"

پەروەندەم کردەوە، زۆرم سەروبن کرد سەرەدەرم لێ نەکرد. نووسراوەکان نە عەرەبی بوون ،نە فارسی ، نە لاتین ،نەژاپۆنی .چونکوو پیتە عەرەبی وفارسی و لاتینی یەکان دەناسم وهێندەشم نووسراوەی ژاپۆنی لەسەر تەلەویزیۆن دیوە بەختی ئەوانیش کەوەک بۆق وقرژاڵ وجاڵجاڵۆکە دەچێ ڕاهاتووم. پیتەکانی ئەم پەروەندە زۆرتر وەبزمار دەچوون کە لەتەنیشت یەک ریز کرابن وهێندێکیان کەوتبن .گوتم :

– چ تێی ناگەم ئەمە چ جۆرە نووسینێکە !؟

بزەیەک لێوەچرچەکانی لێک هەڵپچڕی .وردێک پێکەنی و گوتی :

– ئەم پەروەندەیە لە ژەمانی هەخامەنیشی یەکانەوە ماوەتەوە! کابرایەک بە ناوی "کامبوژیا" شکایەتی کردووە کەئیدارەی ژەنگەلبانی ژەمانی هەخامەنیشیان چونکە خانووەکەی چەن داری تێدابووە لێی زەوتکردووە و کارەکە دراوە بە دادگوشتەری وتائێشتا پەڕوەندە هەر درێژەی هەیە ."

پەروەندەی "کامبوژیا"ی هەڵگرتەوە وگوتی:"راوەشتە، پەروەندەیەکی ژەمانی"خوازە نیژامەدینت" بۆ بێنم بزانە ش خەبەرە ! قەرارە ئەو رۆژانە کاری تەواو بێ!"

دەستم بۆلای راداشت و پاڕامەوە .

– باشە قوربان. باشە. بۆخاتری خوا مەیهێنە، دەزانم تائەمڕۆ شکات لێکرا– ویان نەدۆزیوەتەوە وهەر بەشوێنیدا دەگەڕێن !"

بۆ هەزارویەکەمین جار لە پلیکانی ئیدارەدا هاتمە خوارەوچوومەوە چایخانەی گۆرین.فەرمانی هەمیشەیی درا .

– کورە چایەکی جوان بۆ کاک هەمەوەند بەرە .قەنەی بۆتازە کەوە .بزوو !"

لەتەنیشتم پیرەپیاوێکی سەروڕدێن سپی وبەخۆوە لەگەڵ یەکی دیکە دانیشتبوون کەبەشێوە قسەکردنیان را مەنگوڕ یامامەش بوون. کاک "عەزیم"ی جیرانیشمان لە تەنیشتوانەوە خەریکی قەنەکێشان بوو. هەرکە چاوی بەمن کەوت پرسیاری کرد :

"کاک هەمەوەند" پەروەندەکەت چی لێ هاتەوە ؟

دەمم لەقەنە کردەوە و هەناسەیەکم هەڵکێشا و سەرگوربشتەی پەروەندەکەم لەنووکەوە بۆگێراوەو گوتم کە ئامەوێ جی دی وەدووکەوم. کاک عەزیم هێندێکی دڵخۆشی دامەوە وسەرئەنجام گوتی کە کاری وا دەبێ بەحسودای بسێری وقەرری وادەبێ بە بەبووی دابنێی . پیری سەروردێن سپی کەگوێی لەم وتووێژەمان هەڵخستبوو بە راوێژی شیرینی مەنگوڕی هەڵیدایە و گوتی :

– حەق دەبی بەدەستی خۆی بستێنی .دەڵێم ئەمە کاکە سوارێکی بوو زوڵمیان لێ دەکرد وملکیان لێ داگیر کردبوو .زۆری هاتوچۆی ئیدارەومیداران کرد چی بۆ نەچۆسەرێ .رۆژێکی دەستی دا گۆپاڵی وسەری دووانی شکاند .بەسەری توو ئاوبە ئاوری داکرا .خودا وەت حەستێنی .لەکۆڵی بوونەوە و ملکەکەیان بۆبەجێ هێشت ."

ئەو نەقڵە وەک بروسکەیەک ڕای تلەکاندم .بەچاو تروکانێک گوڕام! بۆتائێستا بیرم لەوە نەکردبۆوە کەخۆم دەبێ حەقی خۆم لە "عەبە قاچاغچی" بستێنم! " قەنەو چام بەناتەواوی بەجێ هێشت وڕۆیشتم .

لەماڵی عەبە رەژوور کەوتم .بەرەنگاری بووم ودەستم دا گۆپاڵێکی ویەکسەر وەبەر گۆپالانمدا :

– پوولەکەم دەدەیەوە یان بتکوژم!؟"

ئەویش بەچاو تروکاندنێک گوڕا! ڕووحا، بەری وکەوتە لالانەوە ئەو زەبەلاحە وەک مێوژۆکە دەلەرزی. ئەژنۆی میراوە وبەعەرز داکەوت. ژن ومناڵەکەی هاواریان لێ بڵیند بوو.

– مەمکوژە! ئێمە کردمان ئەتۆ نەیکەی! عەڵەتمان کرد. بەگەورەیی خۆت بمان بەخشە. پوولەکەت حازرە!

– هەرئێستا! هەرلێرە! دەنا هەمووتان دەکووژم!

عەبەی چاوبەمۆلەق وەستا و بەلێوەلەرزەوە بانگی ژنانی کرد:

– دەبۆی بێنە. ژنەتیوە ڕووبە! بووعەمر بووم! کاک هەمەوەند، مەمەم کوکوژە! دەکرد. چاوی لەبەرم هەڵنەدە-

ژنە درگای سندوقێکی ئاسنی کردەوە وسەبەهەزارتمەنی هێنادەر. بۆی ڕاگرتم وگوتی:

– فەرموو ئەوە پوولەکەت دەسەرت گەڕێم. وازبێنە!

پوولەکەم وەرگرت وپاشە و پاش گەڕامەوە. سەی بەیانی زوو چوومەوە لای قاوەخانە. ئەمجار پێش ئەوەی قاوەچی دەستووری چاوقەننەم بۆبدا خۆم هاوارم کرد:

– کوڕە چایەکی میشوولە – دارم بۆبێنە وقەننەکەشم بۆ تازە کەوە! بزوو.

دانیشتم "عەبە"م دیت بەپێوە ڕاوەستاوە و چاوەڕوانە ئیزنی بدەم دانیشێ. بەدەست ئیزنی دانیشتنم پێدا ولاقم خستە سەرلاق وبەقوڵنەی قەننەم وەک کەڵەباب بەسەرمدا خوێند. لەدیتنی هەیکەلی داتەکاو و تێکشکاوی "عەبە" کەیفم

دەکرد. چاوی لەبەرم هەڵنەدەهات وەک مەڕی گورگ دیتوو زمانی شکا بوو. چاوم لەسەر هەڵنەدەگرت. دەمزانی تیشکی نیگام وەک نووکە ڕمبی تیژ لەگیان ولەشی رادەچێ.

ئەگەر بەدەگمەن نیونیگایەکی دزانەی لێکردبام وچاوی بە چاوم کەوتبا وەک دەبنان گوێت سریواندبێ بەتوندی ڕووی وەردەگێڕا وسەری بەردەداوە. قزەبوو، بەزیبوو!

پاش ئەوەی کەیفی خۆم بەو حاڵەتەی "عەبە" تەختکرد هەستام بۆئاخرین جار بچمە خزمەت دادیار وبایەگان کە یەکێک لە شکایەتکارەکان لێی پرسیم:

– کاک هەمەوەند ئەورۆ، زۆر بەکەیفت دەبینم. نەکا دادگا حەقی بۆ ئەستاندبی؟

لەکاتێکدا چاوم لە عەبە نەدەتروکاند گوتم:

– بەڵێ زۆر سازم. حەقی خۆم لەم خوێڕی یە ئەستاندەوە بەڵام بەدەستی خۆم. دادگا چی بۆ نەکرا.

هاتە تەنیشتم وبە سەرنجەوە ڕووداوەکەی لێ پرسیم ومنیش لە نووکەوە بۆم گێڕاوە.

هەستا بە پەلە وەدەرکەوت. لەوکاتەدا پیری سەروردێن سپی کەئەو دەرسەی پێدابووم وەژوورکەوت ولە تەنیشتم دانیشت. پاش چایی خواردنەوە وگەپێکی زۆر بۆم گێڕاوە کە منیش بەراسانێکی کاکە سوارانە بەحەقی خۆم گەیشتمەوە. بانگهێشتنم کرد شەو میوانم بێ.

بەشوێن پەروەندەکەمدا نەچوومەوە. لێی گەڕام تا ڕۆژبازاڕی قیامەت هەر بمێنێ. دەزانم لەوێ دادیار لەسەر ئەوەی کە حەقی منی نەستاندووە بە توندی سزادەدرێ ودەینێرن بەشوێن عەبەدا. ئەویش بەپەلە دەچێتە سەر قەبری عەبە ودەگەڕێتەوە خزمەت باریتە – عالا ودەڵێ "قربان عەبە در محل نبود!"

شیعری ژاپۆنی "هیجایی"یە، نەوەزنی هەیە نەقافیە. بەحری بەڕەواج"هایکۆ"یە کە لەحەڤدە هیجا پێک دێ. لەهایکۆ باوتر "تانکا"یە وبرێتی یە لە سی ویەک هیجا: رستەی یەکەم پێنج هیجا، رستەی دووەم حەوت، رستەی سێیەم پێنج، رستەی چوارەم وپێنجەمیش هەریەکە حەوتهیجایە.

شیعری ژاپۆنی

وەرگێڕان لەفارسی یەوە
عەزیز ئالی

تانکا یەک فکرێکی تەواو بەیان دەکا، ناعیلاج لەم مەیدانە تەسکەدا، قسەکورتە و پڕە لە ئیبهام وکینایە وئیشارە. بۆئەوەی مرۆ تێی بگا، دەبێ فێری بێ ولێی رابێ و جودا لەمەش خێوی تەبعێکی رەوان بێ. زۆر واهەیە، شیعرێکی کەناوی نیە خوێنەر دەمەعناکەی ناگا.

شاعیرێکی ئێرانی دەڵێ: "رەنگە بەعزێک لایان وابێ شیعری ژاپۆن زۆر سادەیە وپیاو دەتوانێ لە گۆشەیەک بۆی دانیشێ وبە پێنج دەقە، یەک هەڵبەستێ! بەڵام ئەوکەسانە هەڵەن چونکە شیعری ژاپۆنی چەندی بەدیمەن سادەبێ، سەدئەوەندە بەمەعنا گرانە. هێشتا مەزنترین هایکۆبێژی ژاپۆن "شووگی"یە کە پێنسەد و شێست ساڵ لەمەوبەر ژیاوە. شیعری ژاپۆن گوڵێکی گەش وبۆنخۆشە، بەڵام ئەوپنجەی ئەم گوڵەی بەسەرەوە پشکووتووە، ئاوپرژێنێک ئاوی نادا، فەلسەفەی "ذن"[1] پاراوی دەکا".

لەژاپۆن، ژن وپیاوان، پیرولاوان، هەموو بەهەر بیانوویەک بێ، شیعر دەڵێن. تەنانەت ساڵێ جارێکیش لە رۆژێکی دیارکراودا، لە شاوبگرە تاگەدا، کۆدەبنەوە وهەرکەسەی هایکۆیەک دەڵێ.

کەسەروشادی، ئاشتی وناتەبایی، رۆیشتن و گەڕانەوە، کارەساتی گرینگ ورووداوی بچووک، هەرچی دڵی ئادەمیزاد بزێوێ، بۆژاپۆنی هەوێنی شیعرە. بەتایبەتی شوێنێکی خەڵکی هونەرمەند قەتلەکیس خۆیانی نەدادەن، نوێنی سەرەمەرگە. لەم وەختەدا هونەرمەندی گیان ئەسپا[2] چی لە گەڕی رۆژگار دیوە و چەشتووە، تێکی هەڵدەشێلێ وپوختەی دەکا وبە گیان ودڵ دەیسپێرێتە دۆست وئاشنایان. بە شیعری ئەودەمە دەڵێن "ژیسەئی"، یانی گیان دەرچوون.

بەڵام ئەوشتەی دڵی مرۆی ژاپۆنی زۆرتر دەبزێوێ، جیلوەی جۆربەجۆری تەبیعەتە: هەر نەخش ونیگارو، رەنگ وبۆن و، زمزەمەوناڵەیەکی کەلەنێوان هەردوئاسماندابێ، ژێی دڵی ژاپۆنی دەخاتە لەرە. بەهاران کەئاسمان دەگری و زەمەند وبزوێن پێدەکەنن، هاوینان کە هەتاو بەرهەمی کوێرەوەری دەکابە زێڕ، پایزان کە رەشەبای دڵڕەش دیمی[3] زەردی رۆژگار دەڕنێ، زستانان کەدنیا سەرهەڵدێنێ وبەفری لە پرچی شەورەنگ جوانتری پەرێشان دەکا، ژاپۆنی دڵی لە لای خۆی نیە، لە نێو تەبیعەتدا ون بووە و وێرای دەشت وچیا وشینکەوئاو دەوڕێگێنێ.

جا لەبەر ئەمە، دەرگای ئەم باغە لە

ژاپۆنی نەبێ لە کەس ناکرێتەوە .ئێمەش بە سروەیەک رازی دەبین وبە بۆن وبەرامەی چەند گوڵان واز لەم گوڵستانە دێنین. بەڵام وەرگێڕان دوژمنی جوانییە .قسەکە ئەوەندە ناسکە ،هەر کە دەستاودەستی کرد دەژاکێ:

(سپێدە)[4]

ئای کە هەتاو
دەشتی رۆژهەڵاتی چ جوان رازاندەوە !
بەڵام تا ئاوڕم دایەوە
مانگ داچووبوو !

*　　*　　*

(گوڵ چنین)

بۆ چنینی گوڵ
دەچیمەن کدوتم !
لە کۆشی گوڵدا
شەو تا بەیانی
بەمەستی خەوتم !

*　　*　　*

(هەوری رەش)

ئەو هەورە تاریکەی
بەسەر چیاوەیە ،
ئاهی دڵی منە
دنیای داگرتووە ! (٥)

*　　*　　*

(بەیادی فرزەند)

پێش پشکووتنت ،دەسووتام لەسوێت
کاتێک پشکووتی ،رەشم کردە بەر
ئەی سپی گوڵەی وەک مانگی چاردەم
چت بۆمن هەبوو ، لە کەسەر بەدەر؟

*　　*　　*

(١) ذن :عیرفانی بوودایی .
(٢) گیان ئەسیا : کەسێکی هاتبێتە حاڵی جاو (محتضر . جان آهنگ) .

(٣) دیم : روخسار
(٤) سپێدە : بەیان

لەسەر کەڵەزەنگی[6] مەعبەد
پەپوولەیەک
چەند بەخۆشی لێی خەوتووە !

*　　*　　*

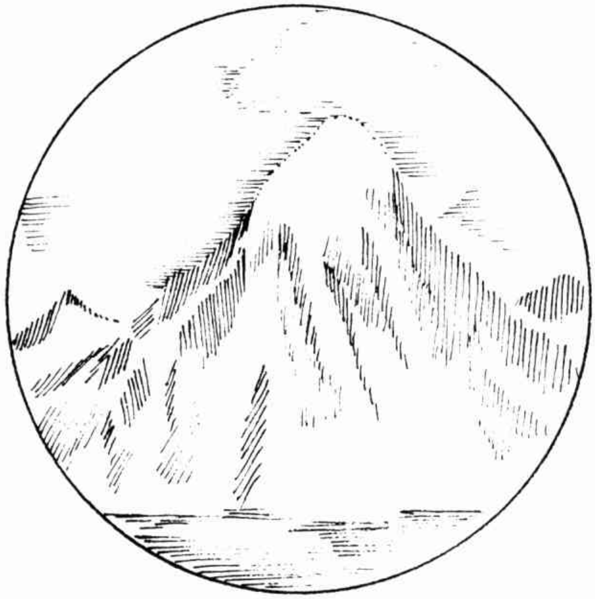

(؟)

رێم نیە تا خۆشەویستەکەم ببینم
ئەرێ دەبێ بۆهەمیشەوەک دوندی کێو
وەک دوندی "فووجی" لە "سوورگا" ،
هەر بسووتێم ؟!

*　　*　　*

(٥) : لەگەڵ ئەمشیعرە کوردی یە پێکیان بگرە :
هەر تەمێ لەسەر شاخێ ساکنە
ئەوە تەم نیە هەناسەی منە!
(٦)کەڵەزەنگ : زەنگی گەورە (ناقوس) .

قالەمەڕە

٧

هونەرمەندی لێزان وکەم وێنەی کوردستان "قالەمەڕە" یەکێکە لەو دوندە سەرسپی یانەی هونەری گەلی کورد، کەبەداخەوە هێشتا بەتەواوی نەناسراون. جا بۆیە بە پێویستمان زانی تا زووە بچینە دیتنی ئەم هونەرمەندە "شمشاڵ ژەن"ە و وتوویژێکی لەگەڵ بکەین. وا لە خوارەوە بەشێکی وتوویژەکە کە رۆژی ٦٥/٦/٢٠ لە شاری بۆکان کراوە، دەخەینە بەرچاوی ئێوە.

– پێشەکی سپاس و داوای، لێ بووردنتان لێ دەکەین کە ئەرکی ئەم وتوویژەتان قەبووڵ کرد.

– ئەمنیش مەمنوونی ئێوەم کە بەسەرتان کردوومەوە، پایەدار بن.

پرسیار: حەز دەکەین سەرەتا لەناوی تەواوی خۆتەوە دەست پێ بکەین وبزانین لە ساڵێکدا ولەکوێ چاوت بەدنیا هەڵێناوە؟

وەڵام: **بەخودای کاکەگیان من سینم (تەمەنم) ئەورۆکانە شێستە. ئەڵبەتە لە دێی "کولیجە"ی بەوەڵەد بووم، ئەوەشم بۆ مەعلووم نیە ساڵی چەند وتەئریخی چەند بوو، چونکە ئەوزەمان عالەم هێندە هوشیار وبەئاگا نەبووە تاکوو لەسەر شتی خۆی بڕوا، مەسەلەن لەسەر شۆرەت ونێو وزیندەگی و هەموو نەقڵەکەی خۆی. عالەمی ئەورۆش لەسایەی خولایەوە بڕێک هوشیار و بەئاگا بۆتەوە ودەشزانێ لەگەڵ خەڵکیش بدوێ ودەشزانێ لە هەموو کارێکدا بە حیسابی بجووڵێتەوە ودەشزانێ بە سەربەرزانە داوای هەق و مافی خۆی بکا. ئەورۆ ئاوایە.**

ئەوزەمانیش ئاوا نەبوو. نێوی تەواوم "قادری عەبدوڵڵا زادە"یە بابم نێوی "محەممەد"ە وبابیرم نێوی "عەبدوڵڵا"یە. بۆخۆشم ئەڵبەتە لەقەبم "قالەمەڕە"یە.

پرسیار: لەچەند ساڵێنەوە دەستت بەشمشاڵ لێدان کرد و خەریکی ئەم هونەرە بووی؟

وەڵام: لەحەوت ساڵەگی یەوە ئەمن دەستم بەو شمشاڵەی کردووە. بەکوللی ئەمن دەستم لێ هەڵنەگرتووە. کوتوویانە لە هەرجێ یەک کەسێک چوار ئاهەنگان دەزانێ خۆم گەیاندۆتێ هەتا سینم گەیشتۆتە ئەو شێست ساڵەی. ئەلعانیش پێ یەوە دەگەڕێم بەخواڵای نەکەس هەیە بتوانێ

دەکەلّم بلّێ ،نەکەس هەیە بتوانێ شمشالّم لەگەلّ لێ بدا.

پرسیار: کام شمشالّ ژەن و هونەرمەندی کوردستان کاری کردۆتە سەر هەست وسۆز و بەهرەت؟ چەند ئاوازی میللی بە شمشالەت لێدەدەی؟

وەلاّم: مامێکی خۆم کەنێوی "رەحمانی عەبدوللاّزادە" بوو لە "کولیجە"ی دادەنیشت ،مام

برایم "برایمشەم"یان پێ دەکوت ، هەرلە کولیجەی دادەنیشت ،ئەویش شمشالّی جوان لێدەدا .مامم و ئەو مام برایمە ،ئەودوانە یەکەمین ئوستادم بوون .

یەک مامم ، یەک برایم شەم، یەک "غەفوورە خڕە"ی کۆزەی ،ئەوانە ئوستادی من بوون .هەتا ئەوان مان لەکن ئەوانم لێدەدا ، لەکن ئەوان فێربووم. ئەگەر ئەوانیش ئەمری خوالیان کرد و مردن ،وەلاّ ئیدی ئەوجا بۆخوم دەستمدا شمشالّی وپێوە گەڕام هەروا سارەوسار ودێ ودێ . ئەگەر رادوێ داکەوتن، لە رادوێی تاران ،رادوێی کرماشان ،رادوێی مەریوان رادوێی سنە ،رادوێی قەسری شیرین ،رادوێی گورگان ئەلەوانە هەموو رادوێکان دەچووم وشمشالّ تۆمار دەکرد

هەتا (تەنانەت)رادوێی ئیسفەهانێ ،رادیوێی یەزدێ ، ئی بافقێ .

کە دەسلّێی چەند ئاوازی میللی بە شمشالّەکەت لێدەدەی وەلاّهی پێموایە ئەگەر لەکن خولاّی نەبێتە درۆ ، هەج هەوای لە دنیا بە ئەگەر لە زاری بەشەری بێتە دەرێ ، ئەمن دەیزانم، جا هەتا شیعر ،

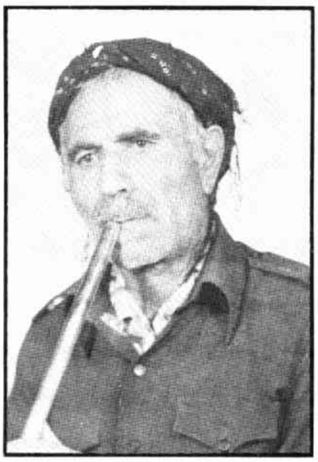

گۆرانی ، نورحان خوێندن ، مەسەلەن شیعری مەولوودنامەی سلاّوات ، هەرچی ئاهەنگی هەیە ونیە ئەمن دەیزانم وعاسێ بوونم نیە.ئیدی ئەگەر لە ئاهەنگانیش دەپرسی، ئەگەر دابنیشم لێی دەدم ،یەک کالیمە ویەک حەرفی ناهێلّم غەلّەت بێ ،ئەوەش ئاهەنگەکان . هیج ئاهەنگێک لەچنگ من عاسێ نەبووە وعاسێش نابێ، بلّێی عاسێ بێ .ئەگەر شمارەی ئاهەنگانم لێ بپرسی و

(بلّێی) چەند ئاهەنگان دەزانی ؟ ئەوە بۆلێ پرسین نابێ ،کاری لە هەزاریشدا نیە .هەرچی بەشەر لەزاری بێتەدەرێ ،ئەمن دەیزانم. جا بەهەر لەون ولوغەتێکی بێ ، بەعارەبی بێ ،بەتورکی بێ،بە فارسی بێ ،بەکوردی بێ،ئەمن دەیزانم وبۆی مەحتەل نابم. ئەوەش ئەمن ونەقلّی ئاهەنگ

زانینیّ .ئەوا ئاهەنگێکیشت شمشالّ بۆ لێدەدەم ....

هێندێک لەو ئاهەنگانەی ئەم هونەرمەندە بەشمشالّ لێی داون ولەسەر شریت زەفت کراون :

کاکەمەم وخاتووزین فۆلکلۆر .

گەلۆ ـ فۆلکلۆر .

ئایشەگولّ ـ فۆلکلۆر مەقامی ،"سێوە"ی خۆشخوان .

پیرەهەلّۆ ـ مەقامی کاوەیس ئاغا .

قەلاّی دمدم ـ فۆلکلۆر بەیت .

رمبازێن ، هەوای بووک گواستنەوە ـ فۆلکلۆر .

هەوای چۆپی ـ فۆلکلۆر .

تەیری گەرمێن ـ فۆلکلۆر .

هەواری ترکانە ـ فۆلکلۆر ، بەیت .

هەوای حەیران ـ فۆلکلۆر .

خانباجی ـ فۆلکلۆر .

پاشماوه‌ی سه‌روتار

سالیان درازی بهاء حکومت نامردان بی دین بود. همانها که شرافت انسانی درنزدشان مفهومی نداشت وبرای عیش و نوش بیشتر زندگی را بکام هزاران مردو زن و کوچک و بزرگ تلخ کرده بودند. بله دوسالی که برای تاریخ مادوقرن ودوهزار سال بود. اما در این دوسال سراسر تلاش چیزی وجود داشت که بارسنگین کارو مشکلات را بمیزان بسیار زیادی قابل تحمل میساخت وآن چیزی نبود جز احساس رضایت ،پشتگرمی وانتظار شما مردم خوب وگرامی. هر چند شما درنامه‌های زیاد وپرمهرتان افتخار راه‌اندازی این حرکت عظیم فرهنگی را به‌ما نسبت داده وشرمنده‌مان ساختید اما باید اعتراف کرد که اگر حمایت، تشویق و محبت شما نبود، هرگز این "شجره‌طیبه" به‌بار نمینشست. مادر قبال این همه لطف و صمیمیت شما چیزی نداریم تا تقدیم کنیم جز آنکه‌تمامی توان خودرا در راه شکوفایی هرچه بیشتر این نونهال مقدس بکار بندیم. روزیکه کار را آغاز کردیم انتظار نداشتیم که‌در فرصت‌کوتاهی بتوانیم نشریه‌ای با این کیفیت وکمیت ارائه دهیم. درنخستین شماره، وقتیکه دوره ابتدائی کار آغاز شده بود با استقبال بی نظیر مردم خوبمان مواجه شدیم وهزاران جلد"سروه" درمدت کمی نایاب شد. سروه چون موجی بزرگ منتشر شد ، از مرزها گذشت وبوصال دوستداران خود در نقاط مختلف کشور ودر بسیاری ازکشورهای دیگر رسید وهمه اینها درشرائطی تحقق میافت که کمترین تبلیغی برای آن صورت نگرفته وهنوز بسیاری، از انتشار آن بی اطلاع بودند. اینجا بود که‌سنگینی باررا که بردوش داشتیم صدچندان احساس کردیم وباخود عهد بستیم که‌تابرآورده‌ساختن آرزوی تاریخی مردم خوبمان دست ازتلاش برنداریم. **استاد وپرچمدارمان که خدایش رحمت کند ،پیوسته درحالیکه اشک چشمانش باستقبال این حرفش میرفتند، میگفت:**

که اگر عمری از من باقی است دراین راه گذاشته‌ام. در پی انتشار اولین شماره "سروه" کاروان تبریکات، پیامها و مقالات‌واشعار به سوی مرکز نشر براه افتاد. کاروانی که‌ازهر شهرو روستا واز هر کوی وبرزنی مسافرداشت. کاروانی که "محبت" "صمیمیت"، "حمایت"، "تشویق"، "همکاری" وانتظار برای آینده‌ای بهترو روشنتر" مسافرانش بودند وبر ما بود که‌ازاین همه مهمان عزیز پذیرائی کنیم. اما مگر میشد بادست‌خالی،امکانات کم وکمبود تجربه پاسخگوی آن همه احساسات پاک بود؟

ازخدا مدد جستیم و با بهره‌گیری از هدایای معنوی، خوانندگان پرشور ودلسوز نسبت به تهیه مطالب شماره دوم اقدام کردیم باتوجه به وضعیت موجود مطمئن بودیم که کمترین فاصله زمانی ممکن تا چاپ نشریه دوم، چیزی در حدود سه‌ماه خواهد بود.لذا تصمیم

هێمن:

اگر عمری از من باقی است

در این راه گذاشته‌ام

گرفتیم که تا حصول شرائط مناسبترنشریه بصورت فصلی ارائه گردد. بدین ترتیب نشریات بعدی یکی پس ازدیگری منتشر گردید.

فقدان استاد هیمن در آستانه یکمین سال تولد "سروه" رکود چشمگیری درکار ایجاد کرد که بلطف الهی وبا همت دوستان وخوانندگان عزیز نشریه پنجم باکمی تاخیر ودرتیراژ بسیار زیادی منتشر ودرمدت کوتاهی کمیاب شد. درحالی که همه ما درتلاش برای بهبود اوضاع وتقویت بنیه کاری بوده وباخود عهد بسته بودیم تا نشریه فصلی را قبل از اتمام فصل بدست خوانندگان محترم برسانیم با مشکل کمبود کاغذ وزینک دربازار مواجه شدیم وبدین ترتیب متاسفانه علیرغم همه تلاشهایی که برای سرعت بخشیدن بکار صورت گرفته بود ،نشریه ششم دیرتر از همیشه بدستخوانندگان رسید وباتوجه به انتظار طولانی که برای آن کشیده شده بود درمدت کوتاهی نایاب شد وما ناچار به تجدید چاپ این شماره شدیم. دراین اثنا هفتمین شماره "سروه" تولد یافت ودستان خوانندگان پر مهر ودوستدارانش رابوسید و اینک آخرین شماره ازسال دوم را دردست دارید که امیدوار- یم دیر بدستتان نرسیده باشد.

غنیمت فرصتی است تا نسبت به تمامی کاستیها و نواقص ازشما پوزش بخواهیم. همچنانکه پیشترآمد دربساط ما چیزی که جبران کننده حمایتهای شما باشد نیست جز آن که تمامی توان خود را برای هرچه بهتر ارائه کردن "سروه" بکار گیریم. دراین راستا گر توفیق خدا همره وحمایتهای بیدریغتان ادامه داشته باشد (که البته به هردو بسیار امیدواریم)عزم جزم کرده‌ایم که انشاءا ... ، ازسال جدید-ازشماره نهم به بعد) سروه راماهانه کنیم. این اقدام هرچند با توجه به وضعیت کنونی ما بزرگ مینماید اما در برابر سیل تقاضاهای مکرر وبسیار زیاد کتبی ،شفاهی وتلفنی شما،کمترین وظیفه‌ای است که انجام آنرا برخود لازم میبینیم. بدین ترتیب سروه ماهانه منتشر خواهد شد البته هرچند ممکن است کاهش فواصل زمانی انتشار مجله به تقلیل درصفحات آن بینجامد ،لکن بابرنامه‌ای که دردست اجراست تلاش میشود که با افزایش قابل توجه کیفیت وتنوع هرچه بیشتر مطالب(ضمن حفظ فرهنگی-ادبی بودن مجله) به درخواستهای خوانندگان ارجمند پاسخ مثبت داده ودعوت بحقشان را لبیک گوئیم. خامه سخت مایل است که مجددا" به رکن اصلی سخن برگردد وآن اینکه بواقع ،موجودیت "سروه" وتما-

امروز به فضل ایزد منان وبه همت دوستداران فراوانش "سروه" در هر کوی و برزنی و هر صدرو مخزنی خانه کرده و زیباتر از همیشه تاریخ ظلمت وسیاهی را چلچراغی روشنگر ودره‌های سرد و دوردست را بلندآفتابی گشته است. امروز بحث از سروه نقل هر مجلس ومحفل فرهنگی در داخل و خارج است.

این گمان که بین سرنوشت این حرکت وسرنوشت افراد مخصوصی پیوندی وجودی برقرار است اهلیت خطا دارد.

میت این نهضت مقدس فرهنگی به‌عنایت وحمایت شما بستگی مطلق دارد. امروز برهمه بویژه بردست اندرکاران انتشار "سروه" بسیار روشن است که این حرکت عظیم قائم به‌شخص ویا اشخاص ویژه‌ای نیست وسرچشمه اصلی حیات آن، قلوب مردم پاک، عاشق وبی آلایش است که هویت انسانی خودرا در قبال هجوم فرهنگی غرب وشرق زکف نداده وخودرا نباخته‌اند. اینان لزومی به‌معرفی ندارند اینان درجای جای خاک پاک کردستان، معارف اصیل وناب را ازگذشته‌هایی دور، درصندوق سینه‌هایشان ازتاراج روزگار محفوظ داشته‌اند. استادان بزرگ فرهنگ وادب کردی که خدایشان حافظ باشد درشکل گیری وتداوم این جهاد مقدس نقش تعیین کننده داشته‌اند. اما آنچه که آنها راهم به‌حرکت وامیدارد وبه جسم نحیف وکهولشان جانی نو وروحی پرطراوت وبانشاط میبخشد علاقه، مدد وانتظار قلوب، دستان وچشمان مردم، است. اساتید واقعی هماره سوژه‌های شعرو ادبشان را از داستان راستان رنج وتلاش، راحتی وفراغت، فرازونشیب وبالاخره سرنوشت غمانگیز ویامسرت بخش همین مردم گرفته‌اند وچندان خود را در زندان خیالات واهی واباطیل ذهنی محبوس نکرده‌اند. جان کلام آنکه این گمان که بین سونوشت این حرکت وسرنوشت افراد مخصوصی پیوندی وجودی برقرار است اهلیت خطا دارد...

رحلت ناگهانی استاد فقید هێمن درشرایطی اتفاق افتاد که باراطلی کار بردوش این پیر بود اما چنانکه خود پیش بینی میکرد وهمه ما به چشم دیدیم پس ازفقدانش نه‌تنها کارها نخوابید بلکه موج توفنده احساسات و حمایتهای گسترده مردم وفادار به‌این انقلاب اصیل فرهنگی امکان داد تا در نخستین شماره از"سروه بی استاد"، علاوه برپیگیری روال گذشته با افزودن ویژه‌نامه ازخادمی که جانش رادر راه خدمت به مردم، میهن ومکتبش فدا کرد قدردانی گردد وبدینسان حیات "سروه" ادامه یافت.

امروز به‌فضل ایزدمنان وبه‌همت دوستداران فراوانش "سروه" درهر کوی وبرزنی وهرصدرومخزنی خانه کرده و زیباتر از همیشه تاریخ ظلمت وسیاهی را چهلچراغی روشنگر ودره‌های سردو دور دست را بلند آفتابی رخشان گشته است. امروز بحث از سروه نقل هر مجلس و محفل فرهنگی درداخل وخارج است.

وه که چه‌گران مسئولیتی است پاسداری ازدستاوردهای این جنبش شکوهمند وچه سنگین باری است این کوله انتظار همه تاریخ راکه همهمه سروشی تنها ودررویا را، یارای حمل آن نیست که‌حمل آن جزبردوش همه و جز به‌جوش همه ممکن نخواهد بود

"خداوندانگه‌دارازروالش"

سۆزی شکسپیر

عەزیز کەیخوسرەوی

شەکەت وشەمزاو لەگەشت وسەیران، بەلەزوبەز لەجێی خزام، تالەو جەزرەبەوئازارەی لەشمی پرووکاندووە رزگار بم، چونکە پاش ماندووبوونی لەش نۆرەی فڕینی مەلی خەیاڵە، رووحم لە نیشتەجێی تاراوگەکەم وەک پارێزکارێکی زیارەتچی هانای هێناوەتە رووگەی شۆخ وشەنگی پڕلە شادی تۆ.

چاوی خەوالووی لەشەوگاری دەیجووریدا کە هەرێم و هەڵبژاردەی کوێرانە، ئاوالە راگرتووە، بەڵام من لەوتارـ یکایی یەدا بەچاوی دڵ جوانیت دەبینم کە وەک گەوهەری شەوچرا بەشەوەزەنگی گۆڕئاسا دەدرەوشێتەوە و دیمەنی شەوی رەش بەجوانی بێ وێنەت رووناک دەبێتەوە.

گراوی خۆشەویستی من! ئێستا باش ئاگاداری بەڕۆژ جەستەم بەجەزرەبەی کاری بێ وچان دەپرووکێ، بەشەویش رۆحم لەتاوی ئەوینی بێ گەردی تۆ گلاراویەتی.

کاتێک لەدەست بەختی رەشی خۆم ولەچەری خەڵکی سەرزەوی لەسووچی تەنیاییدا رەهێڵەی ئەسرین دەبارێنم، لەتاوی چارەنووسی پڕخەفەتم پڕبەدڵ هاوار دەکەم، وەختێک لەجەوری گەردوونی دەست درێژـ کەرکەگوێ نادات زایەڵەی ناڵەی بێ سوودو پسانەوەم، سکاڵا دەکەم، رۆژگاری کزی و بێ تینی خۆمم وەبەرچاو دێتەوە ونفرین بۆچارەنووسی کلۆڵم دەنێرم.

ئاواتەخوازم وەک بەختەـ وەران هیوا لەدڵی خۆم بەدی بکەم وئاواڵان بەدەورەمەوە ببینم. ساتێک ئاواتی پڕهەستی هونەروەران بەدڵ دەخوازم ئێرەیی بەبەختی ئەوانە دەبەم کە دەتوانن سووک و هاسان بەهەموو دڵخوازەکانیان بگەن.

ئەودەم یادی ئاواتە قڕکراوەکان لەخۆمم وەڕەز دەکەن، لەنەکاو وێنەی خەملیوی تۆم بەدڵدادێ ورۆحم وەک بەرەبەیان کەچاوی بەگزینگی هەتاو بپشکوێ سۆزەی شادی هەڵدەکاتێ. لەهەردی تەماوی ومۆن بەرەوئاسمانی ساو هەڵدەکشێ، سروودی هیواو تاسە زەمزەمە دەکا، چون ئەوکاتە بەیادی ئەوینی تۆم، ئەوەندە خۆم بەتەیار و دارا دەزانم کە پلەی بەرزی هێژاییم لەگەڵ جێگەی هەموو میرەکانی سەرزەوی ناگۆڕمەوە.

کاتێک بیرەوەری رابردوو لەدڵی کرۆکپمدا! زیندوو دەبێتەوە، گڕی هەناسەی بەسۆم بەیادی ئاواتە نێژراوەکانم ئاگر لەهەناوان بەردەدا، پەژارەی دەورەی رابردووم زیندوو دەبنەوە بەچاوی پڕفرمێسک یادی ئەو

خۆشەویستانە دەکەم کە لەمێژە بوونە دیلی شەوی بێ بڕانەوەی نەمان .

بیرلە پەژارەی ئەوینی خاک کراوان وئەودڵدارە خۆشەویستانە دەکەمەوە کە پەچەی قورسی نیسانیان بە سەردا کشاوە ،جەزرەبەکانی مێژووی دوورودرێژی ژیانم دێنەوە سوێ.بێ هیواوژاکاو خولیای چارەڕەشی یەکانی رابردووی ئۆگر بەئەوینی ئاگرین لەپێش چاوم رێچکە دەبەستن،سەرنج دەدەمە دەریای پڕشەپۆلی ئەو فرمێسکانەی رشتوومن ،دەڵێی هێشتا دەس قەرزی ئەسرینەـ کانی ژیانم نەداوەتەوە وسەر لەنوێ لێمشتی ئەسرین دەبارێنم .بەڵام نەشمیلانەکەم ئەگەر لەوماوەدا یادی تۆ لەرووپەری خەیاڵمدا بێ ، باری پەژارە لەدڵم کۆچ دەکا چون هەست بەوە دەکەم کە لە ژیانمدا هیچم لەدەست نەداوە .

زۆر جارم کازیوەی بەیانی دیتووە کە بەنیونیگای بلاوێنی دەڕوانێتە لووتکەی چیاکان .جارجار بەلێوە ئاڵتوونی یەکانی خۆی چیمەنی سەرسەوزو رازاوەی ماچ کردووە ،بەتەلەسمی سیحراوی خۆی ئاوەمەندەکانی زێڕوەشان کردووە .

زۆرجار دیتوومە هەوری رەشی دزێو دیمەنی رووناکی هەتاوی ئاسمانی حەشاردراوە و نەیهێشتووە رۆژی روون خۆ بنوێنێ ،تالە شەرمەزاری "ئاکاری نالەباری ئادەمیزادی سەرهەرد"رووی زەوی دڵتەزیو داپۆشی ولەئاسۆی رۆژئاوا ئاوابێ .

هەتاوی ئەوینی منیش وەک بەرەبەیانی کورت لە ئاسۆی ژیانمدا درەوشا و تەوێڵی منی بەگزینگی دلڕفێنی خۆی رووناک کرد، ژانە بەدی ناکەم . بەلای خۆی کەس لەمن جوانترنیە ، لە هەموان رێک وپێکترم، کردەوەم لەگشت کەس باشترە، پەیتا پەیتا وەک پیاوێک کەلە دوورەوە بڕوانێتە من ولە هەموو ئەندامی لەشمدا جگە لەجوانی بەدی ناکا ، چۆنەتی بێگەردیم بۆچاوەکانم شی دەکەمەوە .

بەڵام هەرکە چاوم بڕی یە ئاوێنە وخۆم ئاوا پرووکا و

بەڵام بەداخەوە! سەردەمی ئەوتیشک هاویتنە کەمماوە بوو ،چونکە هەورێکی رەش رۆژی روونی گرتبووە باوەش هێشتا بەوحاڵەشەوە نەیتوانی جێ بەئەوینی من لێژ بکا ، چون باش دەیزانی کە تیشک هاویتنی رۆژی رووی هەردیش وەک خۆری ئاسمان کەمماوە و بێ دەوامە

خۆشەویستی بەسەر چاو و لەشمدا زاڵ بووە . وەها لە ناخی دلمدا ریشەی داکوتاوە کە هەتوان بۆسارێژی ئەم پڕگنج ولۆچ تێدا دیتئەو هیوایەی بەخۆم هەیە بە شێوەیەکی تر هەستپێدەکەم . جاوەختێک ناتوانم دیمدن و قەلاًفەتی ژاکاوی خۆمم خۆش بوێ بەجوانی تۆهەڵدەڵێم بەوەبیرهێنانەوەی رەنگ و رووی جوانی تۆ بەتەمەنداـ چوونی خۆم لەبیر دەبەمەوە .

کاتێک چرای ژیانم هاتە کزی ووردە وردە لە سووتان کەوت وبەیەکجاری کوژاوە ، کەڵەزەنگی بێ فەڕودڵتەزێن

لەژوور سەرمەوە دەزرینگێتەوە بۆهەموو جیهان هەواڵ دەنێرێ کە کەسێک لەم دنیا دزێوە کۆچی کرد تا لە نێو گۆڕی ڕەش لەشی ئامێتەی کرمی دزێوتر لە دنیا بێ .

بۆنەمانم شیوەن مەگێڕن ، تەنانەت بەخوێندنەوەی

شیعرەکانم مەلی بیروهۆشتان بۆلای خاوەنەکەی نەفڕێ،چون ئەوەندم خۆش دەوێن نامەوێ دڵی پڕلە ئەوینتان سەبارەت بەمن ناسۆرەکەی تەشەنا بێتەوە .

کاتێک کە لە گۆڕی سارد و تنووکم رادەکەن ودەڕواننە ئەم شیعرە بێ بایەخەم ناوی منتان بە زاردا نەیە با ژین ئەوینم وێکرا ماڵ ئاوایتان لێ بکەن، ئاگایان لەشین و شەپۆڕتان نەبێ .

ئەی هەوێنی خۆشەویستی ! پار لە دووریت چ زستانێکی ژاراویم رابوارد،چ سەرما و سۆڵێکی زێدەلە وزە، لە ڕۆحمدا هەست پێکرا ،چ ڕۆژگا-ڕێکی لیل وویلم بەشەوگاری پڕ شەوەزەنگەیاند ، چەند خەفەتی پایز بەسەر ژیانمدا زاڵ بوون،دیسانیش وەرزی دووریت زستان نەبوو ،هاوین بوو .هاوینێکی رازاوە و دووگیان لەیاری ئەویندراری بەهار وەک ژنێکی شوومەردە چاوەڕوانی لەدایک بوونی منال بێ وپایزی پڕپیتی پەروەردە بکا .

بەڵام ئەودووحاڵی یە بۆ من بێ سەمەر بوو بەرهەمەکەی ئەوینێکی ناڕەوا بوو چون هاوین وخۆشی یەکانی لە لای من بەشێکە لە وجوودی تۆ . ئەگەر بارگەت بۆ هەوار تێک بنێی مەلە دەنگ خۆشەکان لە جریوە دەکەون،ئەگەر جار جارەش بجریوێنن ئەوەندە بە سۆز وکولە وخەم و خەفەتی لەگەلە کەڵ گەڵای دارستان هەست بە مەترسی زستان دەکەن ولەتاوان زەرد هەڵدە-گەڕێن .

ئازیزەکەم: تۆقەت لە لای من پیر نابی ،تەبیعەت ناتوانێ جوانیت بەتاڵان بەرێ. چون ئێستاش وەک هەوەڵین نیونیگای چاوەمە — ستەکانت دلڕفێن وبێ گەردی .

ئێستا سێ ساڵ رادەبرێ سێ جار زستانی ساردوسڕ جل وبەرگی رازاوەی هاوینی دارستان ولێرەواری داڕنیوە . سێ جار خەزەڵ وەر جێی بە خوناوەی سەرسەوزی بەهاری لێژ کردووە .سێ جار هاوینی گەرم بۆنی گوڵاوی مانگی بانەمەڕی لەباغ وگوڵشەن بەتاڵان بردووە وبۆن وبەرا-مەی گوڵانی گرتووە .

لەوماوەیەدا چوزە خەڵفی ساوای تۆ هەروا سەرسەوز و گەش وبۆن خۆش وگوڵاو پژێنە .

سەرەڕای ئەوانە ،جوانی وەک ئەقرەبەی سەعاتلە سەر سەفحەی ژین دەخولێتەوەو ئەو ژمارانەی رابواردنی تەمەن پێشان دەدەن هەڵدە بوێرێ .

راستە جوانی تۆ دەگۆڕێ بەڵام هەروا تەڕوپاراوە .خەتا لەچاوی منە کەلە ئاستئەم راستی یە کزوبێ سوێیە .

ئەگەر وابێ ئەی ڕۆژگاری داهاتوو کە هێشتا چاوت بە دنیا نەپشکووتووە ، باش بزانە بەرلەوە کە تو بێی یەکێک ماڵ ئاوایی لە ژیان کرد کە شۆخ وشەنگی یەکەی بەقەد جوانی هەموو دلڕفێنەکانی سەر زەوی بوو.

هەبوو نەبوو کابرایەکی فەقیر بوو ماڵێکی خشپیلانە وجوانی بوو .شەوێکی دز لێی وەژوور دەکەوێ ،مجری یەک و لەتکە بەڕەیەکی دەبا .کابرا وەخەبەردێ و وەدووی ، دزەی دەکەوێ دەیگرێتەوە . دەیباتە کن پادشای .

پادشای ئەو شارەش زۆربێ ئاقڵ دەبێ . قەرەوڵ ئیجازەی دەدەن ودەچێتە بارەگایە .. دەڵێ :

ـ جەنابی پادشای ئەوکابرایە دوێنێ شەوێ خۆی دەماڵەمن هاویشتووە هەتا دزیم لێ بکا ئەمنیش گرتوومە وهێناومەتە خزمەتت .

پادشا روو دەکا برای دەکاو دەڵێ :

ـ کابرا ئەتۆ بۆچی چووی دزیت لەوماڵەی کردووە ؟

کابرا دەڵێ :

ـ قوربان خەتای من نیە .خەتای خۆیەتی بۆخۆی دیوارەکەی کورت سازکردووە . بۆچی دیوارەکەی قولەسازکردووە هەتا من بتوانم پێیدا وەسەر کەوم .ئەگەر ئەو دیوارەکەی هێندێک بلێندتر کردبایە ئەمن نەمدەتوانی پێیدا وەسەر کەوم‌ودزیم پێ نەدەکرا .

پادشا بە کابرای دەڵێ :

ـ راستدەکا کابرا ئەتۆ بۆ دیواری ماڵەکەت نەوی سازکردووە ؟

کابرا دەڵێ :

ـ پادشا سلامەت بێ خەتای من نیە .خۆ بۆخۆم سازم نەکردووە .وەستا سازی کردووە . خەتای وی یە .

پادشا نۆکەران بانگ دەکا ودەڵێ :

- هەر ئێستا بڕۆن وەستای جەلب کەنە ئێرە !

نۆکەر دەچن لەهەرکوێ یەکی بێ ،وەستای دەگرن .قۆڵبەستی دەکەن ودەیهێننە خزمەت پادشای .پادشا دەڵێ :

- کابرا ئەتۆ ماڵە ئەوکابرایەت بۆ خرا کردووە ؟

- قوربان ئەمن بۆ خرام کردووە ؟

- ئەدی خراکردن چۆن دەبێ ؟ ئەوەنیە دیوارەکانت نەوی سازکردوون ،دز توانیویەتی وەسەر کەوێ ؟

- جا قوربان خۆئەوە خەتای من نیە !

پادشا دەڵێ :

- ئەدی خەتای کێ یە ؟

- پادشا سلامەت بێ ،ئەوە خەتای خشت بڕی یە .ئەو خشتەکانی چکۆڵە ساز کردوون . دەنا رەگەکانم لەفێتی خۆی داناوە .

پادشا نۆکەران بانگ دەکا ودەڵێ :

- هەرئێستا بڕۆن خشت بڕی جەلب کەن و بەشەقان بیهێننە ئێرە .با هەردووک چاوی دەربێنم جارێکی دیکە نەخەڵەتێ خشتی چکۆڵە ببڕێ !

نۆکەر دیسان وەرێ دەبن ،کەم دەگەڕێن ، زۆر دەگەڕێن ،خشت بڕی دەبیننەوە . ئەویش قۆڵبەست دەکەن ووەپێش خۆیانی دەدەن بۆ بارەگای پادشای .پادشا دەڵێ :

- کابرا بڵێ بزانم بۆچی خشتت چووکە بڕیوە ؟

- بۆچی جەنابی پادشای ؟

- چۆن بۆچی ؟ ئەتۆ خەیانی ،خشتت چووکنە بڕیوە ،وەستاش دیواری پێ داناوە ،دیوار کورتی هێناوە .دز توانیویەتی پێیدا وەسەر کەوێ ودزی لەماڵە ئەو کابرایە بکا .

خشت بڕ کە دەبینێ پادشا زۆر نەفامە و ئەگەر بیانوویەکی سازنەکا ، سەری بەفەتەڕات دەچێ کەمێک فکر دەکاتەوە ودەڵێ :

- پادشا سلامەت بێ خەتای من نیە .

پادشا دەڵێ :

- ئەدی خەتای کێ یە ؟

خشت بڕ دەڵێ :

- خەتای دارتاشە .ئەوقالبی خشتەکانی چکۆڵە ساز کردووە وئەمنیش بەقەت خۆی قورم

تێکردووە وخشتەکان چکۆڵە هاتوونەدەر .دەبێ دارتاشی سزا بدەن .

پادشا نۆکەران بانگ دەکا ودەلێ :

– لە عەرزی بێ ولە عاسمانێ بێ دارتاشی ببیننەوە وبیهێننە ئێرە . ئەوە گوناحبارم دیتەوە .جا خۆم زانی وئەو !

نۆکەر بێرەوبەوێدا وەحەولەوەلا دەکەون. کەم دەگەڕێن زۆر دەگەڕێن ،دارتاشی دەبیننەوە .بە هەمان تەرتیب ئەویش قۆڵبەست دەکەن ودەیبەنە خزمەت پادشای .

پادشا رووی تێدەکا ودەلێ :

– کابرا ئەتۆ خەتاباری .

– پادشا سلامەت بێ گوناحم چیە ؟

– چۆن گوناحت چیە ؟ قالبەخشتت چووکە سازکردووە .خشت بڕ خشتی چکۆلە بڕیوە .وەستا دیواری پێدا ناوە ودیوار کورتی هێناوە دز توانیویەتی پێیدا وەسەرکەوێ . ئێستا ئەتۆ گوناحباری .کوڕە داوەرن بیبەن دەستی ببڕن باجارێکی دیکە کاری وانەکا .

دارتاش دەلێ :

– پادشا سلامەت بێ ئەگەر دەستم ببڕن کارم پێ ناکرێ ،کۆشێکم مندالی سەروپێچکە هەیە ،هەموو لەبرسان دەمرن .

پادشا دەلێ :

– باشە ئەوە بەخشیمی دەستت ناپەڕێنم . کوڕە وەرن بەرن چاوێکی دەرێنن .

– پادشا سلامەت بێ. ئەمن هەردووک چاوم دەوێ .دەبێ بە دووچاوان تەختەکە خەتکەم هەتا قالبەکان تەواو بێنەدەر ئەمما راوچی وەختی سێرەگرتنێ هەر چاوێکی هەلدێنێ وچاوێکی دەقووچێنێ .ئەو چاوێکی لازم نیە دەستوور بدە بچن راوچی بێنن وچاوێکی دەرێنن .

پادشا نۆکەران بانگ دەکا ودەلێ :

– هەتا لاسمێلی راستەم بادەدەم راوچیم بۆلە بارەگایە حازر کەن !

نۆکەر بەلینگ دان دەڕۆن.وبە ولاتیدا بلاو دەبنەوە. زۆر دەگەڕێن ،کەم دەگەڕێن ، راوچی دەبیننەوە. قۆلبەستی دەکەن یالڵا بۆ خزمەت پادشای !

پادشا دەلێ :

– کوڕە راوچی ؟ دارتاش قالبدخشتی چکۆلەی سازکردووە وخشت بڕ خشتی چکۆلەی بڕیوە ،وەستا دەکاری کردووە ، دیوار کورتی هێناوە ،دز وەسەری کەوتووە وچۆتە مالە ئەو کابرایەی . جا دەبێ چاوی دارتاشی

دەرێنین ئەمما چونکوو بەچاوێکی کاری
پێ ناکرێ دەبێ چاوی تۆ دەرێنین .ئەتۆ
وەختی راوی چاوێکت دەقووچێنی .

ـ پادشا سلامەت بێ .راستە ئەمن بۆ راوێ
چاوێکم دەقووچێنم ئەمما بۆ دیتنەوە و
شوێن هەلگرتنی هەردووک چاوم دەوێ.جا بۆ
چاوی دەرکەوانی خۆت دەرناهێنی ؟ ئەو بە
چاوێکیش دەتوانێ بژی .

پادشا دەرکەوانی بانگ دەکا ودەلێ :

ـ کورە ئەوە راوچی دەلێ ئەمن بە-
چاوێکی نازیم .ئەتۆ بە چاوێکی دەژی و
دەبێ چاوێکت دەرێنین .

دەرکەوان دەلێ :

ـ جاقوربان ئەگەر چاوی راستەم دەرێنن
لای راستە نابینم .ئەگەر چاوی چەپەم
دەرێنن لای چەپە نابینم ئەدی ئەوە هاتوو
جەنابت لەلای چەپەڕا بانگت کردم خۆناکرێ

جوابت نەدەمەوە !

پادشا ئیدی وەڕەز دەبێ ،خەوی دێ دەلێ :

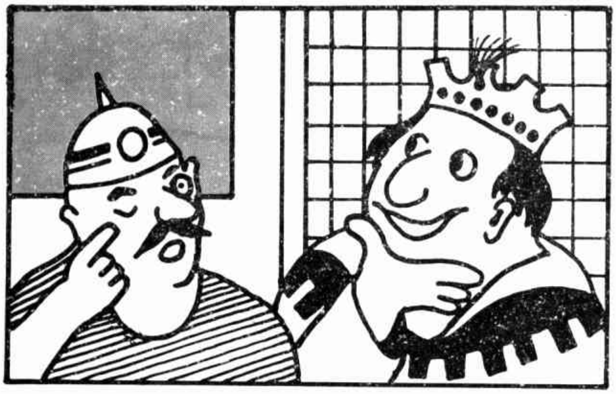

ـ ئەدی چاوی کێ دەرێنم ؟

دەرکەوان دەلێ :

ـ چاوی ئەوکابرایەی دزی لێکراوە .

پادشا دەلێ :

ـ جا ئەو بۆ؟

دەرکەوان دەلێ :

ـ چونکوو بۆ لەتکەبەڕەیەکی ئەو
هەللایەی سازکردووە ،

پادشا سلامەت بێ لەتکەبەڕەیەک ئەوە ـ
ندەی دێنێ ؟

پادشا دەلێ :

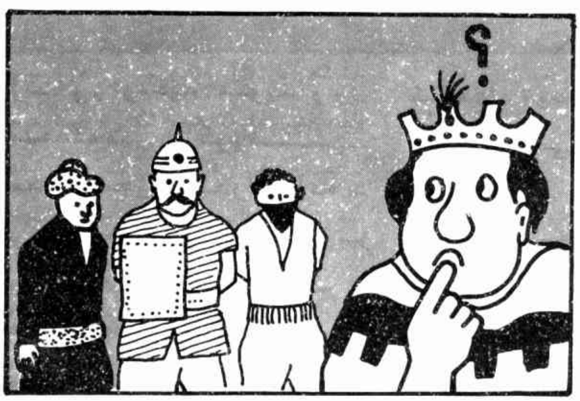

ـ ئافەریم بۆ ئاقلت .ئەتۆ لە سبەینێ ڕا
وەزیری دەستەراستی .

دابگرن چاوی راستەی ئەو کابرایەی دەرێنن !

کابرا دزی یان لێکردبوو .پاش ئەو هەموو
ماندوو بوونەی چاویشیان دەرێنا !

ئەمنیش لەولاڕا هاتمەوە. کالەمدڕا ، چم
پێ نەبڕا .

ئێمە و خوێنەر

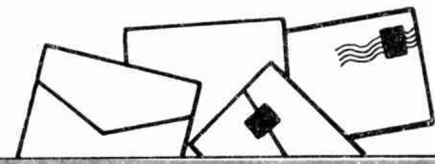

نامەودیاری یەکی زۆرمان لە لایەن خوێنەرانی خۆشەویستەوە بۆ هاتووە کە نیشانەی رێز و حورمەتی خوێنەرانی بەرێزە بۆ سروە و کاربەدەستانی.

هێندێک لەونامانە لە بەشەجۆرواوجۆرەکانی سروەدا جواب دراونەوە وهێندێک جوابی تایبەتی یان بۆبەڕێ کراوە ،دیسانیش پێ رانەگەـ یشتووین جوابی هەموو نامەکان بدەینەوە ولێرەدا ناوی دەستەیەک لەم خۆشەویستانە کە نامە و دیاری یان ڕگەیشتووە دەنووسین وهیوادارین لە داهاتوودا بە هەموو شێوەیەک کەلک لە دیاری یەکانیان وەربگرین و جوابیان بدەینەوە.

لێرەدا تکا لە خوێنەران و لایەنگرانی خۆشەویستی سروە دەکەین ئەم چەند خاڵەی خوارەوە وەبەرچاو بگرن.

١ـ لەم وتارانە کە بۆ ئێمەی دەنێرن، نوسخەیەک لای خۆیان رابگرن، چونکوو نووسراوەکانیان لەئارشیوی سروەدا هەڵدەگیرێ وناتوانین بۆیان بنێرینەوە.

٢ـ نووسراوەکان بەخەتێکی خۆش لە دیوێکی کاغەز بنووسن

٣ـ ناونیشانی خۆیان لە کۆتایی نامەکانیاندا بنووسن

٤ـ سەرچاوەی نووسراوەکانیان (ئەگەر تەرجومە و ئیقتیباسە) دیاری بکەن.

٥ـ نووسراوەکان بە رێنووسی سروە بنووسن.

٦ـ نامەووتاری بێ ناو و نیشان جواب نادرێتەوە ،ئەگەر کەسێک نایەوێ ناوی بڵاو بێتەوە بەنازناو وتارەکەی بۆ بڵاو دەکرێتەوە.

سروە

پیرانشار: رەحیم موجاویری محەممەدئەمین ئاگووشی ـ محەممەدئەمین عەبدوڵڵازادە ـ قادر پیرەمێرد ـ رەحیم باپیر پوورـ سەیدسمایل سەیدشوکری مستەفا محەممەدی ـ مستەفا عەزیزی ـ م. پەرێشان ـ وەستا محەممەدـ قادر قادری ئەقدەم محەممەدئەمین مودەریس چەختی ـ محەممەد غەفووری ـ عومەر پالیش ـ محەممەدئەمین سەیدعەبدولڵاهی ـ رەسووڵ محەممەدی ـ زوراژ مەنگوڕی.

سەقز: عەلی بەهرامی ـ جەلال رەحیمی ـ ناسرئاغابراـ مستەفا حوسێن پوورـ مەحموود حاج رەحیمی ـ هومایوون ئەحمەدی ـ حامید خاکی ـ ناسر خادمی ـ محەممەد سەدیقی ـ فاتح حەیدەرنیژادـ سەیدئاغا محەببەت ـ رەسووڵ عەزیمی ـ عەلی ئاغابراـ سەلام سوارەـ محەممەد ئەبولمحەممەدی ـ عەلی پەناهی ـ ئازادە فەرزانە.

بۆکان: ئەمیرمحەممەدی ـ سەلیم سالح زادەـ تاها حوسێنی ـ شەریف عەرەبی ـ سەیدعەبدوڵڵا خوسرەوزادە ـ محەممەد حەبیبی ـ فەرهاد شەریف نیژادـ عومەرحسامی ـ شۆڕش شەریفی ـ حامید ئەحمەدی ـ فەتاح شەریفی ـ محەممەد ئێلخانی زادە ـ ئەبووبەکر سالحیان ـ یۆسف مستەفا ـ ئیسماعیل پوور عەبدولڵا ـ محەممەد ئەیکان ـ ئەمیر حوسێنی ـ محەممەد رۆستەمزادەـ سولەیمان مرادی بێهزاد کۆچەری ـ ئەحمەد مەولانی ـ ئەحمەدگروەـ عومر سولتانی (وەفا)ـ محەممەد رەسووڵ بولەند گرامی ـ غەمبارـ ئازاد پیرۆتی.

مەهاباد: کاوەئاهەنگەری ـ

کەریم عەرشی ـ قادر سابا میری ـ رەحیم بەهرامی ـ ساکار ـ قادر محەممەدی ـ عەبدورەحمان شەنگە ـ کەریم رەسوولپوور ـ ئیسماعیل بەختیاری ـ ئەسعەد بیرشتی سامەک ئەنسارییان ـ ئەسعەد بریاحە ـ جەعفەر رەحمانی ـ تروسکە ئیسماعیل زادە ـ محەممەد موهاجری ـ رەسوول شەنگە ـ فەرهاد جیهان میهەن ئەحمەد ئەبووبەکری ـ حەمە باعەوان .

سەردەشت : عەبدوسەلام حەفیدی ـ بەشیل ـ رەشید ئازەربار ـ حوسێن سەحسەپوور سەیدناهیر ئەبووبەکری ـ وشیار شەیبانی ـ محەممەد ئەحمەدی ـ عەلی هەلۆێ ـ سەید عەزیز حوسێنی ـ سەعید رەمەزانی .

قوروە : رەحمان ئارمەند .

سەرپولی زەهاو : رەحمان ئارمەند .

ئیلام : سەید لەتیف قادرزادە و باقی هاوڕێکانی

رەوانسەر : دلێر میرزا .

میاندواو : سولەیمان بێ بەش ـ یاسر مەعرووفی .

مەرگەوەڕ : خالید سارم ـ عەبدوڵڵا شەریف ـ حەسەن مستەفاپوور .

خۆی : حدر مەولوود رۆستەمی .

سمنان : بەختیار عەبدوڵڵا بەرزەنجی .

ساوە : رەشاد رووستایی مستەفا مامەندچومانی .

تەوریز : عەبدوڵڵا زێرین ـ سەعید محەممەدزادە ـ عوسمان قادری .

تاران : بێکەس .ع ـ محەممەد سالح ئیبراهیمی محەممەدحوسێن مەولایی ـ سالح عەتاری ـ عەبدوڵڵا کەریمی تاهیر فەتاحی .

ورمێ : سەلاح یوسفی .

ئەهواز : سمایل قەزاق .

بووشەهر : سەلاح عەرەبی .

شنۆ : محەممەد پوورحەسەن . کەریم خالۆ ئاغایی ـ مستەفا رەسوولی ئازەر ـ ئەحمەد رەحمانی ـ ناری سولەیمان هیرانی .

نەغەدە : مراد قادری ـ رەسوول قادری ـ سمایل عەزیزی ـ حدر بەهرامبەگی ـ عەبدولواحیدشوکری ـ سەباح ئەویندار ـ کەمال نەلا ـ دیاری عەفووری ـ عەبدوڵڵا حەسەن زادە ـ ئاوات ئەفراری ـ عوسمان ئەحمەدی ـ سەیدجەمال شوکری ـ خالید فەتاحی ـ قادر موزەفەری .

بانە : عەتا قازی زادە ـ ر. ئازاد ـ ئەحمەد ئەمینی ـ ئەمیر محەممەدی ـ عەبدوڵڵا عەباسی ـ مەلاسابیرعیراقی ـ حوسێن بەفرین ـ سەیدمحەممەد بەرزەنجی ـ رەئووف محەممەدی ـ حەلیل ئازادیخواز .

سنە : محەممەد زەمان شا مرادی ـ فایق یوسفی ـ عەبدورەحمان مەردووخ ـ م . عەربی ـ سیاوەش ئەردەلان ـ میرزا هەورامی ـ جەلال گەویلی ـ سەید فەیزوڵڵا سەجادی ـ حامید کەریمیان ـ حەسەن رەحمانی ـ تۆفیق ئیبراهیمی ـ محەممەد رزگار سیراجەدینی .

باختەران : شکووە کەهریزی ـ ئەحمەد شەریفی ـ حەلال حوسێنی ـ حەسەن عەزیزی ـ مەحموود دەبیر فەلەک .

مەریوان : عوسمان سادقی محەممەد میهری ـ جەلال ئەسکەندەری ـ سەلاح محەممەدی مدریک کازمی ـ شلێر خالید پەنا ـ شنۆ خالیدزادە ـ جەمیل ئەحمەدی ـ کامران مەجیدی نیرام تاهیری ـ محیەدین قەلعی ـ جەمال سابیر ـ خالید رەئووفی ـ ناسر ئازادەگان ـ ماکوان کازمی ـ زرێبار فایقی ـ ئەحمەد زەمانی ـ محەممەد زەمانی ـ محەممەد کەریم سەدیق پوور .

کامیاران : سالح گیلاسی .

نۆدشە : خالید ئەحمەدی .

پاوە : باقی سەفاری .

ئالمانی رۆژئاوا : رەهبەر ڕیزان .

یەکەتی سۆڤیەت : خالید نوورەدینی .

ئامریکا : کورمانج .

ئوتریش : پاراو .

هولەند : حەمەی مام ئەوڕەحمان .

ئێمە و ...

؟:مرادعەزیزی ـ حیکمەت کوردستانی ـ ج.م. شەمزاو ـ م. عەبدولخالەق .

سوێد: مەریوان مەحموود کاوە شێخانی ـ دانا ئەحمەد سالح .

ئیسپانیا: عەزیز ژیان .

ئوروپا: س.م.غ ـ نوو ـ سینگەی تارا ـ پاکیزە سالح ـ نەهری شیروانی ـ

دەستەی نووسەرانی سروە شوینەواری ئەم ئازیزانەی پەسند کردووە وبە نۆرەی خۆی لە ژمارەکانی داهاتووی سروەدا چاپیان دەکەین .

محەممەد سەدیقی ـ عومەر فارووقی ـ عەلی بەهرامی پەرویز کەیخوسرەوی ـ سەلاح عەرەبی ـ سەید عەبدوڵڵا سەمەدی ـ فارووق وەفایی عەلی کەریمی ـ رەسووڵ رەش ئەحمەدی ـ سەید محەممەد سەمەدی ـ حاجی رەئووف سەلیمی ـ مستەفا رەسوولی ئازەر ـ مەناف مەولوودی ـ عەلی خانی ـ ئەبووبەکر ئەمیری رەسووڵ خدری ـ محەممەد سووتانی ـ خالید دەیلەمی سمایل قەزاق ـ حەمیدمەحموود نەزمی ـ سەیدخدر میرسەیدی محەممەد عەلی قادری ـ مستەفا شێخە ـ رەئووف محەممەدپوور چالاک ـ راوچی ـ عەبدوڵڵا مودەریس ـ عەلی نانەوازادە

جەعفەر روحی زاد ـ سیاوەش موکری ـ تەها قادر سپیکەیی

عەبدوڵڵا ئەحمەدی ـ ئەدیبە ئازاد ـ نەسرین توڕابی ـ سەلام سەرایی ـ عەبدوڵڵا غەفاری مستەفا عەتار ـ مام ئەوین سمایل رەحمانی ـ عەبدوڵڵا وەکیلی ـ سەدیق سەفی زادە بۆرەکەیی ـ رەحیم زادە محەممەد حوسێن پوور ـ مستەفا ئێلخانی زادە ـ یۆسف اشنوی مەحموودزادە ـ رەحمان حاجی سەلام سوارە ـ خالەق عەلی ـ مەحموود شکاک نژاد ـ قادر فەتاحی قازی ـ محەممەد سالح ئیبراهیمی عەبدولحەمید حوسێنی ـ محەممەد رەئووف تەوەکولی ـ عەبدولخالەق ئەیازی ـ عەبدوڵڵا سیراجی ـ ئورغان غالب ئەحمەد شەریفی ـ محەممەد ئێلخانی زادە ـ کەریم ئەسغەری رەشاد حوسێنی ـ عەبدوڵڵا زێرین ـ دوکتۆر ئیبراهیم عەزیز ئیبراهیم ـ فەرەیدوون ریشقان ـ سەباح بەرزەنجی مەلارەشید قەرەنی زادە ـ مەلا عەزیز محەممەدپوور ـ جەلیل ئازادیخواز ـ محەممەدناسر سیمای ـ فازل سەعید ـ محەممەد بەهرامبەگی .

سەیدمستەفا زمزیری ـ حوسێن بەفرین ـ مەلا رشید بورهانی ـ

رێبوار نەبەز ـ عەزیز عەزیز نژاد ـ قادر ئەحمەدی ـ نادر مستەفا زادە ـ یۆسف فەتاحی قازی ـ رەسوول قادر نوور عەبدوڵلا مێمەندی پوور ئەحمەد مەولانی ـ مەلامحەممەد عومەری ـ عەدنان زەبیحی ک.د. ئازاد ـ مەلا مەحموود ئیبنولحەیات ـ سەلاح یوسفی حوسێن تەلەنگ ـ فایق یۆسفی ئەمجەد حاجی ئیسماعیل زادە بوران ـ عوسمان حەسەنی سمایل بەزاز ـ عەبدولقاسم بانە ـ جەلال قادر ـ محەممەد رەئووف تەوەکولی ـ رەسوول وەیسی ـ عەزیز کەیخوسرەوی گۆیژە زەنگەنە ـ مەزن زەنگەنە و...

سەقز ـ هومایوون ئەحمەدی :

برای بەڕێز ، ئەم هەموو لوتف ودلسۆزی یە هانمان دەدا حەول بدەین بلەی گۆوارەکە ـ مان بتر بەرز بکەینەوە .

شیعرەکەت لاوازە .هیوادارین زیاتر حەول بدەی .

نەغەدە ـ سەیدجەمال شوکری :

کتێبی مێژووی لەبارەی کوردستاندا ، زۆرن و لە کتێبخانەش دەست دەکەون .

کورد گەلێکی ئاریە و بە دەسیسەی ئیستیعمار وبە هۆی نەزانی وجەیانەت، بەشێکی زۆری کەوتە بەردەستی تورکی عوسمانی وعەرەب .

پەندی سەرگۆڕ...

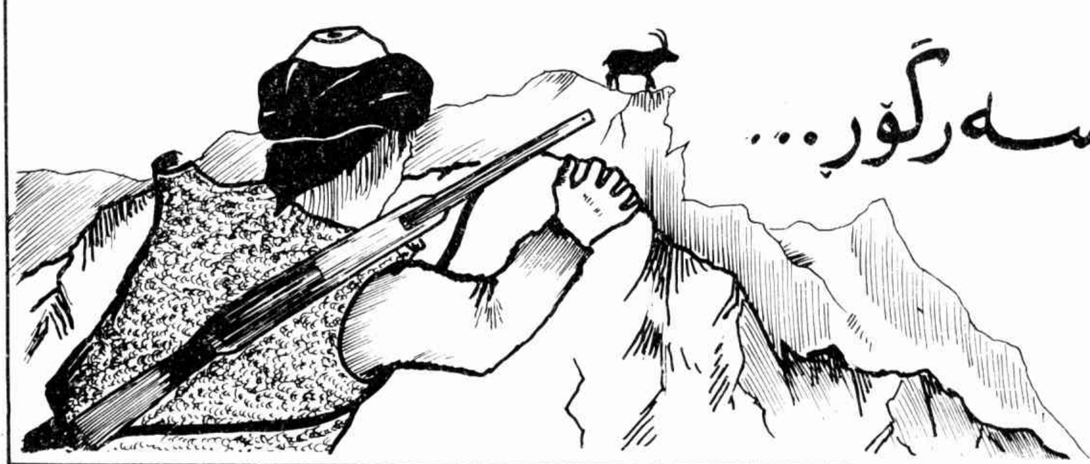

لەگەڵی یەکی زنجیرە چیای (ئاسلی)، لە ناوچەیەکی سەرسنووری ئێران، بەردێکی تەختی گەورە لە کەناری رووبارێک هەڵکەوتووە.

چەند ساڵێک لەمەوبەر یەکێک نووسینێکی لەسەر ئەم بەردە هەڵکەندووە تائێستاش بەچاکی دەخوێندرێتەوە، رۆژگار نەیسڕیوەتەوە ودیارە ناسڕێتەوە.

حەڵکی دەوروبەری ئەم چیایە ئەفسانەیەک لەبارەی ئەم بەردە دەگێڕنەوە ،دەڵێن گوایە کابرایەک لەژێر ئەم بەردە نێژراوە بەڵام کەس ناوی لەیاد نەماوە. کاتی خۆی راوکەرێکی بەناوبانگ بوو هیچ باڵندەودڕندەیەک لەبەردەستی قوتار نەدەبوو بەڵام لەبەر ئەوەی چاوچنۆک و بەرچاوتەنگ بوو هیچ پشوودانی نەدەزانی.

جارێکیان بە ژنەکەی گوت: "ئەمن بە کوشتنی بزنەکێوی یان دڵم داناکەوێ دەمەوێ بە زیندوویی بیانگرم!".

چووەشاخان ونێری یە کێوی یەکی شاخ زلی کوشت و کەوڵی کرد وچووە نێو کەوڵەکەی و وای لێ هات کەس نەیدەزانی نێری یە کێوی نیە. کە خۆی بەم چەشنە گۆڕی بە دزە دزە لە کێوی یەک نزیک بۆوە. ئەورۆژە دنیا تەم ومژ بوو ،کێوی یەکان لە فێڵی نەدەگەیشتن ، هەر هێندەی مابوو بکەوێتە نێو رەوەکەو دەستی خۆی بوەشێنێ لەو کاتەدا بە هەڵکەوت راوکەرێکی تریش لە چیای (ئاسلی) دەسووڕایەوە. تفەنگی بەدەستەوە بوو. کە چاوی بەو نێری یە گەورەیە کەوت زۆر شادودڵخۆش بوو. لە دڵی خۆیدا گوتی:

"ئەمکێوی یە زۆر زلە بە گوللەیەک ناکەوێ!".

ئەوە بوو دووگوللەی گەورەی خستە بەرتفەنگەکەی و ئاگری دا. هاوارێکی بەسام لە هەوادا دەنگی دایەوە. راوکەر رایکردە سەر نێچیرەکەی ،بینی کابرایەکە خەڵتانی خوێن بووە.

راوکەر سامی لێ نیشت و هاواری کرد:

"ئەوە تۆچت لەخۆت کردووە تۆ بۆچی منت تووشی ئەم تاوانە کرد؟".

کابرای نێوپێستی نێری یەکە بەسەرهاتی خۆی بۆ گێڕایەوە وگیانی دا.

ئیتر کابرایان لە دەم رووبارەکە ناشت وئەوراوکەرەی کە کوشتبووی ئەم نووسینەی لەسەر کێلی گۆڕەکەی هەڵکەند

"ئەوەی پێستی خۆی بگۆڕێ دوو گوللەی بەردڵ دەکەوێ".

بەردەکە ئێستاش لە دەم رووبارەکەیەوەهەموو جارێ کە بۆراو دەچمە ئەم گەڵییە نووسینەکەی سەری دووبارە دەخوێنمەوە.

گرانەتێ

"هێرش"

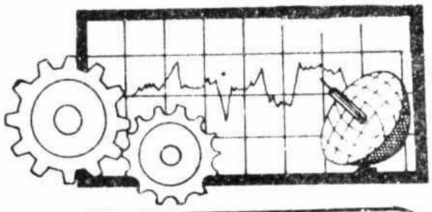

زانستی-تێکنیکی

گرانەتێ یا کەوتوویی نەخۆشی یەکی وەگر (موسری) و چڵکن (عفوونی)ە. میکرۆبەکەی لەنێو چێشت وسەوزی و ئاودا دەژی .ئەم میکرۆبە بە زاردا دەچێتە نێو لەش. گرانەتێ زۆرتر لە بەهار وهاوین و پایزدا دادەکەوێ بەڵام بە زستانیش دیتراوە. ئەم نەخۆشی یەلە هەمووتەمەنێکدا بەسەر مرۆدا دێ بەڵام زۆرتر زارۆک ولاو دەیگرن.

نیشانەی گرانەتێ

ماندوویی ، سەرئێشەی زۆر گرفتی (قەبز بوون)وجار و بارەش زگەشۆرە ،خوێن ڕێژی دەم، ئاوسانی ریخۆڵە.

لەسەرەتای ئەم نەخۆشی یەدا دەرەجەی تێ دەگاتە (٣٨) و زانەسەرو قەبزبوون وزگ چوون وکۆخەش دەست پێدەکا .دەتوا-نین بڵێین گەورەوبچووک بە سێ جۆران تووشی ئەم نەخۆشینە دەبن :

١- عەواریزی دەرگای هەزم، کەرەنگە نەخۆش تووشی تێ وزگەشۆرە ورشانەوە بێ.

٢- عەواریزی ئەعساب، کە نەخۆش تووشی زانەسەروگرفتی (قەبزبوون) دەبێ.

٣- عەواریزی دەزگای هەناسەدان ،کە کۆخە و برۆنشینی لەگەڵە.

لە هەرسێ جۆردا دەرەجەی تێ دەگاتە (٣٨) وهێدی هێدی دەچێتە سەر (٤٠). بەمعایەنەی نەخۆشان دەرکەوتووە کە گازێکی زۆر لە نێوریخەڵۆکە کۆدەبێتەوە وسپڵ (طحال)یش دەپەنمێ ولەئەندازی خۆی گەورەتر دەبێتەوە. لەئاخری هەفتەی هەوەڵدا، زگ و رانی نەخۆش زیپکە دەردەکا کە ئەویش وردە وردە لەبەین دەچێ .لەهەفتەی دووەمدا میکرۆبی گرانەتێ کە رەگەڵ رەوەندی خوێن کەوتووە لەوانەیە زۆرجێگای نێو دەزگای هەزم برینداربکا. لەبەر ئەمە دەبێ چێشتی ئاوەکی بدرێ بە نەخۆش،چونکە خواردنی رەق یا پەیت دەبێتە هۆی خوێن رێژی یاکون بوونی ریخۆڵە.

عەواریزی دیکەی نەخۆشی گرانەتێ بریتین لە :

ئاوسانی پەردەی دڵ، سەر-هەڵدانی زیپکەی کێماوی لە بەدەن یا مۆخی ئێسک ، چڵک و ژان کردنی گوێچکە وئێشانی گورچیلە .

ئەم نەخۆشی یە (١٥) تا (٢٠) رۆژان دەخایەنێ. هێندێک جاران پاشەوەی ئەم پەتایە بۆ دوکتۆر دژوارە ودەبێ خوێنی نەخۆشەکە تاقی بکرێتەوە.

گرتنەوەی گرانەتێ

١- گرتنەوەی راستەوخۆ.

٢- گرتنەوەی ناراستەوخۆ.

راستەوخۆ

ئەو کەسانەی دەستلە

جل وبەرگ وجێگاوبـــان و شتومەکی ئالوودەی نەخۆش دەدەن،پێویستە بەرلەوەی کە دەست بۆ دەمیان بەرن بە ئاوی گەرموسابوون بیشۆنەوە .

ناراستەوخۆ

لە وڵاتی ئێمە بۆ کوودی سەوزی وتەرەکاڵ و... زۆرتر کەلک لە پیسایی ئینسان وەردەگرن.دیارە پیسایی نەخۆشانیش لەگەڵە وهەربۆیە سەوزی وتەرەکاڵ ئالوودە، دەبن وئەوکەسانەش کە بە نەشۆراوی دەیخۆن تووشی گرانەتێ دەبن .ئاوی پیسیش میکرۆبی گرانەتێ لەگەڵە ، چونکە هێندێک کەسی بێ خەبەر جل وبەرگ وقاپ وکەوچکی نەخۆش لەجۆگە و دەراوان دەشۆن .لەوانەیە شیری پاتاڵ وئاژاڵیش میکرۆبی ئەم نەخۆشییەی لەگەڵدا بێ ، چونکە رەنگە دەستی شیردۆش ئالوودە بێ وشیرەکەش ئالوودە بکا . بەعزە شیرفرۆشێکی قازانج پەرستیش لەوانەیە ئاوی پیس بکەنە شیرەکە و دەرخواردی خەڵکی بدەن و نەخۆشیان بکەن .

پێشگیری

١- خۆبواردن لە خواردنی سەوزی وتەرەکاڵی نەشۆراوە ، بەتایبەتی لەکاتی بڵاوبوونەوەی ئەم نەخۆشینەدا . سەوزی و تەرەکاڵ بەرلە خواردن دەبێ بەئاوی خاوێن بشۆرێتەوە ، پاش ئەمە چەند دەقیقەیەک بخرێتە نێو مەحلوولی پرمەنگەناتی دوپۆتاس ودوایی بە ئاوی خاوێن بشۆرێتەوە، ئینجا کەلکی لێ وەربگیرێ . (گرەمێک پرمەنگەناتی دوپۆتاس بۆ دە لیتر ئاو) .

٢- خۆبواردن لە ئاوی جۆگە وچەمی نێوشاروعەنباراو. ئاوی کانی وئاوی دەستلێ نەدراو بێ زیانە . لەهەرەتی بڵاوبوونەوەی گرانەتێدا واباشترە بۆشکاندنی تینوێتی ،چای کەمرەنگ یا ئاوی کوڵیوی ساردەوەبوو بخۆنەوە .

٣- دەبێ هەموو کەس نینۆکی خۆی بکاو دەست و چاو بەسابوون وئاو بشوا .

٤- ئەگەر لەماڵێکدا کەسێک تووشی ئەم نەخۆشییە هات دەبێ تا زووە لەوانی دیکەی هەڵاوێرن وقاپ وکەوچکی بۆ جودا بکەنەوە و جێگەکەی پاک وخاوێن رابگیرێ .

٥- لە هەموو شتێک باشتر ئەوەیە کە منداڵ بە دژی میکرۆبی گرانەتێ بکوترێ (واکسینە بکرێ) تا ئەم نەخۆشییەزۆر پەرە نەگرێ . واکسەنی گرانەتێ ئامێژەنی میکرۆبی تیفۆئیدوپاراتیفۆئیدە کە بە گەرمایی زەبوون کراون .بەڵام ئەگەر منداڵێک سیل و تێ و نەخۆشی قەند (دیابێت)و عەواریزی گورچیلە ودڵی هەبێ ،نابێ واکسەنی گرانەتێی لێ بدرێ .

٦- کە گرانەتێ بەسەر ماڵێکدا هات دەبێ دەستبەجێ بێهداری ئاگادار بکا تا پیاوی بێهداری بنێرن کەل وپەلی نێو ماڵەکە "ضدعفونی" بکەن .

چارە

نابێ چێشتی پەیت بدرێتە نەخۆشی گیرۆدەی گرانەتێ . تەنیا دەبێ شتی تراو بخوا . کاتێک نەخۆش ژانەسەر و زگ ئێشەی بێ ئەگەر کیسەی سەهۆڵ لەسەر زگ وسەری دابنێرێ .ئەگەر نەخۆش دڵی لەخێڵەکەوە بێ(زەعف بکا) وفشاری خوێنی کەم بێ دەکرێ لەدەوای تەقویەتی دڵ وەک (کامفر) کەلک وەربگرێ .ئەمرۆ ئیدی گرانەتێ دەرمانی هەیە و نەخۆشان زوو خۆش دەکاتەوە .

پەندی پێشینان

مەتەڵ

چەرم و ئاسن و کودولە
وێی دەخەن رەشی دوولا
سەرگەورە کردییە قوولە
" خەرەک "

بەخێشەوە بە مێشەوە
بە خالەقی دەروێشەوە
پەنجەی تەواو لە پاشەوە
پانیەی تەواو لە پێشەوە
" کوللە "

لە بەفری سپی ترە
لە قیلی رەشترە
لە وشتری بڵیندترە
لە پشیلەی نەویترە
" قەلەسابوونە "

لە ئاسمانێ تەبەق تەبەق
لەسەر عەرزێ کوچک و کەڵەک
بەخێر هاتی عەبا بەڵەک
" لەک لەک "

ئاردی هاڕیاو
ئاش نەدیتوو
" بەفر "

چوار مەڕ و شوانێک
حەوشێک و بانێک
" دەست "

هەر دەڕۆی و بەجێی دێڵی
هەر دەڕۆی و دەگەڵت دێ
" نیسی "

★هەموو داعبا گۆشت خۆرە .
هەر ناوی گورگ بەدناوە .
★شین و شایی دەستەوایە
★ناکەسان مەکە بەکەس
کەسان مەکە بەناکەس
★لە دووی چوان مەڵێ ئاخ
کوێرەکانی یان مەکە باخ
★سووک بڕۆ، سلامەت وەرەوە
★سەر چاوەی چۆمی درۆ نزیکە
★قەت خوێن نابێ بە ئاو
★قەت رابردوو لە بیر مەکە
★کەس بە خەیاڵ نەبووە بە ماڵ
★هەر کە گلۆڵەت کەوتە لێژی
کەس چاکەت نابێژی
★تا لەپی دەستت رەش نەبێ
تامی زارت خۆش نابێ
★زەرەر لە نیوەش را
بگەڕێتەوە هەر باشە
★میوان جێژنی خانە خوێی یە
★دز بازاڕی ئالۆزی دەوێ
★زمانە!، ئامانە!
هەتا ئەتۆم بی جیرانە!
رەحەتیێ نابینم لەژیانە!
★کەس دۆستی تێ شکاو نیە
★هەر عەقڵەی لە خەسارێکی
★گەورە ئاو دەڕژێنێ
چکۆڵە پێی تێدەنێ
★زۆر گوتن قورئان خۆشە

* ئاگر بئاقی دتەمرە .
* ئاگر ئاقی نادە سەر شوون.
* ئاگر بدارین هوور هلکە .
* ئاگر ل قورما دمینت.
* ئاگر هندی گەش بە ، گرار هندی خوەش دبە .
* ئاگر دۆست و دوژمنا ناس ناکە ..
* ئاگری گوڕ زوو دتەمرە .
* ئاگری کو دینەک هل کە ، سەد عاقل نەشین بقەمرینن.
* ئاگر هل نەکە دووکەلاوی بی بکەڤە چاڤی تە .
* ئاگر را نەلەیزە تی بشەوتی.
* "مومی" ئاگر بەردا کومی، خوەدا سەری زومی..

کابرایەک دوو دوگمەی گەورە دەباتە لای خەیات و دەڵێ :
ـ کاکە زەحمەت نەبێ باڵتۆیەکم بۆ لەم دوگمانە بنێ !!

لێرەدا سپاسی کاک مەحموود شکاک نژاد ،جحشەمزاو ، دژوار خالید عەزیز ،عوسمان حاجی،غەمبار ماژگەیی،زریان محمد کاکەیی،خوشکە ئەختەری شێخەلیسلامی، ئازاد عیسا سەید ئیسماعیل سدید شوکری وئەحمەد بەحری دەکەین کە بۆرا زاندنەوەی ئەم بەشەیا رمەتیان داوین.

کابرایەک دەچێتەلای سەرتا
شێک ،سەری بتاشێ . کابرا
ئەوندەی ئازار دەدا وئەملاو
ئەولای سەری دەبڕێ لە تاوان
نازانێ چی بەکابرا بڵێ
دوایە کابرای سەر تاش
دەڵێ :

ـ کاکە بێ قەیدی بێ ئێوە
چەند بران

دەڵێ :

ـ ئێمە ئێستا لە ماڵی
خۆمان سێ براین‌ئەگەر منیش
بە ساغی نەجاتم بێ دەبینە
چوار .

زیندانی یەکەم :چەندساڵت
زیندان بۆ براوەتەوە؟

زیندانی دووەم : هیچ
سەعاتێکشم زیندانی ناکەن

زیندانی هەوەڵ : ئەدی
ئەگەر زیندانیت بۆ نەبڕاوە-
تەوە بۆ لێرەی؟

زیندانی دووهەم : مەحکو-
وم بە ئیعدام بووم !

دەگێڕنەوە لە ئاوایی‌یەک
کابرایەک دوو تەغار گەنم
بە یەکی دیکە قەرزدار بوو
بەڵام لەوانە بوو حاشا بکا و
نەیداتەوە . کابرای خاوەن
قەرز لێ بڕا و دەبێ شاهیدێک
بۆ خۆی پەیدا کا .جا بەو
پێ وشوێنەوە وەڕێ دەکەوێ و
دەگاتە لای دوستێکی و
رووداوەکەی تێ دەگەیەنێ و
ئەویش بەڵێنی پێ دەدا کە
لەلای قازی شایەدی بۆ بدا .
بەڵێ سەرت نەیەشێنم بەو
جۆرە قەرزدار و خاوەن قەرز
بەرەوبارەگای مەحکەمەی قازی
وەڕێ دەکەون. قازی روو لە
خاوەن قەرز دەکا و دەڵێ کوڕە
ئەتۆ کە داوای گەنم دەکەی
شایەدت هەیە . دەڵێ بەڵێ
قوربان ئەوەتا شایەدم .قازی
روو لە شایەد دەکا و دەڵێ
بڵێ بزانم ئەتۆ شایەدی ؟

شایەد دەڵێ : بەڵێ
قوربان ئەمن شایەدم ، ئەو
دوستەی من ٢ تەغاری جۆ داوە
بەو کابرایە و ئێستا حاشای
لێدەکا .

قازی دەڵێ:کوڕە ئەوە
دەڵێی چی ؟ گەنم یا جۆ ؟

شایەد دەڵێ قوربان ئەمن
شایەدم کارم بەوەی نیە.یانی
نازانم گەنمە یا جۆ ؟

کابرای هەژار کوڕی بۆ
دەرسی راهنمایی نارده شار .
کوڕە داب و نەریتی
شارستانەتی دی و خوو وخدەی
خۆی لەبیر چۆوە .هەرکە
دەچۆوە دێ ،دەستی لە رەش و
سپی نەدەدا و کاری نەدەکرد
خۆی بادەدا و خۆی رادەدا ،
دەیگوت : سیکلم !
بابی بەتاقی تەنێ هەموو
کارێکی دەکرد .

رۆژێک گوێ درێژی کابرا
مانی گرت ونەڕۆیی . کابراش
توند نەقیزەکەی تێوەژاند
و دەنگی دا :

هەچە هـم ..تۆیش سیکلی؟!

کۆنەهەواران

"عەدنان رەبیحی"

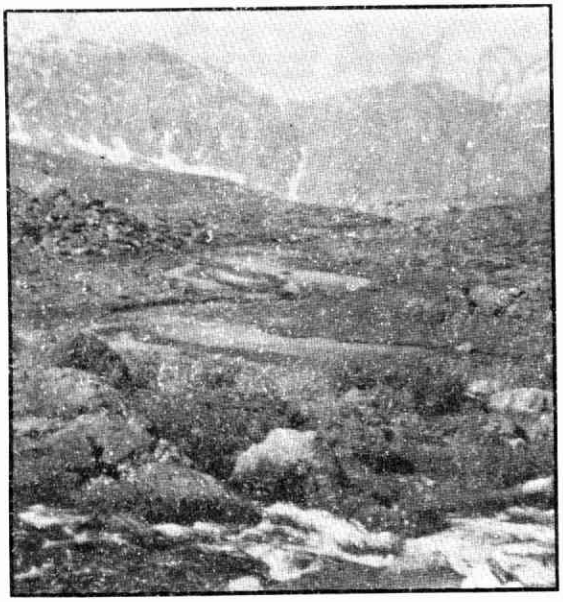

پاش مەرگی خاڵۆم شەرتم کرد ئیتر روو لە هەواری ئەوان نەکەمەوە وکۆنەهەواران نەبینمەوە .چون هەرگیز بەبیرمدا نەدەهات ئەو گوڵ و گوڵزازوکانی وچیا وهەرد و هەوارە شیوەن وگریانی تێکەوێ . من کەبەچاوی خۆم دیبووم گەورەپیاوانی ئەم مەڵبەندە لەدەوری کۆدەبوو ـ نەوەوویڕای قسەوباسی شیرین لەکانیاوی ساردی هەواران چا یان ساز دەکرد و دەیانخواردەوە وبەین بەینیش قلیانیان دەکێشا . رۆژانی هەرەوەز یان گەلە دروێنەم دەهاتنە بەرچاو کە پیاوانی ئازاو لاوانی ئاوایی چەند بەخۆشی ئەو هەموو گەنمەیان درەو دەکرد و باخەیان دەبەست ،وکێشەیان دەکرد . ئەو کاتانەیان بە سیاچەمانە وگۆرانی وقسەی خۆش دەبردە سەر .

قووقەی کەڵەشێرو فرتەی مریشکم وەبیر دەهاتەوە کە پۆل پۆل جووچکەی جوانیان بەشوێنەوە لەدەوری کەوێڵ دەگەڕان .دەنگی هۆهۆ و بەربەری خاڵەی جووتیار ، قاسپە قاسپی کەوی نسار لە دەمەوبەیانی بەهاردا و..... هەواریان زیاتردەڕازاندەوە . گڤەگڤی چراتۆڕی شەوانە کەبە لقی دارەگێلاسی بەر کەوێڵەوە هەڵواسرابووەشنەی با دەی لەراندەوە، کە بە تریفەی رووناکی دەوروبەرەی وەکوو رۆژ رووں دەکردەوە ، جێگای سەرنجی تایبەتی بوو .

شنەی بای بەیان ودیمەنی بەرزورازاوەی هەوارگە و حەوی شەوانە کەچاو دەبریتە ئاسمانی شین وپڕ ئەستێرە : هەموو جێی باسێکی جودان .

لەبارەی تەبیعەت وپاکی و خاوێنی ولەخۆ بوردوویی وئازایی پیاووژن ولاوانی ئاوایی تا بنووسرێ کەمنە . ئیتر لە شی کردنەوەی ئەو هەموو جوانی وپاکی یانەدا هەستی دەروونی من کەمە و قەڵەم لە عاستی شەرمەزارە .

پاش چوارساڵ،پێمنا بە جەرگی خۆمدا وقەرارم شکاند وبڕیارمدا کەبڕۆم وچاوێکم بەهەردوهەوارانی جارانی خاڵۆم بکەوێ .

رۆژێک بەرەو هەوار وەڕێ کەوتم . لەرێدا بیرم لەم شتانە دەکردەوە داخۆ پاش کۆچی خاڵۆ لەم چوارساڵەدا هەوار چی بەسەر هاتووە ! هەوەڵیں کاتێ دەبینم .هۆهۆ وبەربەری مامەی جووتیار، قاسپەقاسپیکەوی نسار . بارە باری مەڕوبزنی بەچە . گوڵ و گوڵزاری بەر کەوێڵ و ...... هەرچی نزیکتر دەبوومەوە خەمویەژارە بتر دایدەگرتم . چون قەت وەبیرم نەدەهات ئەم جێگایە بەم چەشنە ببینمەوە .

لەنەکاو ریزەچناری بەر هەوار دەرکەوتن.بەدیتنی گەڵای زەرد وداری وشک بەجێی سەوزایی وچەتری جارانیان. چاوانم بڕبوو لەئاو . زامی دڵم کولایەوە .هەرچی دەچوومە پێشەوە بەو دیمەنانە زیاتر دڵتەنگ دەبووم .

ئەم شیعرەفۆلکلۆرەهەورامی یەـم بیرهاتەوە :

ئارووڕام کەوتەن کۆنەهەواران
دماو بالاد تۆ وەشیمنەویاران

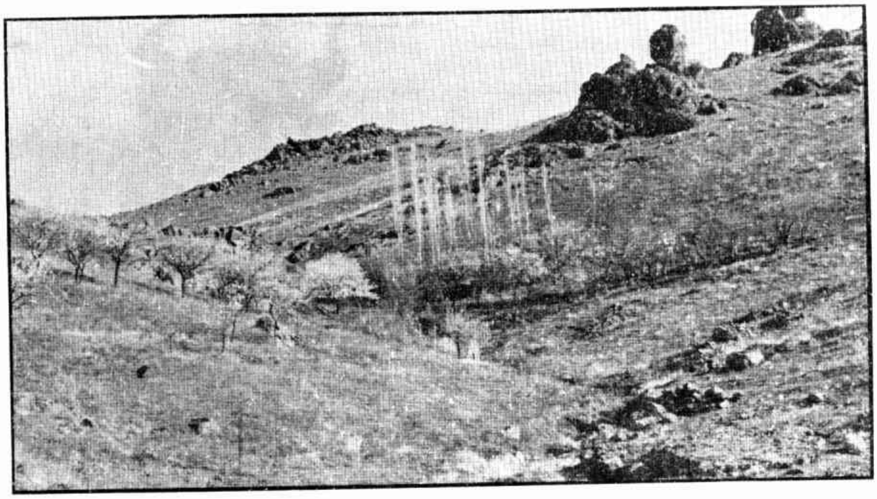

ئاروورام کەوتەن هەوارەبەرزە
من لاوکی ش بەروویی دادعەرزە
ئارو لووانی کۆنە هەواران
شادی چەن سالەیم بەخەمویاران
و .....

هەر بەم خەیاڵانەوە دەڕۆیشتم تا گەیشتمە بەرکەوێڵی هەواری خالۆم. بەلام ئەم هەوارە وهەواری جارانی خالم ئاسمان وزەوی یە. ئەمجار ئیتر لەهاژەی چراتۆڕو کۆڕ و قسەی خۆش وگۆرانی و .... باسێک نیە!

کە سەرم هەلێنا دیم ئێوارەیە و وردە وردە ئەستێرەکان بە ئاسمانەوە دەدرەوشێنەوە. مانگەشەو تریفەی رووناکی هەلدەڕشتە ئەوناوە.

کەورد بوومەوە، لەسەر لکی پاساری کەوێلی وێران بایەقوشێکی درێوو بابەسەندم کەوتە بەرچاو. کەبە دەنگی ناخۆش دەیخوێند وپەردەی کپی شەوی دەدڕاند. بە چاوی کریان ودلی غەمگینەوە لە بەرانبەری دانیشتم و گوێم بۆ راگرت. ئەویش رووی تێ کردم وهەربە کۆکۆ هەلیدایە:

– کاکی رێبوار، ماندوو نەبی. چۆن بوو ریگات کەوتە ئێرە!

– ئەگەر بۆدیتنی ئێرە بیاوان وهەردوهەواروکولزاری ئێرە هاتووی خودا نەب هێنێ وفاجب بسکێ!

– ئەگەر هاتووی چایی گەرم وئاوو دۆی سارد بخۆیتەوە، شووتی وکالەک و خەیارۆ بخۆی، دەک بەزەهری مارت بێ!

– ئەگەر هاتووی سەیری تاوگە وشیناوەردودارستانی هەوار بکەی ئەوە خەیالی خاوە.

– لێرە جگە لە گەلای زەرد وداری رەش وسووتاو هیچی تر نابینی. لەحیاتی دەنگی کەلەشێروماامری ئاوەدانی ئێستا هۆ هۆی بایەقوشە!

– ئەگەر هاتووی پیاوان و لاوانی بەجەرگ وهەرەوەزیان ببینی، جگە لە بۆلە کۆتری مزگەوتی چۆڵ، کە لە جارە کەنمی سالاندا دەسوورێنەوە هیچی تر نابینی!

– ئەگەر هاتووی گێلاس و ئالۆوک بخۆی، ئێستا دەنگی ئەوانە فرمێسکی چاوی رێبوارانی ئەم هەوارەیە کە بەرۆژا لێرەوە تێدەپەڕن!

– ئەگەر هاتووی لەهەواری خالۆ تاوێ بەخۆشی رای بوێری بەهەلە چووی! چەند سالێکە ئەم کۆنە هەوارانە لەجێی هەو هەو و بەر بەری جووتیاران هۆ هۆی بایەقوشان دەنگ دەداتەوە. ئەمە چەند سالە شێری بێشەی ئەم هەوارە بارگەیان پێچاوەتەوە ولە دەشت ونسارو کانی و هەوار ماڵ ئاوایی یان کردووە!

تاوێک بێ دەنگ بوو دیسان هۆهۆی کێشاوەوگوتی:

– ئەمە پەندی پێشینیانی کوردانە کە دەلێ

"یاگەی شاباز کوکوری موازا'

منیش ئەم شیعرە جوانەی مەلای جەباریم وەبیر هاتەوە کە دەلێ:

"هۆهۆی بایەقوش شەو وە
هەردەوە
زام دەیرینان تازە کەردەوە"

حەوتووبی

دەستەی نووسەرانی سروە

یەکیک لەهاوکارەکانی "سروە" ماوەیەکە تووشی نەخوشی یەکی سەیروسەمەرە بووە. عەدەدی(٧)ی لی بوتە رمووزن! شەوانە هەر چاو لەسەریەک دادەنی(٧)وەک تیرە دوولکەژەهراوی یەکەی روستەم کە ئەسفەندیاری پی کوشت لەچاوی رادەچی! بولای هەر دوکتوریکیش دەچی دەستبەجی (٧)جوری ئازمایش و(٧) جور دەرمان و(٧) روژی حەسانەوە بودەنووسی. بەلام ئەمکارانە هەموو بی سوودن، (٧) دەستبەرداری نەبووە وخواردن وخەوی لەدەست ئەم ژمارەپیروزە لی هەلگیراوە!

ئەم هاوکارەخوشەویستە تا (٧) مانگ لەمەوبەر ساغوسەلیم بوو. قەت نەیدەزانی نەخوشی چیە وهەمیشە بەکەیف ولەسەر باو بوو. (٧)مانگ لەمەوبەر هاوکاری خوی لەگەل دەستەی نووسەرانی سروە دەستپیکرد. بەرە بەرە لەکزی ولەحەری دا وتووشی پەریشانی وداتەکاوی هات وسەرئەنجام ئەم نەخوشی "لەحەوت ترسان"ە رووی تیکرد. واژەی "حەوت سەرزارەکی بەم نیشانەیە (٧) دەگوتری کە

لەرینووسی زمانی کوردیدا دەکار دەهێنری وهاوکاران "فعل وسعەت وفاعیل" یان لی سار کردووە وەک "حەوتاندن"، "بەحەویت" "محەوەت" ووشەی دیکەش! دوکتورەکان دەلێن بەخوشی "لەتاریکی ترسان"، "لەمردن ترسان"، "لەداهاتوو ترسان" "لەئازار ونەخوشی ترسان"مان هەیە بەلام نەخوشی "لە حەوت ترسان" لەقامووسی پزیشکیدا نەبووە ونەنووسراوە!

من دەزانم نەخوشی ئەم هاوکارە چیە! یەکەم جار چەند وتاری تایپکراومان دابەدەستی وگوتمان لەسەر ئەو پیتانەی کە پێویستە (٧) دانێی. ئەویش زور بەوردی وتارەکانی خوێندەوە و (٧)ی لەجێگای پێویست دانا ودیسان پێیاندا چووە و ئەو جێگایانەی کە لەبیرچووبوون (٧)ی بودانان. پاش ئەوەی گووارەکەمان لەچاپ هاتە دەر وخوشی کەئەم ژمارەیە هەلەی کەمە، چاوەروانی نامەی دوستان بووین. نامە یەک بەدووی یەکدا هاتن دوستێک نووسیبووی:

"بابە ئێوە لە سروە چ کارەن! ئەم ژمارەیەم خوێندەوە (٧) هەزار (٧)ی کەمە و..." یەکی دیکە نووسیبووی "وتارەکەی من (٧٧٧)حەوتی کەوتووە!" برادەرێک لە کرماشانەوە نووسیبووی (٧٧٧٧٧) حەوت کەوتوون!"

پاش بلاوبوونەوەی ئەم ژمارەیە لەگەل "دەستەی نووسەران" کەلەسەریەک حەوت کەسین پەیمانمان بەست کە هەموو هێز وتوانا وهوشی خومان کوکەینەوە ونەهێلین چی دیکە خوێنەرانی خوشەویست گلەیی (٧)مان لی بکەن. بوژمارەی دوایی هەر وتارەی (٧) جار لە لایەن ئەم حەوت ئەنداممەوە خوێندرایەوە! هەزاران (٧) لەسەر هەزاران پیت وواژە هەلرژان. پێمان وابوو ئیتر تەواوە. "سروە" ئەمجار بی هەلە دەبی و دەتوانین بەسەربەرزی یەوە لەگەل خوێنەران رووبەروو بین.

پاش (٧٧)روژ ئەم ژمارەش لەچاپ دەرچوو. وەک هەمیشە نامە، یەک بەدوای یەکدا هاتن. یەکەم نامەمان کردەوە وبە سەرنجەوە خوێندمانەوە. پێتان وایە چی نووسیبوو! فەرموون!

"…. نازانم بوچی هەلەو قرتاندن و… لەم گووارە نابری. لەموتارەدا کە بوم ناردوون، چاپتان کردووە لە (٧٧) جێگا (٧) دانەندراوە! لەوەش خراپتر (٧)واژە رستە لەقەلەم کەوتوون!!" چەند نامەی دیشمان بەترس ولەرزەوە خوێندەوە لەهەمواندا هاواری (٧) بوو! " بەمجورە وردە، وردە ترس لە (٧) گیان ولەشی هەموومانی داگرت، بەلام ئەم ترسە لە هاوکارەکەماندا لە هەموومان زیاتر بوو. هەر جێگایەک رووی تی دەکەین باس باسی کەمبوونی حەوتە! زۆرکەس پێمان دەلێن، " ئێوە حەوت زەلام، لە "سروە"چ دەکەن! ئەو حەوتانە بودەخون !؟ بەم جورە، نەخوشی "لە حەوت ترسان"یان "حەوتوویی" وەک کەوتوویی هەرەشە لەسلامەتی هەر حەوتمان دەکا وهەرئێستا یەکێک لە هاوکارەکانمان تووشی هاتووە! دوکتورەکانیش هیچ دەرمانێکمان پێ نادەن ناچار هەموو روژی بەخومان ومال ومندالمانەوە ئەمدوعایە دەکەین:

" ئەی خودای(٧) تەبەقەی عەرزوعاسمانان بوخاتری گەورەیی خوت ماشینێکی چاپ بەنسیب "سروە" بکەی کەخوی (٧) لەسەر پیتەکان دابنی و ئەم حەوت مەزلوومەی "سروە" لەچەنگ ئەم هەمحوو گلەیی وبناشتەی خوێنەرانی بەرێز رزگار بکەی! ئامین "یارب العالمین!".

تی بینی:

لەترسی هاوکارە لەحەوت ترساوەکەمان ئەم وتارە بی (٧) چاپکرا. تکایە حەوتهەزار نامەی پر لە گلەییمان بومەنێرن!

جەدوەل

تێبینی . لەپڕ کردنەوەی ئەم جەدوەلەدا هەموو ئوسوولی رێنووسی کوردی بەپێی رێنووسی هەڵبژێردراوی ئەم گۆڤارە رەچاو کراوە حەسکە لەوەی نیشانەی (٧) دانەنراوە . واتا ئەکەر بۆ وێنە وشەی (شر، کول، رۆر، سێر و . .) ی تێدا بێ بە شکلی (تر، کول، رور ، سیر و . .) دەنووسرێ

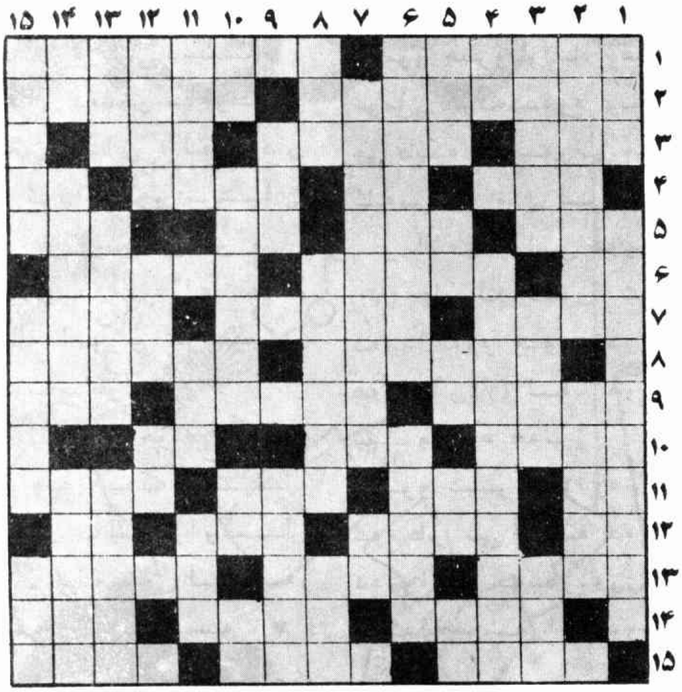

◀ ١ـ خۆی بە پێغەمبەر دەزانی و نۆشیروان کوشتی ـ گراوی مەم ٢ـ شاعیرێکی کورد کەناوی فەقێ قادرەو شیعری "پیرەدار"ی گوتووە ـ پەرەنگ وپوولەکەی کۆبەی کەوا ٣ـ ئافەتی هەنگ ـ زێڕو زێو ـ کەسوکار ٤ـ خمی شین ـ ئامرازێکی پرسیار ـ پلاوی بێ سەلە ـ دەفروئامانی لێ سازدەکرا ٥ـ دووپاتی بکەیەوە بەبانگ وسەلا دەگری ـ دۆستی خاوێن ـ دووجار پیتێک ـ گەلەپاتاڵ ٦ـ نیوەی ماوە ـ ئاوێنەی فکروهەست وخەیاڵ ـ تەکبیر ٧ـ گیای گێرەکراو ـ خێوی جوانی ـ جێ ٨ـ بووکی تازە ـ نێرەبەراز ٩ـ "شریت" یشی پێدەڵێن ـ راواندن ـ کوڵ ـ ١٠ـ تاری یەکەی بەخێروبێرە ـ داوا ـ سرک ورەوەک ـ ١١ـ دەغلێکە ـ دەریای عەرەبان ـ داردەری دەکا ـ سەوز ١٢ـ وەک ئەوە ـ بەد ـ ئاوەزوفام ـ بنەسۆس و عیللەت ١٣ـ زیت وزیر ـ مێلاقی پێ هەڵداوەسن ـ مەڵبەند وناوچە ـ ١٤ـ رووبارێکی گەورەی دراوسێمان ـ هەم ناوی گوڵە هەم ناوی کچ ـ بەکارێز چاری دێ ١٥ـ کەوتووی گرێ لێ براو ـ پۆرگی سووتان ـ سەم .

▼ ١ـ دەڵێن کوڕی برایمپاشای یەمەنە ـ مەودای نێوان دووسەری هێڵ ٢ـ گەلە کۆمەگ ئاژەڵدار بەهاران رووی تێ دەکەن ٣ـ تێشووی زستان ـ کەوی ـ نای تورکی ٤ـ ژمارەیەکە ـ بەرهەمێکی مامۆستا هێمنی نەمر ٥ـ ئێل وعەشیرە ـ لەگەڵتا نەبێ نابێ بەکر ـ خواردنی کەم نایشکێنێ ـ هێڕی نێوک کەوتوو ـ ئەگەر بیدەیەوە نەتداوەتەوە . ٦ـ خانموخاتوونی ماڵ ـ روانین ٧ـ گریانی بەقەستی ـتژی ٨ـ خوو ـ هەڵڕژاو ـ پاڵەوانی فارسان ٩ـ قەفەس ـ بێ باوک وسێوی ١٠ـ سەروبنی تەماتە ـ شارێکە لەجنووبی کوردستان مەهابادی چووە ـ قین وتوورەیی ١١ـ دەموکات ـ لەبن لەهجەی سنەدا هەیە ـ قەڵاتی مێران ١٢ـ دەنگی گوللەومێشوولە ـ تەڕ نیە ـ لق وپۆ ١٣ـ برین ـ باسکلاوەکەی خۆشترە ـ سووک وچرووک ١٤ـ سی سەراوبن ـ لەمپەرە بەناوبانگەکەی فەرانسە ـ تەشتی گلێنە ١٥ـ چلێس ـ بەیچەڵ وئەستێور ـ پەز .

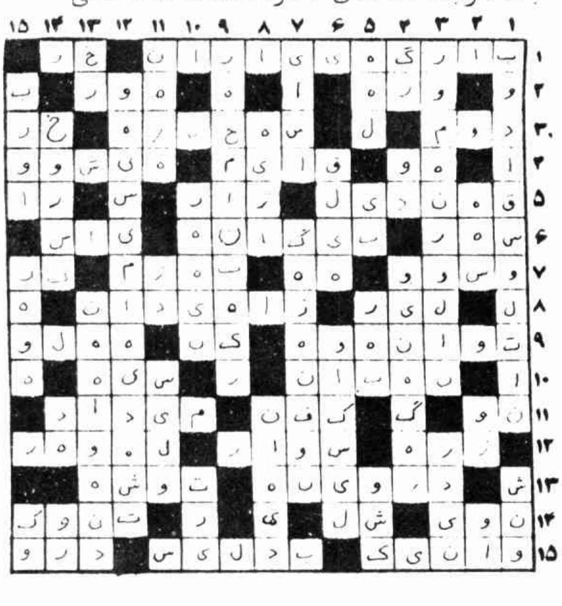

لەنێو ئەوکەسانەیدا کەپڕکراوەی دروستی ئەم جەدوەلەمان بۆبنێرن بەپێی قورعە یەک کەس بە بەرندە دەناسرێ .جایزەی بەرندەی جەدوەل بریتی یەلە ساڵێک ئابوونمانی گۆواری سروە .بەرەندەی جەدوەلی ژمارە ٦ خوشکە شیرین بابان بوو .

پڕکراوەی جەدوەلی (٧)

تەنگەژە

خەزەڵ وەرێنە ، پاییزە
گوڵ ژاکاوە ، بولبول زیزە

هەڵی کردۆتێ رەشەبا
لک دەشکێنێ گەڵا دەبا

پەل وگەڵای دەسەردا ران
بوونە پێ شێلی رێبواران

هەرچی دەنازێ بە بەری
شەختە دێ ودەگاتە سەری

خۆش ئاوازەکان بێدەنگن
کەسک وسوورەکان بێ رەنگن

بێری بێزار بوونە لەڕان
شەوێن بەجێ ماون بێ شوان

هەوار پەپووی لێ دەخوێنێ
بێ خێوە بەردی پالێنێ

هەور لووتی داژەنیوە
تەماڵی بەتەم تەنیوە

بۆوەی دنیا بکاتە خەو
حوکمی داوەتە دەستی شەو

گیاندار هەموو لێک نەبانن
تاساوی سامی زستانن

پایز قاسیدی زستانە :
"بەڕەی هەژار لە درِانە"

جا بە قەولی کوردە دەڵێ
زستانیشی بێتە گەڵێ

تەیرو تووران رەق هەڵێنێ
سنووری خونچە بشکێنێ

شیناوەرد شپرێو وشرِکا
بگرێ ،ببرِێ ، بکوژێ ، قرِکا

خۆر لە نێو هەوران بنێژێ
پزوو و رنووان دابرِێژێ

بووکی پەردوو پەردووگیر کا
زاوا لە هەیبەتان پیرکا

بە چلوورە وسەهۆڵ بەندان
تیر هەڵبەستێ لەسەر دوندان

پیرە لەک لەک چلوو برِکا
کۆرپەی ساوا کوت وپرِکا

خۆبە زۆری داسەپێنێ
کۆشکی ئاواتێک برِمێنێ

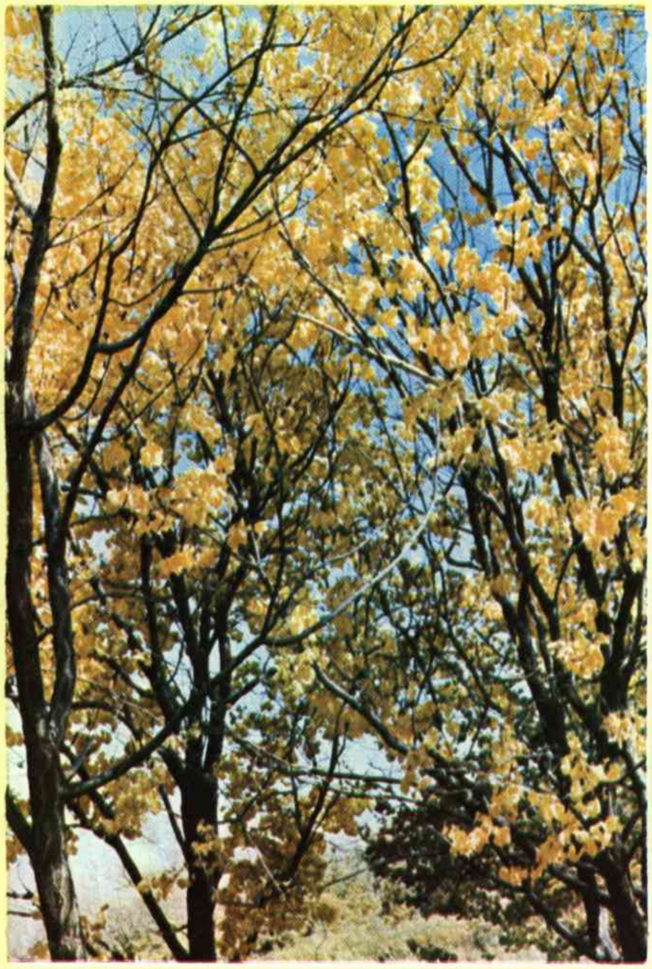

ح . رەشیدی زەرزا

دژوارە کەس خۆ راگرێ
دژ بە سەرما پێ داگرێ

لەبەر ئەو هێرشە نەبەزێ
بەم زەبرە جەرگی نەتەزێ

بەڵام بێتوو کەسێک نەمرێ
بەری ئەو هەڵمەتە بگرێ

هەتا بەم تەنگانە رادێ
بەهاری فەرعانەش دادێ